

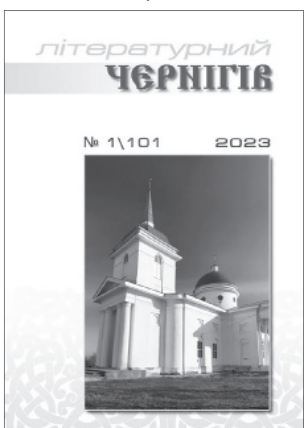
Чернігівська обласна літературно-мистецька газета

Виходить з 11 листопада 2020 року

Чернігівщина. Україна. Світ

Новий номер журналу «Літературний Чернігів»

Це 101-й номер щоквартального літературно-мистецького журналу Літературної спілки «Чернігів».

В номері вірші Станіслава Шевченка, Миколи Собчука, Миколи Романюка, оповідання Аліни Шевченко, Марії Кочубей, Леоніда Луцюка, Віри Козлової, драма «Наш час іще не настав» Світлани Максименко. Володимир Кузьменко друкує дослідження «Публіцистика Івана Багряного в оптиці новітньої російсько-української війни». Петро

Кононенко аналізує творчість нашого земляка, Шевченківського лауреата, поета Леоніда Горлача. Володимир Сенцовський пише про творчість Івана Просяника, земляка – письменника, журналіста, художника і травника. Павло Свищ розповідає про поезію Ольги Штепи з нагоди 85-річчя від дня її народження. Олександр Забарний пропонує рецензію на книгу поезій Тетяни Чумак. На закінчення номера гумор від Валерія Демченка.

Сайт, де розміщувався і цей журнал, припинив безкоштовне електронне відтворення часописів. Місячна плата за його показ перевищує фінансові можливості редакції. Йдуть пошуки іншої електронної платформи. Передплатники одержать «Літературний Чернігів» у травні.

На першій сторінці обкладинки – Свято-Успенська церква в селі Новий Биків Бровницького району. Побудована у 1804 році останнім гетьманом України Кирилом Розумовським.

Театр ім. Т. Шевченка – глядачам

Прем'єрна вистава «Сліпий»

Чернігівські шанувальники класичної вітчизняної літератури 3 червня знову мали нагоду зустрітись з героями опери-містерії «Сліпий», за творами Тараса Шевченка. Прем'єрна вистава цього те-

атрального сезону (режисер Олександр Лаптії) приваблює креативними режисерськими рішеннями, високою виконавською майстерністю артистів драми, балету, хору і оркестру театру.

Концерт артистів театру

У чарівний полон прекрасних композицій потрапили глядачі, які прийшли першого літнього дня на концерт «Музика натхнення» на сцені театру.

Розпочав програму оркестр театру, під орудою головного диригента, заслуженого артиста України Олексія Рощака. Колектив майстерно виконував популярні музичні твори та супроводжував сольні виступи вокалістів. З прихильністю сприйняли глядачі дует артистів Владислава Лещенка і Оксани Ленчевської, суголосне виконання разом із заслуженим артистом України Едуардом Брагідою улюбленої українцями пісні «Два кольори», зворушено зустріли ліричну пісню про рідне місто. Натхненно виконав

Станіслав Аракіл'ян пісню «Обійми мене». Захоплено аплодували дзвінкоголосим виступам артистки Юлії Казакової, зокрема, прикрашеним вальсом у виконанні двох бальних пар (Віталіна Брагіда, Анастасія Сальникова, Володимир Кирильченко, Дмитро Лойченко) та жартівливою замальовкою у виконанні артистів драми Оксани Ленчевської, Катерини Ткачук, Ганни Ярової та Олександра Манастирського.

Окрасою програми стали хореографічні композиції: «Тиша», «Без тебе», «Помста», танго «Аргентина» у виконанні артистів балету і драми театру. Велике враження справив виступ юних вихованців студії танцю «Віта-денс».

Спільний проєкт театру ім. Т Шевченка і Спілки театральних діячів

Чернігівське обласне відділення Національної спілки театральних діячів України утворене майже 4 роки тому.

Одним з напрямків роботи НСТДУ є проведення шкіл творчої майстерності молодих театральних митців.

Так, у жовтні 2020 року член правління облвідділення НСТДУ, художній керівник театру заслужений артист України Андрій Бакіров в якості куратора взяв участь у роботі Школи режи-

серської майстерності НСТДУ, яка проходила у Києві.

У листопаді 2020 року за сприяння НСТДУ на базі театру проведено регіональну школу акторської майстерності для молодих акторів Чернігівщини.

А нині Спілка проводить на базі театру ім. Т. Шевченка школу молодих режисерів під кураторством Андрія Бакірова. Протягом тижня троє мо-

лодих режисерів спостерігали перші кроки народження спектаклю. Матеріалом стала постановка Бакіровим вистави «Гріх» за п'єсою українського драматурга Володимира Винниченка. Наступний етап навчання у червні, коли розпочнеться репетиційний процес. На фінальному етапі в серпні учні школи НСТДУ побачать підготовку до здачі вистави і прем'єрний показ.

Обласний філармонійний центр

Капела імені Остапа Вересая: проєкт «Шануймо геніїв свого народу!»

Перша концертна програма творчого циклу Капели бандуристів обласного філармонійного центру, присвячена творчості Шевченка і Сковороди, викликала жвавий інтерес у глядачів. Мета проєкту – під-

креслити роль провідників вітчизняної культури.

3 травня 2023 року Капела бандуристів під орудою заслуженої артистки України Раїси Борщ та заслуженого працівника культури України Миколи Борща пре-

зентувала другу концертну програму проєкту. Присвячена вона була творчості Лесі Українки та Івана Франка. У програмі прозвучали музичні твори, в основі яких поезія «Стояла я і слухала весну» (солістка Лілія Козлова), «Хвилина розпачу», «Досвітні огні» на вірші Лесі Українки; «Місяцю-князю!..», «Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі...», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» (соліст Микола Борщ) на вірші Івана Франка. Прозвучали авторські композиції солістки капели Алли Калашник. У виконанні Юлії Загурської та Сергія Сидоренка лунали поетичні рядки Лесі Українки та Івана Франка.

35 років творчої діяльності Володимира Коцура

Вона пов'язана з колективом, що нині має назву Академічний народний хор обласного філармонійного центру. 35 років тому випускник Національної музичної академії, став його хормейстером. З 2005-го року він очолює колектив, який протягом багатьох літ є своєрідною мистецькою візитівкою Сіверського краю.

6 травня митець і педагог, заслужений діяч мистецтв України Володимир Коцур разом з колективом відзначив ювілей мистецької діяльності великим творчим вечором на сцені філармонійного центру.

У програму увійшли народні пісні, вокально-хореографічні композиції, оркестрові твори, авторські твори Володимира Коцура.

Шедеври Моцарта у новій програмі оркестру «Філармонія»

Вони прозвучали 13 травня у програмі Академічного симфонічного оркестру «Філармонія», яку представив художній керівник та головний диригент оркестру, заслужений діяч мистецтв України Микола Сукач. Зокрема, Симфонія № 39, Симфонія № 40. Ці дві симфонії були написані влітку 1788-го року.

9 червня оркестр представить ще одну програму з творів Моцарта: Концерт № 3 для скрипки з оркестром, Концерт для фортепіано з оркестром № 20, Симфонію № 41 «Юпітер».

Концерт до Дня Матері

Він відбувся на сцені центру в день свята 14 травня.

Виступили Академічний народний хор, Академічний ансамбль пісні і танцю «Сіверські клейноди», Театру танцю «Екватор», солісти центру: заслужена артистка естрадного мистецтва України Ніна Коцур, Тетяна Олійник, Катерина Іващенко-Василяко, Марина Коваленко, Ілля Латиш, Марина Маккей, Дар'я Михневич, Яна Сидоренко, Ксенія Трубіна, Світлана Примак та Олександр Сьомченко.

«Музичною Європою»

Дню Європи присвячена велика концертна програма «Музичною Європою», презентація якої пройшла 20 травня на сцені обласного філармонійного центру. У першій частині популярні українські пісні разом з відомими європейськими хітами створювали єдину мистецьку палітру. У другій частині представлені експериментальні напрямки музичного і хореографічного мистецтва з використанням текстів українського драматурга Андрія Бондаренка.

У концерті взяли участь Академічний народний хор, солісти центру, Театр танцю «Екватор».

Любомир Боднарук: жива пам'ять про Маестро

Музична громада країни вшанувала пам'ять видатного митця і педагога, заслуженого діяча мистецтв України, заслуженого працівника культури України, кавалера ордена «За заслуги» III ступеня, Почесного громадянина Чернігова Любомира Боднарука (01.06.1938 – 07.12.2009).

Значна частина творчого життя Маестро була пов'язана з Сіверським краєм. 1996-го року Любомир Боднарук зібрав у Чернігові, в обласному філармонійному центрі, один з кращих хорових ансамблів України – камерний хор ім. Дмитра Бортнянського, що нині носить почесне звання академічного. Хор став частиною величної душі Любомира Мирославовича.

2 червня 2023 року артисти хору під диригуванням Ігоря Найдьона представили у залі обласного художнього музею ім. Г. Галагана концертну

програму, присвячену 85-річчю Любомира Боднарука. Теплими словами згадали митця його дружина Любов Боднарук, його донька, народна артистка України Жанна Боднарук, а також народна артистка України Марина Гончаренко, учениця Маестро, співачка і журналістка Юлія Найда.

У концертну програму увійшли духовні твори українських композиторів. І не випадково саме вони: Любомир Боднарук разом зі своїм хором був одним з тих, хто відкрив широкій публіці безцінні скарби українських духовних піснеспівів.

Прозвучали твори Максима Брезовського, Миколи Дилецького, Дмитра Бортнянського, Тетяни Яшвілі, Кирила Стеценка, Ганни Гаврилець. На диригентському місці спробували свої сили студенти музичного коледжу Тетяна Чернікова, Софія Машталір, Артем Перцев, Єлизавета Куценко. Саме виступом з професійним хором свого часу перевіряв диригентську майстерність своїх студентів Любомир Боднарук...

І традиційно виступ Академічного камерного хору завершився виконанням «Молитви за Україну».

«Я слухаю співи, яких ніхто не чує: то співає моя душа...»

12 травня в обласній бібліотеці представлена літературно-музична композиція «Я слухаю співи, яких ніхто не чує: то співає моя душа...» за участі заслуженого артиста України, актора молодіжного театру, Олексія Биша й Капели бандуристів імені Остапа Вересая. І актор, і Капела – лауреати обласної премії ім. М. Коцюбинського.

Захід присвячено пам'яті Михайла та Віри Коцюбинських. У

лютому 1898 року родина Коцюбинських остаточно переїхала до Чернігова. Це місто, де жила родина дружини. Також письменник шукав іще й духовне оточення, і Чернігів йому імпонував. Тут жили і творили Л. Глібов, Б. Грінченко, В. Самійленко. Була українська інтелігентна громада, на чолі якої стояв адвокат Ілля Шраг.

Ставши членами Громади, а пізніше – «Просвіти», подружжя Коцюбинських одразу вклю-

чилося до активної діяльності, зробили вагомий внесок у розвиток громадської бібліотеки.

На захід завітали учні, студенти. Бібліотека представила книжкову виставку «Чернігівськими шляхами Михайла Коцюбинського», відеопрезентацію про Коцюбинських.

Олексій Биш декламував поезію у прозі Михайла Коцюбинського в супроводі капели бандуристів.

День вишиванки

Це чудове українське свято відзначили традиційно 18 травня в Україні і світі. В тому числі і на Чернігівщині. У Прилуках активно долучилася до

свята Центральна міська бібліотека ім. Л. Забашти. На цьому фото – директорка бібліотеки Людмила Зубко і юні читачі закладу.

Безкоштовні курси української мови

Чернігівські БКУМ – це волонтерський проєкт, який понад 7 років тому створила і очолює Людмила Зіневич.

В межах цього проєкту працюють курси з української мови: у Гончаренко-центрі, що діє при Культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо» (Чернігів, вул. Шевченка, 9).

Заняття в середу о 17.00, п'ятницю о 19.00, тривалість – 1 година.

Телефон адміністратора для запису на курси: 0961551191.

Сергій Ілліч Богдан До 90-річчя з дня народження

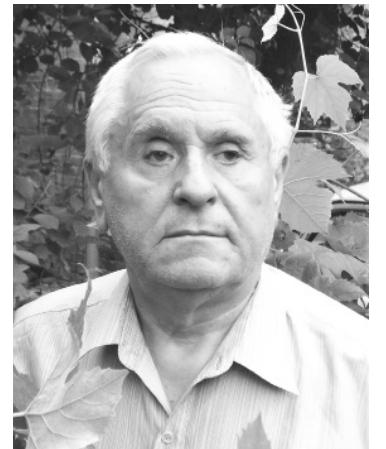
12 червня виповнюється 90 років з дня народження Сергія Ілліча Богдана. Видатна людина, патріот. Лікар від Бога, високопрофесійний акушер-гінеколог, він віддав медицині, охороні здоров'я людей понад 60 років. Був відзначений високим званням Заслуженого лікаря України.

Усе життя, крім двох років праці за направленням на Тернопіль, Сергій Ілліч був пов'язаний з рідною Чернігівщиною, а в Чернігові мешкав останні майже 60 років. І народився на Поліссі, в селі Мала Кошелівка Ніжинського району, 12 червня 1933 року, в простій селянській родині, що любила книгу, українське слово, пісню, і цю любов він поніс через усе життя.

Рано зоставшись без матері, впертий, наполегливий хлопець долав усі незгоди. Відмінно закінчив школу, так само – Чернігівське медичне училище. Потім закінчив Київський медичний інститут ім. О. Богомольця.

Понад 30 років як головний лікар очолював Чернігівський пологовий будинок. Десятки тисяч чернігівців, які народилися в 1960-ті – 1990-ті роки, прийняли у світ теплі руки лікаря та його колеги. А ще він мав численні адміністративні, господарські клопоти керівника великого колективу.

Багато разів був обраний депутатом обласної і міської рад, очолював міську «Просвіту». Незмінно брав активну участь у державницьких, патріотичних заходах у Чернігові й столиці. Не пропускав цікавих прем'єр у театрі, концертів у філармонії, заходів у му-

зеї М. Коцюбинського, Культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо». Усе життя любив книгу. Зібрав багату бібліотеку, значну частину якої подарував рідному селу. І сам від шкільних років писав поезію і прозу. 2007 року видав книгу віршів та оповідань «Що совість вишила».

Сергій Ілліч відійшов у вічність 13 листопада 2016 року. Вічна і добра йому пам'ять.

***

Це фото, яке я колись зробив, дуже сподобалося Сергієві Іллічу. Ми, його друзі, збільшили фото і цей портрет поставили в Культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо», де він часто й охоче бував. Також такий портрет тепер в його домі, у вдови Ольги Володимирівни, теж лікаря, з якою вони у любові і злагоді прожили десятки літ, виростили двох синів. Фото, як згадка про мого багаторічного старшого товариша Сергія Ілліча Богдана.

Петро АНТОНЕНКО

Календар червня

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Короленка видала щорічний календар «Знаменні і пам'ятні дати Чернігівської області на 2023 рік». Укладачі: Л. Студьонова, І. Каганова. Відп. за вип.: І. Аліференко. Друкуємо червневу частину календаря.

1 – народився Любомир Мирославович Боднарук (1938 – 2009), хормейстер, музикант, педагог, заслужений діяч мистецтв України, фундатор і керівник академічного камерного хору ім. Д. Бортнянського обласної філармонії. Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня. Почесний громадянин Чернігова.

В с. Мезин Коропського р-ну народився Віктор Іванович Ковтун (1958), народний художник України, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка, почесний громадянин Коропа.

3 – народився Борис Олександрович Рибаків (1908 – 2001), історик-археолог, академік АН ЦРСР, лауреат Державних премій. Дослідник стародавностей Чернігівщини.

Книга «Вечірнє танго» – в «Інтермеццо»

Нова книга прози і поезії редактора нашої газети Петра Антоненка, представлення якої пройшло в ряді бібліотек і Музеї М. Коцюбинського, є в продажу в Чернігівському культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо» (вул. Шевченка, 9).

20% виручки від книги йде на допомогу нашій армії.

Петро Антоненко

ВЕЧІРНЄ ТАНГО

Репресії проти освітян Чернігівщини 1920 – 1950 років

Вражають масштаби винищення науково-педагогічної спільноти Чернігівської області та фальсифікацій у заведених на них архівно-кримінальних справах.

Переважає більшість заарештованих були звинувачені у контрреволюційній діяльності, антирадянській агітації та пропаганді, шпигунстві, що передбачали тривалі терміни ув'язнення чи вищу міру покарання – розстріл.

Визначальну роль у державотворчих процесах ХХ ст. відіграла Українська революція 1917 – 1921 рр., після закінчення якої владу захопили більшовики. Натоді суспільство зіткнулося з низкою гострих соціальних проблем, у тому числі в освітній сфері: стрімко зросла чисельність безпритульних дітей, спостерігалися низький рівень грамотності серед дорослого населення, брак педагогічних кадрів. Ці нагальні питання потребували першочергового вирішення, зважаючи на ускладнену ситуацію внаслідок загального зубожіння населення та руйнації економіки.

На підставі постанови Раднаркому УСРР «Про організацію місцевих органів радянської влади і порядок управління» від 8 лютого 1919 р. було створено губернські, міські та повітові відділи народ освіти. Безпосереднім їх завданням стало керівництво навчальними установами, створення мережі шкіл, хат-читалень, клубів, дитбудинків, ліквідація неписьменності серед населення, керівництво політико-виховною та культурно-масовою роботою.

Від перших днів встановлення радянської влади державна політика ґрунтувалася на принципах застосування різних типів насильства, випробуваних ще під час «червоного терору», проголошеного постановою РНК РСФРР від 5 вересня 1918 р. З навчальних закладів поступово витіснили викладачів із дореволюційним стажем, оскільки першою опозиційною групою влада визнала саме інтелігенцію «старої» школи. Процес «перебудови» освітніх і наукових установ на нових комуністичних засадах здійснювався шляхом грубого втручання в навчальний процес, вилучення «шкідливої» літератури «контрреволюційного змісту».

Процес ідеологізації освіти спрямовувався заходами, спрямованими на утвердження марксистсько-ленінської методології викладання. Здійснювалася неприхована «війна» з альтернативними науковими концепціями шляхом переслідування провідних учених. Розгром наукових шкіл супроводжувався звільненням працівників з посад, публічним засудженням їхніх поглядів і праць.

Ще однією характерною ознакою становлення більшовицької тоталітарної влади стало поступове проникнення компартійної ідеології в усі сфери суспільного життя. Прикладом може слугувати організація курсів для комуністів-учителів у 1922 р. з метою їх підготовки до роботи в селах, запровадження курсів політграмоти в усіх школах Чернігова. Було створено первинні парторганізації КП(б)У та ЛКСМУ у вищих і середніх навчальних закладах Чернігівщини, мережу постійно діючих шкіл з вивчення історії партії для членів та кандидатів КП(б)У і так

званих іспартів для вивчення історії революційного руху та соціалістичного будівництва.

Формування освітньої системи нового типу передбачало суттєві зміни в системі навчальних закладів. Зокрема, було здійснено уніфікацію навчальних закладів: приватні школи ліквідували, така сама доля спіткала й освітні установи, створені за ініціативи релігійних громад. У 1917 – 1919 рр. у Чернігові припинили діяльність духовної семінарії та духовного училища. Жіночі й чоловічі гімназії були перетворені на трудові школи або зовсім припинили своє існування.

Освітня система поступово трансформувалася у складову «ідеологічної машини» УСРР, активний інструмент антирелігійної пропаганди та боротьби з інакомисленням.

Форсована індустріалізація та колективізація зумовили зростання попиту на кваліфіковану робочу силу. Але населення через низьку освіченість було неспроможне опанувати потрібні професії: мережа закладів Чернігівської губернії станом на 1920 р. налічувала лише 150 шкіл з ліквідації неписьменності серед дорослих. У 1925 р. їх кількість зросла до 820, функціонували також 1700 початкових шкіл.

14 серпня 1930 р. ухвалили постанову ЦВК і РНК про запровадження обов'язкової загальної початкової освіти, що спричинило стрімке зростання мережі навчальних закладів. Протягом 1927 – 1933 рр. чисельність учнів у загальноосвітніх школах СРСР загально зросла з 1 млн 600 тис. до 21 млн 400 тис. У школах і вищих нового типу культивувалися соціалістичне змагання та ударництво, спрямовані на нівелювання індивідуальності.

Зростання кількості початкових навчальних закладів, запровадження мережі шкіл для дорослих потребували форсованої підготовки педагогічних кадрів. Спеціальна педагогічна освіта забезпечувала швидку підготовку вчителів у достатній кількості, хоча, за твердженням дослідників, значно знизився рівень їхньої кваліфікації. У 1920 р. у Чернігові, Ніжині, Бахмачі та Кролевеці почали діяти робітничі факультети – загальноосвітні заклади, що надавали робітникам, селянам і демобілізованим червоноармійцям загально середню освіту й готували їх до вступу у вищі навчальні заклади. У 1925 р. Прилуцька учительська семінарія, що готувала викладачів початкової школи, була перетворена в педагогічний технікум. У 1931 р. засновано Новгород-Сіверський, а 1934 р. – Ніжинський педагогічні технікуми.

Наприкінці 1930-х рр. в області діяли 70 вищих та середніх навчальних закладів із загальною чисельністю студентів понад 20 тис., де працювали понад 700 викладачів.

Суттєвий вплив на розвиток освітньої системи справила «політика українізації», що являла собою тимчасовий політичний маневр для зміцнення радянської влади. Символічно, що її ідеологами стали діячі, які почергово обі-

ймали посаду наркомів освіти, – О. Я. Шумський (у вересні 1924 р. – лютому 1927 р.) та М. О. Скрипник (у березні 1927 р. – лютому 1933 р.). Їхні прізвища згодом стали назвами для так званих «націоналістичних ухилів» – «шумським» та «скрипниківщини».

Наприкінці 1920-х рр. влада відмовилася від «політики українізації», на зміну якій прийшов антиукраїнський курс. Його супроводжувала хвиля сфабрикованих справ, спрямованих на дискредитацію провідних діячів української освіти, культури, науки, залякування суспільства. Чернігівщину не оминуло відлуння найбільш гучного показового процесу над членами вигаданої ОДПУ «Спілки визволення України» («СВУ»). Серед заарештованих був один із засновників Чернігівського наукового товариства, очільник Інституту української наукової мови ВУАН Г. Г. Холодний.

Переслідування освітян виразно простежувалося під час так званої чистки партії у 1933 – 1934 рр. Боротьбу з «проявами буржуазно-націоналістичної ідеології» очолили місцеві комітети КП(б)У. Ці заходи виявилися руйнівними перш за все для вищих навчальних закладів та всіх управлінських ланок освітньої системи.

Завідувачі Чернігівського обласного відділу народної освіти, які обіймали цю посаду протягом 1934 – 1936 рр., та їхні підлеглі також постраждали від переслідувань і пережили публічне цькування. Їм закидали нерішучу «боротьбу з класово-чужими елементами», призначення на посаду «ворогів народу». Колишнього керівника обласного відділу народної освіти Й. С. Пелеха звинувачили у впровадженні націоналістичних скрипниківських «теорій» і в лютому 1934 р. звільнили з посади заступника голови Олішівського райвиконкому, яку він обіймав на той час, виключили з партії. Каральні заходи не оминули міських і районних відділів освіти.

Та чи не найбільше постраждали викладачі вищої школи в Чернігові, Глухові й Ніжині. Стрімкі зміни зробили їх украй вразливими до зовнішніх впливів. Поступова втрата будь-якої автономії, залежність від партійного втручання в навчальний процес зумовили відтік викладацьких кадрів. У 1934 р. втратив посаду директора Глухівського учительського інституту Ю. Я. Рожков, звинувачений парторганізацією в тому, що надав прихисток у навчальному закладі «кублу вигнаних з інших вузів українських націоналістів». Інститут позбувся не тільки висококваліфікованих викладачів та успішних студентів, а й перспективних факультетів – історичного й мовно-літературного, які комісія з чистки партії запропонувала перевести в інші навчальні заклади.

У 1933 р. звільнили з посади директора Чернігівського учительського інституту М. О. Мірошніченка, а 1935 р. – його наступника, «троцькіста-дворушника» І. Ф. Ройфмана.

Статті, вміщені в «Записках Ніжинського інституту соціального виховання», стали приводом до критики авторів та їх подальшого звільнення з роботи. У січні 1934 р. був звільнений унаслідок «притуплення з його боку більшовицької пильності» директор Ніжинського педагогічного інституту С. С. Порада. Згодом «з'ясували», що в інституті «шпи-

гуни, троцькісти, українські націоналісти», «контрреволюційні елементи» і «класові вороги» становили майже 10% професорсько-викладацького складу.

С. С. Порада

Влада вдалась і до вже звичного вилучення з бібліотек навчальних закладів забороненої літератури, в тому числі творів класиків української літератури В. Винниченка, Б. Грінченка та ін.

Кінець 1930-х рр. ознаменували безпрецедентні за своєю масштабістю репресивні заходи, що увійшли до історії під назвою «Великий терор». Його відлуння торкнулося всіх сфер життя Чернігівщини й не оминуло жодної ланки народної освіти. Репресивні заходи здійснювали шляхом залучення як судових, так і позасудових органів (так звані «трійки» та «двійки» НКВС). Підставою для арешту вчителів і викладачів вищих навчальних закладів були обставини їхнього минулого життя, зокрема активна участь у національно-визвольній боротьбі українського народу в 1917 – 1921 рр. Переслідували вихідців з певних соціальних груп: дворянства, міщанства, заможного селянства, духовенства. Важливим фактором було етнічне походження освітян, адже влада здійснювала так звані «національні операції», що супроводжувалися наступом на школи національних меншин.

Упродовж 1937 – 1938 рр. «ворогів народу» шукали в усіх ланках освітньої системи. Змінилася й атмосфера в навчальних закладах, співробітники яких перебували у стані всезагальної підозри й страху, мали місце «стукацтво» та інші неприйнятні для професійної педагогічної етики явища. До редакцій газет, партійних інстанцій, радянських органів надходили анонімки, доноси, скарги. Так, директора Чернігівського педінституту Г. А. Василенка звинувачили в упередженому ставленні на іспитах до студентів-комуністів і комсомольців, втраті пильності щодо поведінки окремих студентів, хибному трактуванні марксистсько-ленінських положень. 21 листопада 1937 р. Г. А. Василенка розстріляли. Директора Ніжинського педінституту М. П. Загребського звинувачили в антирадянській діяльності. Його було розстріляно 23 квітня 1938 р.

Поглибилася й проблема соціального сирітства, оскільки дітей «ворогів народу» вилучали із сімей. Турботу про них було покладено переважно на навчальні заклади інтернального типу, що мали забезпечити «комуністичне виховання». Таким чином, співробітники дитячих будинків «особливо режиму» долучилися до руйнування «соціально чужих сімей», а ці заклади освіти опосередковано перетворили на засіб примусу.

Члени комісії зі складання словника української живої мови Всеукраїнської академії наук. Стоять зліва направо: В. К. Дем'янчук, В. М. Ганцов, Г. К. Голоскевич, О. Т. Андрієвська. Сидять зліва направо: П. Я. Стебницький, академік ВУАН А. Ю. Кримський, М. М. Грінченко, академік ВУАН С. О. Єфремов. Фото 1922 р.

Арешти не оминули й освітян – уродженців Чернігівщини, які мешкали за межами «малої батьківщини». Жертвою сталінського терору став уродженець Чернігова В. М. Ганцов – видатний мовознавець, викладач кількох київських вишів. Заарештований за звинуваченням у належності до «СВУ», він провів 17 років у таборі ГУЛАГу і був повністю реабілітований вже посмертно.

У 1931 р. розстріляли декана біологічного факультету Київського інституту профосвіти, уродженця Чернігова М. М. Воскресенського.

Згідно з постановою колегії ОДПУ СРСР від 9 березня 1934 р. розстріляли колишнього директора Київського польського інституту соціального виховання С. В. Сохацького, який народився в Ніжині. Зазнав переслідувань уродженець Остра, засновник Інституту демографії АН УСРР, професор М. В. Птуха. У 1937 – 1938 рр. очолюваний ним Інститут статистики ліквідували як «шкідницький», адже влада прагнула приховати результати статистичних досліджень і перепису населення, що висвітлювали наслідки Голодомору – найбільшої соціальної та демографічної катастрофи України 1930-х рр.

О. О. Карпеко

Така сама доля спіткала і О. О. Карпека, який народився у Кролевеці (натепер – Сумська обл.). Майбутній педагог, перший заступник наркома освіти УСРР, ректор кількох навчальних закладів навчався в Новгород-Сіверській гімназії та Ніжинському історико-філологічному інституті. Через переслідування він змушений був залишити Україну і продовжив викладацьку діяльність у РСФРР.

**Олександр КОВАЛЕНКО,
Олена ПОТАПЕНКО**

Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник Михайла Коцюбинського

Хрещеник Марко

Вічний сюжет – мадонна з немовлям. Це Віра Ворона, донька поета і педагога Миколи Вербицького (Антіоха), дружина поета Миколи Вороного, з первістком Марком. Народився хлопчик 18 березня 1904 року в будинку діда на Лісковіці, оточеному величезним тинистим садом і могутніми осоками. Під шелестіння листя так солодко спалося немовляті. Матуся ніжно тримає дитячко, з такою любов'ю дивиться на нього, ніби передчуваючи трагічну долю сина.

Маля зростало у великій родині Вербицьких-Вороних. Михайло Коцюбинський ще з далекого 1896 року листувався і творчо співпрацював з Миколою Вороним: друкувався в журналах, готував альманахи. Завдяки зусиллям Коцюбинського Вороним вдалося влаштуватися на посаду помічника керівника відділу сільськогосподарської статистики Чернігівського статбюро. Відділом цим завідував Коцюбинський. Теплі приятельські взаємини склалися між родинами письменників.

25 квітня (за старим стилем) 1904 року Михайло Михайлович похрестив малюка Марка. Про цю пам'ятну подію нагадує напис на папці ошатного альбому «З української старовини», подарованого щасливими батьками від імені похресника видатного літератора: «М. К. таткові від хрещеника Марка».

Сторінками записних книжок письменника

*«Весна.
З спухлої землі почала вилазити молоденька трава, наче перші зубки в дитини.»*

Дерева ціпи. Слоньова кость сливок, сипова біль вишень, рожеві пуп'янки яблунь, наче стулені губки, корінний дух груш. Кожне дерево, як музичний струмент. Крізь цвітучі галузки дерев дивилось небо татками синими молодими очима.»

Весь день віяв зі сходу сухий, палючий вітер і дерева за день постаріли наче, укритись листом і впади од них вже літня тінь.»

Це рядки із записної книжки М. Коцюбинського, датованої 1910 – 1911 рр.

Такі короткі нотатки зі спостереженнями за довколишньою природою чи з власними роз-

думками письменник часто залишав у своїх записних книжках або ж на окремих картках паперу, які і досі зберігаються в його архіві.

І де б не був Коцюбинський – завжди найбільш яскраві, найбільш вражаючі деталі побаченого і пережитого знаходили відбиток на сторінках нотатника. Сьогодні, знайомлячись з белетристичною лабораторією письменника, читаючи записані ним думки і спостереження, ми глибше можемо пізнати процес написання твору. Звернути увагу на те, що письменник творить не лише в той момент, коли сидить в кабінеті з аркушем паперу і чорнилом, а й повсякчас, помічаючи і фіксуючи у своїй пам'яті чи нотатнику як вирізнені окремі дрібні нюанси світла, кольору, форми, запаху, звуку, так і широку картину довколишнього світу та асоціації, які вона викликає.

Родинна ідилія Вороних, на жаль, тривала недовго. Після розлучення Миколи і Віри хлопчика виховували мати і дядько Федір Миколайович Вербицький. На іменини сина 1905 року Микола Кіндратович Вороний написав поезію «Привітання» і побажав Маркові:

*«...Більше розуму та хисту,
Талану без краю;
Мати душу добру, чисту,
Вдачу чесну, променисту –
Ось чого бажаю.
Серце тишити красою,
В ній шукати раю,
Влитись творчістю святою,
Науковою метою –
Ось, чого бажаю.
Правду завжди боронити
Чесно, по звичаю.
Серцем всім її любити
І для неї вік прожити –
Ось, чого бажаю...»*

Поезія стала покликанням талановитого юнака. Вже від 1925 року молодий поет друкувався під псевдонімом Антіох, а далі – під власним ім'ям. Через десять років Марко був заарештований органами НКВС, засуджений на 8 років виправних таборів за «належність до контрреволюційної націоналістичної групи, що готувала повалення радянської влади в Україні». Востаннє мати отримала звістку від сина 19 вересня 1937 року, а 3 листопада до річниці жовтневого перевороту Марко був розстріляний разом з великою групою найбільш яскравих представників української культури.

Мати ще багато літ чекала на повернення сина, не відаючи, що він давно загинув. Марко Миколайович Вороний прожив усього 33 роки...

Трагічно пророчими виявилися рядки батькової посвяти малому іменинникові 1905 року:

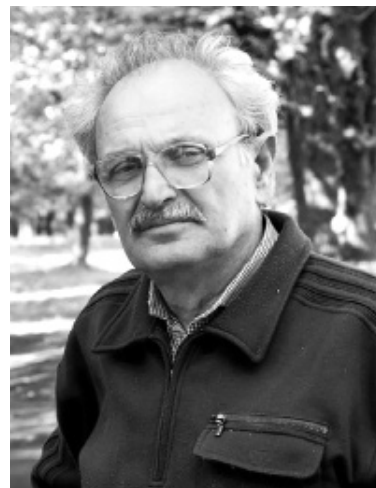
*«Працювати для народу
І для свого краю,
Боронити честь і вроду
І умерти за свободу –
Ось, чого бажаю.»*

Микола Кіндратович також загинув від рук катів сталінського режиму.

Мистецький місяцелік

85-річчя з дня народження Народного художника України Володимира Ємця

Зимовий пейзаж: засніжений сад і в ньому урочисто оздоблений снігом будинок М. Коцюбинського. Алеї саду, обрамлені кучугурами снігу, ніби запрошують підійти до застиглого в сніговій завірюсі дому. І навіть поодинокі гілки дерев теж тягнуться до оселі і заглядають у її вікна. Цю картину бачив заледве не кожен, хто бував у літературній експозиції музею М. Коцюбинського. Її автор – знаний художник Володи-

мир Ємець. 4 квітня йому виповнилося б 85 років.

Дитинство та юність митця минули на Чернігівщині. Батько майбутнього художника Володимир Пилипович був священником, служив у храмах Любеча та Чернігова, репресований у трагічному 1937 році. Зростила Володимира матір Оксана Михайлівна, котра у нелегкі часи Другої світової війни та повоєнної відбудови доклала усіх зусиль аби вивести своїх синів у світ.

Після навчання у Довжицькій семіричці та Мохнатинській середній школі у 1956 році Володимир Ємець вступає до Кишинівського художнього училища. По його закінченні у 1960 році прагне отримати мистецьку освіту вже у художньому інституті. Але на іспитах Володимира спіткала невдача і він повертається до рідного Чернігова, де працює у газеті художником-ретушером.

У 1963 – 1968 рр. навчається у Київському художньому інституті. Завершивши навчання, вирушає до Калінінграда, звідки походила його дружина. Проте суворі береги Балтики не надто надихали на мистецьку працю і менше, ніж за

рік, В. Ємець повертається до Чернігова, адже на його думку «художник повинен працювати там, де виріс, де знає свою культуру, свою природу, знає, коли сонце сходить і коли заходить, знає, де річка, де ліс, де коні пасуться...».

1971 року він вступає до Спілки художників України та стає першим очільником її обласного осередку в Чернігові. 1988 року В. Ємець отримує звання Заслуженого художника УРСР, 1998 р. – Народного художника України.

Працював директором обласного художнього музею та активно співпрацював з чернігівською «Просвітою». У 2004 році став лауреатом обласної літературно-мистецької премії ім. М. Коцюбинського, від 2008 р. – почесний громадянин Чернігова.

5 листопада 2019 року Володимир Ємець відійшов у засвіти, лишивши по собі світлу пам'ять сучасників, десятки змістовних живописних і графічних робіт, зокрема, атмосферних пейзажів рідної Сіверщини та майстерно виконаних портретів відомих діячів Чернігова і України.

«Провели ми час дуже приємно»

У квітні 1890 року номер 8-й львівського дитячого двотижневика «Дзвінок» уперше опублікував вірш Михайла Коцюбинського «Наша хатка». Це був літературний дебют молодого автора. За два місяці письменник вирушив до Галичини. У Львові початківець зустрівся з видавцями та редакторами часописів «Дзвінок», «Правда», «Зоря» В. Шухевичем, О. Барвінським, В. Лукичем і отримав замовлення на нові твори. Знаковою подією стало знайомство Михайла Коцюбинського з Іваном Франком.

У 1896 році Коцюбинський був запрошений Франком до участі у новоствореному двомісячнику «Життя і слово». Згодом він активно друкувався у місячнику «Літературно-науковий вісник». Готуючи разом з Миколою Чернявським альманах «З потоку життя» (вийшов у Херсоні 1905 р.), Михайло Коцюбинський прагнув у ньому «помістити нові, ніде не друквані твори». Окрасою збірника стали 15 дистихів І. Франка під загальною назвою «Стріли». Надсилав також Іван Якович до Чернігова свої нові книги, етногра-

фічні збірники, дарував Коцюбинському автографи творів українською і німецькою мовами.

Дружні взаємини визначного українського етнографа і мовознавця Володимира Михайловича Гнатюка з Михайлом Михайловичем Коцюбинським тривали понад 15 років. Гнатюк ще від студентських літ захоплювався творами Коцюбинського. Ставши упорядником ювілейного збірника на пошану Івана Франка (до 25-річчя його літературної діяльності), В. Гнатюк у жовтні 1897 року запросив М. Коцюбинського до участі в цьому виданні. Будучи секретарем Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, а також секретарем і головним редактором новозаснованої Українсько-руської видавничої спілки, Володимир Гнатюк видав окрему книжку творів Михайла Коцюбинського «В пугах шайтана і інші оповідання» (Львів, 1899). Інтенсивне листування двох подвижників української культури переросло у щире дружбу.

Перша особиста зустріч Коцюбинського з Гнатюком відбулася на-

весні 1905 року. У Львові. Ось, як описував її Володимир Михайлович у своїх спогадах: «М. Коцюбинський приїхав до Львова в дорозі до Берліна перед самим Великоднем. Бажаючи показати йому наше село, виїхав я з ним і Іваном Франком на самі свята до Яйковець до тамошнього пароха о. Сев. Борачка, де провели ми час дуже приємно».

Пам'ять про цю цікаву спілкування і радісні емоції зберегли всі учасники мандрівки. Групове фото, зроблене тоді, зафіксувало трьох видатних українців.

Клуб українського поетичного кіно

Музей М. Коцюбинського 11 травня провів чергову зустріч в межах проекту «Клуб українського поетичного кіно». Глядачам була запропонована кінострічка, що займає 8 місце у переліку 100 кращих українських фільмів: твір Юрія Іллєнка та Івана Миколайчука «Білий птах з чорною ознакою» (1970).

Стрічка розповідає історію сім'ї Дзвонарів. Події фільму відбуваються на Буковині у часовому проміжку з 1937 по 1947 роки. Зібравши у стрічці цілу плеяду талановитих акторів (І. Миколайчук, Б. Ступка, Л. Кадочникова, Н. Наум, Д. Фірсова, В. Симич, К. Степанков та ін.), автори створюють неповторну, пристрасну і трагічну картину буття не лише буковинського села чи окремої родини, але й актуалізують складні проблеми кохання і вірності, особистого вибору і пошуку себе та свого місця у світі.

Після виходу на екрани фільм отримав схвальні відгуки та був визнаний одним з найвидатніших творів українського кіно. Згодом стріч-

ку було відзначено на численних кінофестивалях, зокрема, Золотою медаллю Московського міжнародного кінофестивалю (1971 р., Ю. Іллєнко), Медаллю Миру ООН (1971 р., Ю. Іллєнко), відбірковою премією «Срібні сирени» на Міжнародному кінофестивалі у Сорренто (Італія). 1988 року Шевченківську премію за «створення різнопланових національних образів у кіно» було посмертно присуджено Івану Миколайчуку, який у фільмі був актором, співавтором сценарію і композитором.

З традиційним чаюванням та обговоренням символіки і глибинних сенсів фільму пройшла ця зустріч «Клубу українського поетичного кіно».

Чернігівське наріччя: забута мова сіверян

Чернігівщина зокрема, а територія Сіверського краю взагалі (в т. ч. й північна Сумщина та Стародубщина) ще до появи діалектології як науки приваблювала дослідників. Адже архайчні говірки мешканців цього краю – східного Полісся, що тісно переплетені зі звичаями, можуть допомогти відповісти на вічні запитання: хто ми, звідки і куди йдемо.

Загалом ця праця є лише невеличкою спробою підняти завісу таємниці над тим, що називається культура Чернігово-Сіверщини. І це стосується не тільки діалектології.

Дещо гірко і заздрісно читати деяких сучасних авторів, які відносять безліч міфічного тільки в українських Карпатах. Усі чули про мольфарів, чугайстрів, і майже ніхто, окрім спеціалістів, не чув про сіверських потерчат чи володарів плазунів, а легенди про них, зібрані й надруковані в періодичних виданнях XIX століття, можуть бентежити уяву досі.

Ще академік Борис Рибаків на запитання, якою мовою говорили жителі Київської Русі, відповів: *«послухайте мову селян Чернігівщини, Київщини і ви почувте її»*.

Перші спроби характеристики українських діалектів на Чернігівщині належать ще до другої половини XVIII – початку XIX століття. Вони, звичайно, не є спеціальними діалектологічними розвідками; автори цих спроб окремі відомості про українські говори вносять до різних праць етнографічно-географічного й історичного характеру (О. Шафонський «Черниговское наименование»).
На початку XX ст. українські патріоти-філологи звертають увагу на «північні говірки». Прикметна особливість: Іван Огієнко навіть спеціально зазначає, що без знання особливостей північних діалектів, зокрема дифтонгів, неможливо оволодіти українською мовою.

Пригадую мої муки в школі: я довго не міг зрозуміти, чому маю говорити «ферма», а не «хверма», «кїнь», а не «куонь». Цього мені не могла пояснити й вчителька української мови. Потрібно говорити українською літературною мовою, а не народною, стверджувала вона. Я не міг збагнути: чим гірша від офіційної та мова, якою я говорив у сім'ї? **Хіба мова, якою розмовляла зі мною бабуся, не українська?** Ця дитяча образа залишається зі мною і зараз.

Чому в підручниках української мови, за якими я вчився, мені не пояснили, що народна мова моего краю – це не покруч-мутант, який виник із суміші російської, білоруської та української мов, а лише діалект, а дифтонги – це архайзми, що зберігаються в мові з давніх-давен. Адже саме про це писав ще 1917 року згаданий Іван Огієнко.

До речі, мучився так не я один. Ось що згадує про Березну початку XX століття І. П. Товстуха: «Второе, что особенно осложняло работу, – это местный говор и учебники на русском языке. В Березном не говорили по-русски «вол» или по украински «віл», а го-

ворили «вул», что очень затрудняло письмо. Кроме этого буквы: ь (ять), ф (фита), ... – ижица, ь – твёрдый знак. Особенно трудно заучивать детям слова с буквой -ь (ять), как например: бьк, бьлий, бьлка, бьлить и так далее...».

Одним із перших, хто провів фундаментальне дослідження діалектів Чернігівського краю, був історик, уродженець Сосниці Юрій Виноградський. Він першим склав карту діалектів Сосницького повіту.

1924 року в Києві вийшла книга дослідниці Олени Курило «Фонетичні та деякі морфологічні особливості говірки с. Хоробричі (давніше Городнянського повіту, тепер Сновської округи на Чернігівщині)».

У 20-их роках XX століття фундаментальні дослідження Всеволода Ганцова показали, що північні українські говори є набагато ширшим поняттям, ніж до цього вважали. Він практично довів, що північноукраїнська макросистема діалектних систем – одна з трьох макросистем української діалектної мови, яка поширена в північній частині України.

В. Ганцов висловив думку про те, що «північна група (польські і підляські говори) становлять одну діалектичну цілісність, об'єднану комплексом аналогічних фонетичних явищ, що розвинулися на ґрунті давнього принципу відрізнення ненаголошених і наголошених складів у цих говорах. Давніше територія цієї діалектологічної групи була ширша, сягаючи далі на південь і на Лівобережжя, і на Правобережжя».

Проте недовгий час українізації завершився, партія почала винищувати все українське, все, що хоча б натякало на самостійність. Зазнав репресій і Всеволод Ганцов, була розгромлена Ніжинська філологічна школа.

У часи відлиги з'явилися нові праці українських діалектологів, які відображені в низці колективних збірників. Велике значення для розвитку діалектології мали відомі мовознавцям монографії І. Г. Матвіяса, В. С. Ващенко, Я. В. Закревської, С. П. Бевзенка, Ф. Т. Жилка, Й. О. Дзендзілевського, П. Ю. Гриценка, В. М. Мойсієнка та ін.

Особливо варто відзначити праці Панаса Силовича Лисенка «Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся» (К. 1961), «Словник польських говірок» (К., 1974). Останній був зібраний без залучення письмових джерел, унаслідок польових експедицій автора населеними пунктами Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей.

Звичайно ж, варто відзначити «Атлас української мови» (у 3 томах) (К., 1984 – 2002).

З набуттям Україною незалежності сподіваного зацікавлення науковців, краєзнавців діалектологією не відбулося. Радше навпаки. Ми не будемо шукати винних, піддавати це явище глибокому аналізу. Відзначимо лише, що зразки чернігівської говірки присутні у творах нашого земляка, лауреата Шевченківської премії Володимира Дрозда, зокрема в його геніальному романі «Листя землі».

Ще одним популяризатором діалектології став етнолог Микола Ткач, який навіть переклав славетний твір давньоруської літератури «Слово о полку Ігоревім», використовуючи українські говірки, в тому числі великою мірою й чернігівські. У книзі «Перетик» він навіть словник діалектних слів і виразів, що побутували в його рідній Ленінівці (Сахнівці) Менського району.

Теми чернігівських діалектів торкаються у своїй публіцистиці краєзнавці Володимир Сапон та Олександр Бондар, а другий Президент України Леонід Кучма у своїй книзі «Україна – не Росія» на перших сторінках наводить зразок говірки с. Чайкине Новгород-Сіверського району, звідки він родом.

Серед окремих спроб самодіяльних активістів досліджувати і водночас зберігати чернігівську говірку потрібно виокремити «Короткий словник городнянських народних діалектизмів та говірок» (Городня, 2011 р., 23 стор.), який підготували працівники сільських бібліотек філій В. Ільяс, Г. Волочок; збірник «Народні пісні у виконанні фольклорного ансамблю «Червона калина» с. Малинівка Ріпкинського району» (Чернігів, 2010 р.), який уклала Ніна Голубурда і який складається з 44 пісень; роботу Віри Зайченко; діяльність в Інтернеті активістів Олександра Бобка з Броварів, Олександра Стукала зі Сновська, груп у соціальній мережі «ВКонтакте» та в «Фейсбуці», групи «Велика Сіверщина», які об'єднують шанувальників чернігівської говірки.

На тему досліджень рідної говірки звертає увагу й історик Олександр Бондар, коріння якого з Ріпкинщини. Відпрацьовують цю тематику під час фольклорних експедицій «Слідами Чубинського» північною Чернігівщиною студенти Чернігівського національного педуніверситету, проте про результати їхніх досліджень, окрім надзвичайно вузького кола спеціалістів, мало хто знає. Чимало робить для збереження та популяризації народних пісень на чернігівському діалекті зокрема та культури Сіверщини загалом керівник академічного ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди» Сергій Вовк (поліщук із Волині).

Спробуймо ж тепер розібратися, що ж це за явище – чернігівська говірка.

Сучасні українські філологи, наприклад М. Железняк, відносять чернігівську говірку до східнополіських (лівобережнополіських) говорів української мови, які є архайчними діалектами північного говору

України. Цей говір зберігає багато реліктових форм. Діалектологи вбачають його генетичне коріння в говорах давніх полян і сіверян. Доктор філологічних наук Павло Гриценко пропонує віднести північно-чернігівські говірки до групи деснянсько-сеймських говірок у межах східнополіського діалекту.

Видатний дослідник Юрій Виноградський розрізняв принаймні 4 основні групи чернігівської говірки. Дві основні – залежно від вимови ненаголошеного О у відкритих складах. В одній групі цей звук вимовляється як О, в іншій – А. Перші говори він назвав «окучими», інші відніс до «акучих». Перші, наголошує автор, охоплюють значний район населених пунктів довкола Сосниці. Причому «акуча» група характеризується вживанням дифтонга «уо» та «іє», а «окучі» – дифтонга «уи» і рідше «уо».

Говірки перехідні до південних охоплюють територію колишніх Конотопського, Борзенського та Ніжинського повітів, їм властиве вживання монофтонга І на місці О.

Північні ж говірки Чернігівщини, в т.ч. й Стародубщини, дослідник відніс до «говірок північно-українських перехідних до білоруської мови». Про це свого часу написав у примітках до своєї повісті «Кудеяр» визначний український історик Микола Костомаров, наводячи зразок місцевої мови, якою розмовляють у Новозибківському повіті: «Народ, що живе у цьому краї, розмовляє наріччям, яке є перехідним від українського до білоруського».

На думку стародубських краєзнавців, це пояснюється тим, що місцева мова розвивалася на основі стародавніх українських сіверських говірок, котрі в XVII – XVIII століттях зазнали значного впливу білоруської мови, яку принесли із собою білоруські переселенці на Стародубщину.

Але все ж таки, незважаючи на суттєву різницю між придеснянським, північно-чернігівським і стародубським варіантами говірки, констатуємо, що в них є і спільні риси, притаманні саме чернігівській говірці й навіть не притаманні літературним мовам сусідніх слов'янських народів.

Спробуємо окреслити межі чернігівського варіанту північно-українського наріччя. У часи В. Ганцова межі цього наріччя охоплювали Бровари, далі межа йшла на 30 км південніше Ніжина й на 30 км південніше Глухова, себто включаючи в себе історичні центри Гетьманщини. Але, як показав Ганцов, межі північного наріччя з часом посуваються на північ, і нині ми можемо його фіксувати на кордоні Київської та Чернігівської областей і в придеснянських районах.

Які ж особливості східнополіського (лівобережного) говору? Ось як про це розповідає стаття у «Вільній електронній енциклопедії – Вікіпедії», що великою мірою базується на дослідженнях згаданого науковця М. Г. Железняка.

Фонетичні особливості східнополіського говору:

1. Розрізнення наголошеного і ненаголошеного вокалізму – в ненаголошеній позиції кількість голосних у різних говірках коливається від 4 до 6, а в наголошеній доходить до 8 фонем. Східнополіський говір зберігає дифтонги на місці етимологічних «о», «е» та «є» (**вуол, піеч, діед**).

2. Для значної частини східнополіського говору характерне акання (**галава́, пабієгла, вада́**).

3. У більшості говірок дифференціація фонем «е» та «и» незалежна від наголосу.

4. Наявність реліктів етимологічного «і» в північно-західній частині східнополіського говору.

5. Втрата «ј» на стику префіксальної й кореневої морфем (**вішла**).

6. Релікти давньої м'якості губних приголосних та «ч'» у частині східнополіського говору (**нуч', піеч'**).

7. Ослаблення фонем «ф» і заступлення її «х» чи «хв» (**худб́ол, хва́ра**).

8. Збереження дзвінкості кінцевих приголосних (**зуб, кров**).

9. Наявність аферези (**додно́йі**).

Граматичні особливості:

Закінчення «у» в давальному відмінку іменників чоловічого, середнього роду однини (**д'а́д'ку, селу**).

Паралелізм іменних форм в орудному відмінку (**руко́йу – руко́й, шобсто́у – шобсто́й, мнбо́у – мнбо́й**).

Займенник 3-ї особи однини в непрямих відмінках виступає без початкового «н» (**до́ їйі, з їем**).

Наявність усічених форм прикметників та дієприкметників чоловічого роду (**сін'ї, до́бри, старі́, годбо́вані**) та членних нестягнених форм жіночого і середнього роду (**до́бу́гай, жо́буте́й**, хоч під наголосом на корені – **жо́бта, бо́са**).

Інфінітивний суфікс -т' при дієслівній основі на голосний (**гама́ніет', бит'**).

Складена форма майбутнього часу (**буду́ робит', буду́ слухат'**).

Поширення синтаксичних структур «помеж» + родовий відмінок у значенні 'поряд', 'коло' (помеж шко́ли живі́); к(к) + давальний відмінок 'до' (**к бра́ту, ік ста́лу**); к л'а (л'е) + родовий відмінок 'біля' (**л'а хати́, л'е рі́чки**); заза + орудний відмінок (**заза мнбо́у**); нау́ + родовий відмінок множини (**нау́ карт, нау́ му́рки**).

Вживання сполучників **да, дак** у еднальній і протиставній функціях.

Риси східнополіського говору наявні у творах Г. Барвінок, П. Куліша, С. Васильченка, П. Тичини, О. Довженка. Східнополіський говір досліджували В. Ганцов, О. Курило, Ю. Виноградський, Ф. Жилко, П. Лисенко, З. Николаєнко, П. Попов та ін.

Отже, брати-сіверяни, пишаймося, бо ми того варті!

Олександр ЯСЕНЧУК

Батурин: Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» – 30-річчя

14 червня виповнюється 30 років надання існуючому заповіднику звання Національного, від якого для таких об'єктів найменування.

Батурин протягом своєї історії був також одним з центрів культурного життя України.

16 березня виповнилося 354 роки з Дня проголошення Батурина Гетьманською столицею України!

Сьогодні, «Гетьманська столиця» – один із трьох національних заповідників Чернігівщини та один із 65 – України.

У постійному користуванні заповідника 12 земельних ділянок загальною площею 31,7 га, на його балансі – 35 пам'яток, з них 5 пам'яток національного і 4 пам'ятки місцевого значення.

Результатом наукової роботи за 30 років є майже 2 тисячі наукових і науково-популярних публікацій в українських і закордонних виданнях, участь у роботі понад 130 наукових конференцій.

Показником успішного розвитку заповідника є його фондова збірка. Нині вона нараховує понад 20 тисяч музейних предметів.

Організовано та проведено 315 виставок у музеях заповідника і в інших закладах України і закордону.

Сьогодні в складі заповідника – п'ять музейних об'єктів:

Будинок генерального судді Василя Кочубея (від 2005 р.);

територія Цитаделі Батуринської фортеці (2008 р.); Музей археології Батурина (2009 р.);

Палац гетьмана Кирила Розумовського (2009 р.); Музейний комплекс «Козацький двір» (2021 р.).

За 30 років заповідник прийняв 2281518 відвідувачів, прочитано 106723 екскурсій та 878 лекцій.

Впродовж 17 років заклад видає періодичне видання – газету «Слово «Гетьманської столиці», яка готується істориками заповідника.

З 2012 р. на базі заповідника щорічно проводиться Обласний музичний фестиваль-конкурс молодих виконавців імені Андрія Розумовського, з 2015 р. на постійній основі функціонує історичний гурток «Батуринський канцелярський кур'єр», з 2017 р. – щорічний дитячий мистецький конкурс «РОЗУМ-fest».

У 2022 р. заповідник інституційно та 7 членів його колективу вступили до Міжнародної ради музеїв (ICOM).

Website
<https://baturin-capital.gov.ua/>

На фото: колектив заповідника біля Фортеці на Цитаделі; Хрест на Цитаделі – пам'ятник мешканцям Батурина, вбитим московським військом після взяття міста у листопаді 1708 року; Палац гетьмана Кирила Розумовського; Покровська церква.

Повідомляє Національний заповідник

Розповідь про козаків

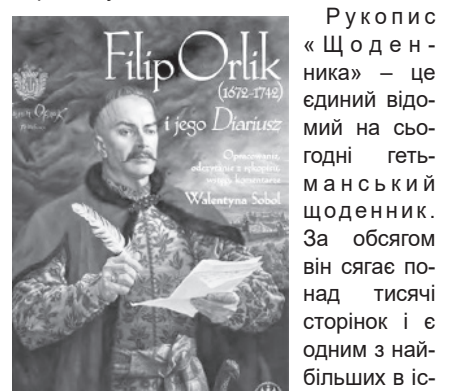
В Ніжинському державному університеті ім. М. Гоголя Благодійний фонд «Спадок Гетьманщини» та Національний заповідник «Гетьманська столиця» представили археографічне видання «Ревізії Конотопської сотні 30–40-х рр. XVIII ст.», упорядник – Олександр Тригуб.

У виданні вперше опубліковано тексти унікальних пам'яток з історії України першої половини XVIII століття – ревізії Конотопської сотні Ніжинського полку 1732, 1736, 1737, 1738, 1745, 1747 років.

Вони містять цінні відомості щодо чисельності, соціального складу, занять і соціальної інфраструктури однієї з найдавніших адміністративно-територіальних одиниць Української козацької держави. В тому числі на теренах Батуринського краю.

Цінне видання в Польщі

З нагоди 350-річчя від дня народження гетьмана України Пилипа Орлика, що відзначалося у 2022 році, у видавництві «WUW» Варшавського університету (Республіка Польща) вийшла друком частина відомого «Щоденника» Пилипа Орлика. Книгу «Filip Orlik (1672 – 1742) i jego Diariusz» підготувала до друку знава дослідниця давньої української літератури, професорка Варшавського університету Валентина Соболь.

Ручкопис «Щоденника» – це єдиний відомий на сьогодні гетьманський щоденник. За обсягом він сягає понад тисячі сторінок і є одним з найбільших в історії літератури. Він дійшов до нашого часу і зберігається в Архіві Міністерства закордонних справ Франції. Писав його Пилип Орлик у тяжкі роки життя в еміграції, перебуваючи різних європейських містах. Збережені сторінки «Діаріуша пощорожнього» охоплюють 1720 – 1732 роки.

Завдячуючи титанічній роботі польських видавців і професорки Валентини Соболь, читацький загал може ознайомитись з унікальною автобіографічною працею борця за державну незалежність України.

Укладачі книги презентували фрагмент твору, що відображає час, коли Пилип Орлик жив в еміграції у Салоніках (1725 та 1726 роки). В ці роки, попри всі складнощі емігрантського життя, Орлик вів активну дипломатичну діяльність, не дозволяючи українському питанню зійти з політичної арени Європи.

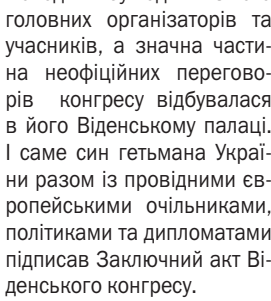
Видання є цінним джерелом для істориків, дослідників, любителів літературного бароко та всіх, хто цікавиться особистістю автора першої української Конституції.

Андрій Розумовський

Вкрадений Росією гетьманчик Андрій Розумовський, якому Бетховен присвятив найвідомішу симфонію: повернення в Україну

У рік 295-річного ювілею останнього гетьмана Війська Запорозького Кирила Розумовського ми вирішили нагадати про діяння в культурній та дипломатичній сферах Європи його сина і продовжувача справи – Андрія Розумовського.

Андрій, блискучий дипломат кінця XVIII – початку XIX ст., відіграв вагомий роль у Віденському конгресі 1814–1815 рр., що реорганізував Європу після завершення війн Наполеона Бонапарта та забезпечив мир на континенті. Розумовський-молодший був одним із його головних організаторів та учасників, а значна частина неофіційних переговорів конгресу відбувалася в його Віденському палаці. І саме син гетьмана України разом із провідними європейськими очільниками, політиками та дипломатами підписав Заключний акт Віденського конгресу.

Значний період життєвого шляху Андрія пов'язаний із Батурином, де він часто проводив час у родинному колі, разом зі своїм батьком Кирилом Розумовським, гетьманом України 1750–1764 рр. Саме Андрій у 1803 р. успадкував Батуринську економію та палацово-парковий ансамбль Кирила Розумовського, який перебував у його власності упродовж 33 років.

Вагомим аргументом, який підтверджує українську ідентичність Андрія Розумовського, є його місце

Свої найкращі здібності Андрій Кирилович Розумовський проявив не лише у дипломатії, а й музичному мистецтві. Він був тонким знавцем музики завдяки батькові-гетьману, який забезпечив сину прекрасне виховання та якісну освіту у Страсбурзькому університеті. Розвинутий мистецький смак Андрія дав йому можливість тісно спілкуватися з найвідомішими представниками Віденської класичної школи – Йозефом Гайдном, Вольфгангом Амадеєм Моцартом, Людвігом ван Бетховеном – та розуміти новаторство композиторів.

Андрій Розумовський був не просто шанувальником музики. Гетьманчик усвідомив необхідність підтримки та розвитку музичної культури. Андрій Розумовський підтримував видатного композитора Бетховена як морально, так і фінансово. Зі свого боку Бетховен на знак вдячності присвятив своєму меценату музичні шедеври: симфонії № 5 і 6, три струнні квартети № 7, 8, 9.

Значний період життєвого шляху Андрія пов'язаний із Батурином, де він часто проводив час у родинному колі, разом зі своїм батьком Кирилом Розумовським, гетьманом України 1750–1764 рр. Саме Андрій у 1803 р. успадкував Батуринську економію та палацово-парковий ансамбль Кирила Розумовського, який перебував у його власності упродовж 33 років.

Вагомим аргументом, який підтверджує українську ідентичність Андрія Розумовського, є його місце

народження. Андрій народився 22 жовтня 1752 р. у м. Глухів. Це одне з найдавніших міст нашої країни, яке впродовж 1708 – 1750 рр. було її столицею та резиденцією українських гетьманів. Тут розміщувалися вищі адміністративні установи та проживала козацька старшина.

Андрій був вихідцем із козацько-гетьманської родини Розумовських, що вплинуло на формування його світогляду. Українське козацтво відіграло важливу роль у становленні української державності та здавна виступало на захист Батьківщини. Вагома заслуга у розвитку нашої країни належить батькові Андрія, гетьману Кирилу Розумовському, котрий у 1750–1764 рр. розбудовував Україну, шляхом проведення передових реформ у судовій, військовій, адміністративній та освітній сферах.

У ході тривалих наукових пошуків історики Національного заповідника «Гетьманська столиця» відкрили низку промовистих артефактів, які говорять про те, що Андрій Розумовський усвідомлював себе як нащадка гетьмана та ідентифікував з Україною.

У травні 2022 р. в одному з найавторитетніших та найстаріших музеїв у світі – Британському музеї – була виявлена його візитка за 1783 р. У її оформленні використано зображення козаків, які є елементами з герба батька-гетьмана. Також уважно розглядівши візитку, помічалося деревце, зображене за каменем. Своім зовнішнім виглядом

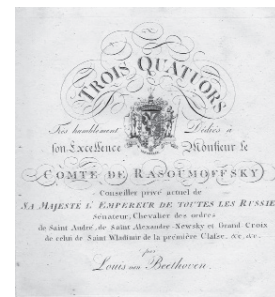
воно має схожість із дубом – споконвічним оберегом козаків, символом їх мужності, чоловічої витривалості та шляхетства.

Загалом Андрій Розумовський близько 30 років перебував на дипломатичній службі в різних кутках Європи: Неаполі (1779 – 1784 рр.), Копенгагені (1784 – 1786 рр.), Стокгольмі (1786 – 1788 рр.) та Відні (1792 – 1807 рр.).

Герб сім'ї Розумовських (на фото) разом із родинним девізом «Славу множувати справами» зображений на сторінці присвяті трьох струнних квартетів № 7, 8 і 9 Людвіга ван Бетховена, які також відомі, як «Квартети Розумовського». І це не випадково. Геній музичного мистецтва знав походження свого покровителя та цінував його вагомий підтримку, тому свідомо зобразив герб гетьманської родини.

Варто відзначити, що саме батьківський спадок, отриманий Андрієм у 1803 р., дав йому можливість займатися меценатською діяльністю, зокрема і підтримувати Бетховена.

Титульна сторінка струнних квартетів № 7, 8 і 9 Людвіга ван Бетховена з присвятою Андрію Розумовському. 1808 рік.

Центр вивчення Бетховена імені Айри Ф. Брілліанта

Із «Квартетами Розумовського» пов'язаний ще один цікавий факт. У 1806 р. під час написання квартетів видатний композитор використав та поклав в їх основу мотиви українських пісень. У першому – «Ой, на дворі метелиця», а в другому – «Від Києва до Лубен насяла конопель». Ймовірно, що українські мотиви Бетховен міг переїняти від свого покровителя-гетьманчика, який цілеспрямовано поширював українську культуру.

Хочу відзначити думку і прямого нащадка родини Розумовських у сьомому поколінні Грегора Розумовського. Він нині мешкає у Відні і також ідентифікує себе та свою родину з Україною: «Ми завжди були українським родом, і ніяким більше».

Альона ГРАБОВЕЦЬ,
наукова співробітниця
Заповідника

Андрій Розумовський.
Літографія. Автор
Джозеф Ланцеделлі-старший. Перша чверть
XIX ст.

Австрійська
національна бібліотека

Іван БАГРЯНИЙ

Іван Багрянний (1907 – 1963) — видатний український письменник, політичний і громадський діяч, зазнав сталінських репресій у 1930-ті роки. Наприкінці війни змушений був емігрувати з СРСР. У ФРН були написані романи «Сад Гетсиманський», «Огненне коло», «Тигролови», численні поезії, п'єси, оповідання. Також він був цікавим поетом. В цій невеликій поемі автор показує жахи так званої громадянської війни, коли люди гинули за облудні червоні ідеї.

Вандея

Лю Мартиновській

То не сонце затріпало крилами
І упало в пісок золотий...
Гей, і правду сказати несила мі,
А збрехати...
А ти...

І
На зорі прокричали когути...
На зорі проскакали ми.
На підмо...
на підмо...
на підмогу йти!
Коню мій, коню!
Стреми!

На зорі десь кричали, никали
І сміяли...
О, гей, мовчіть!
Там десь сонце, проколоте піками,
Умирає на синім мечі.

Ой, не сонце ж то! — серце птицею!
І не крик то — чайне «киги»...
Коню мій, — капотить кривавицею,
Капотить на холодні сніги...

То вона — під'ярмена, розп'ята —
То любов,
Моя перша любов...
Гей, мовчіть там, кого не прип'ята!
Друзі, агев!!

Попереду відтяті артерії,
А позаду:
липка імла.
Мої друзі, і дикі прерії,
Й синій піт з неживого чола...

Є безумні і є заплакані,
Але то не за свій живіт, —
Нам рвучко страшною атакою
Перекинути б назнак світ.

Перекинути світ облудливий,
Розірвати обротъ віків...
Ми законні створіння, люди ми!
Хоч не люди у нас батьки.

Ми безумні на грізній виставі;
Без запросин прийшли на ню...
Проти в с і х — тільки серце роз-
христане,
Проти криці — всього лиш юнь.

Є прохмури і є заплакані...
Але то не за свій живіт. —
І в атаку!
В атаку!
Атакою
Перекинути назнак світ.

Попамати мечі п'ятирицею
(Не для слави, не ради звитяж)
І поставить над цєю в'язницею
Малиновий, кривавий стяг.

В свою кров його фарбить будемо.
З своїх сердець сплетемо вінки...
У атаку!!
В атаку!!

Люди ми.
Хоч не люди у нас батьки.

Присягали на тинь Ревашельову, —
Так. Несить, донесуть до кінця
Під старою брудною шинелею
На любов і на смерть серця.

Поклялись на мозоль порепаний,
Поклялись — так рушайте в путь.
Щоб юність на колір креповий
Без вагань за нюх обернуть.

Щоб планета — єдина матінка
І єдиний закон — любов!
Ось оце в нас мета одна тільки,
Ось для цього юнацька кров.

Через душі, крізь темні Крезову
Нумо, раз! Непокірний мій...
То струмить її кров по лезові,
То сльозина в куточку вій...

На зорі прокричали когути.
На зорі проскакали ми.
На підмо...
На підмо...
На підмогу йти!
Коню, стреми!

ІІ
У шпиталі, обмотана марлею,
На тобі — не твоя голова...
Десь далеко-далеко армія
І так близько —
розбита брова.

І здавались чужими тепер ми, —
Ні привіту,
ні сліз,
ні думок
Там, де очі ясніли озерами,
Там, де брови були, як шнурок.

Вчора ще,
до лафету прикована,
Доливаючи кров'ю шолом,
За останній, за бій ризикований
Тріпотіла безбровим чолом.
Тріпотіла... Просила і кликала...
Обіцяла л ю б о в і п р и в і т:
«Будьте с м і л и м и!
Будьте в е л и к и м и!
У п е р е д!
А н а з а д — і повік!»

Пелюстками опали зів'ялені
Довгі вій до серця не в лад.
Десь горять бригаанти запалені...
Нам повік не дістатись назад.

Не дістатись...
Хороша! Омріяна! —
П е р е м о г а!! Ти чуєш це, Лю?!
Я люблю тебе, димом овіяну,
І шість ран на тобі люблю.

Караваном гримливим, осяяним
Вирушати нам в край новий...
А над ким та й над ким же то зєраями
Вороння припада й шумить?

То була не любов — прелюдія.
Ось тепер ми дійшли до мети!
Гей, ніколи Твоїм я не буду,
Як не будеш мою і Ти.

І чужі, і далекі тепер ми...
Ні привіту, ні сліз, ні думок.
Там, де очі ясніли озерами,
Там, де брови були, як шнурок.

Поєдналось з старим сьогоднішнє:
(Ну, а що я собі зроблю?)
Я люблю тебе юну, соняшу
І шість ран на тобі люблю.

Пам'ятаю: просила, кликала, —
Обіцяла любов і привіт...

Ось того я жадання не викинув
Перекинути назнак світ.

ІІІ
Дикий вихор... Корогви і шоломи...
Чорний стяг... А за ним голубий...
Та червоний не зрадим ніколи ми...
Навіть в цей семикутний бій.

Колівається світ у агонії...
Поспішає умерти живий...
Хтось у рани свої ж незагоєні
Ятаган наставляє свій...

Хто сказав: переможено? Хто-бо то?!
Хто початок прийняв за кінець?!
Не одну перемогу чоботом
Роздушило оте... крив'яне.

Хто тут свій і хто ворог і де їти, —
Чи по зорях, а чи по шликах?..
Ех, Вандея,
Вандея,
Вандея ти
У рудих, у брудних сіряках!

Закрутилась багнетом годована
(Бачу, й досі вони стремлять)...
Твої діти без ліку мордовані
І згвалтована тричі земля.

Закрутилась в пожежі без пам'яті,
Розгубилась і що... і куди...
А чи справді на молоха з нами йти,
А чи нас на рожно посадить.

Та й недаром віками крутила нас.
Закрутили в останню мить:
Гей, насунула міць неосилена,
У рейтузах на нас стремить.

То не гунни, не скити, не половці, —
То новий «золотий Тамерлан»...
На твоїх на полях, на околицях
Напосіли ворони орла...

Твої діти живими обскубані,
А батьки позбулися очей...
Ех, Вандея,
Вандея ти рубана
Під чужим і гербом, і мечем.

Дикий вихор. Корогви і шоломи...
Чорний стяг, а за ним голубий...
Та червоний не зрадим ніколи ми,
Навіть в цей семикутний бій.

ІV
І пройшли, пронесли не подолані
І встромили на чорнім шпилі.
Не один на коліна оволений,
Не один припадав до землі!
«Ми підєм... Ми підєм...
Тільки де їти?»
І кого за любов розстрілять?!»
Е-ех... "Вандея" ти —
Сама сміла і буйна земля.

V
Скільки нас у цьому семикутньому
Полоскалось в крові і в сльозах...
Одиниці дійшли до майбутнього —
Тисячі не вернулись назад.

Bo була в них мета одна тільки
І єдиний кінецьний шлях:
Щоб планета всім — рідна матінка,
Щоб любов — на твоїх полях...

Ось за це, за любов порепану
Свою юнь — злотопіняву юнь —
Без вагань на колір креповий,
На кістки
обернули за ню.

Не було, не було незабутнього...
Хто насподі —
не буде над...
Одиниці дійшли до майбутнього,
Тисячі не вернулись назад...

Хай і д е! Вона знає, де їти.
Хай не ронить сльозу з очей...
Ех, Вандея...
Вандея...
Вандея ти
Під чужим
і гербом,
і мечем.

Пам'яті Олександра Колянчука

7 травня на 92 році життя, в Перемишлі помер відомий польський історик, активний діяч української громади доктор Олександр Колянчук. Видатний дослідник пам'яті про воїнів Української Народної Республіки.

Олександр Колянчук народився 2 квітня 1932 р. на Холмщині, звідки був виселений у 1947 р. на північну Польщу. Тобто, 15-річним підлітком став жертвою сумнозвісної операції «Вісла», проведеної польськими спецслужбами «під патронатом» СРСР.

Протягом усього життя Олександр Колянчук був активним діячем українських організацій у Польщі. Був членом головної управи Українського Суспільно-Культурного Товариства (1971 – 1973), членом Об'єднання українців у Польщі, в тому числі головної ради ОУП (1996 – 2001). Працював також у журналістській сфері, зокрема для українських передач польського радіо та газети ОУП «Наше слово».

Він автор радіопроектів українською мовою (1966 – 1976). З його іменем пов'язані сотні радіопроектів в українській редакції Польського радіо. Програми відвідували гості з України, видатні діячі української культури — Юрій Щербак, Борис Олійник, Ліна Костенко, Віталій Коротич, Роман Іванчук, а також відомий український поет Польщі Остап Лапський (Варшава), котрий у 2007 році Указом президента України Віктора Ющенка був удостоєний звання лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка. Все це привертало до історії України, її мови, культури.

Завдяки невтомній дослідницькій та просвітницькій роботі Колянчука було відкрито важливі картини історії українського визвольного руху та долі його очільників, які після поразки українських визвольних змагань опинилися на території Польщі. За його ініціативою та сприянням у 2015 р. у Народному домі в Перемишлі відбувся з'їзд дітей і онуків воїнів армії УНР. Завдяки його послідовній, тяжкій роботі віднайдено і врятовано цвинтарі та окремі могили петлюрівців у Польщі.

Доктор Колянчук є автором численних статей, упорядником історичних матеріалів, автором книг українською і польською мовами. Ось лише деякі його книги: «Українська військова еміграція в Польщі 1920 – 1939 рр.», «Umarli, aby zmartwychwstała Ukraina: miejsca pamięci Ukraińców – uczestników walk niepodległościowych w latach 1917 – 1921 w Polsce» («Померлі, щоб з мертвих постала Україна: місця пам'яті українців – учасників боротьби за незалежність в роках 1917 – 1921 в Польщі»), «За нашу і вашу свободу. Учасники українських визвольних змагань 1917–1921 рр. Місця пам'яті в Польщі. Довідник», «Ukraińscy emigranci polityczni w życiu naukowym, kulturalnym, społecznym i gospodarczym II RP» («Українські політичні емігранти в житті науковим, культурним, суспільним, економічним II РП»), «Ukraińscy generałowie w Polsce. Emigranci polityczni w latach 1920 – 1939. Słownik biograficzny» («Українські генерали в Польщі. Політичні емігранти у 1920–1939 рр. Біографічний словник»). Тут подано біографії більш як 150-ти генералів армії УНР, які після поразки визвольних змагань емігрували до Польщі. Починається перелік з глави УНР, Головного отамана Симона Петлюри, далі йдуть такі видатні постаті, як Юрко Тютюнник, Марко Безручко. Багато цих військових відіграли помітну роль в житті Польщі подальших десятиліть. Серед них і кілька уродженців Чернігівщини.

Олександр Колянчук серйозно займався і науковими дослідженнями в царині економіки, зокрема сільського господарства. Лауреат багатьох відзначень, зокрема, Офіцерського Хреста Ордену Відродження Польщі, премії «Страж пам'яті» Українського історичного товариства у Польщі. Подвижництво його на ниві українства відзначене і нагородами Української держави, серед яких орден Ярослава Мудрого V ступеня, Відзнака Президента України — ювілейна медаль «25 років незалежності України», Всеукраїнська премія імені Івана Огієнка.

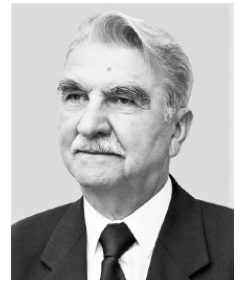
Олександр Колянчук разом з дружиною Лідією Анною невтомно підтримував діяльність ОУП, зокрема, відновлення, ремонт Народного дому у Перемишлі.

Майже 30 останніх років життя пан Олександр мешкав у Перемишлі, в активну наукову і громадську роботу. До останнього свого дня був заступником директора Південно-Східного наукового інституту. Цю авторитетну дослідницьку громадську організацію понад 30 років тому створив і беззмінно очолює доктор Станіслав Стемпень, відомий польський історик, найбільший в Польщі дослідник життя і діяльності Симона Петлюри. Інститут був створений і діє задля співпраці двох наших сусідніх країн і народів. І тандем близьких друзів і соратників, Стемпеня і Колянчука, дуже багато зробив у цій царині.

Ми дружили з паном Олександром понад 20 років. У всі мої приїзди в Перемишль ми зустрічалися. Зазвичай, у їхньому Інституті. Пан Олександр дуже цікавився сьогоденням України, читав наші засоби інформації, в тому числі газету «Світ-інфо», яку я надсилав в Інститут і де не раз друкувалися його статті. Співрозмовником пан Олександр був унікальним, з його бездоганною пам'яттю на події, імена. Чого варті лише його розповіді про зустрічі з генералами і офіцерами армії УНР, соратниками Симона Петлюри, багатьма іншими видатними українцями.

Він постійно дарував мені свої книги українською і польською мовами, в тому числі названі вище.

Востаннє ми зустрілися кілька місяців тому, у вересні. У нього вдома, де він з дружиною гостинно приймав мене. До речі, пригостили справжнім українським борщем. Нагодився і син пана Олександра. Ми довго говорили, насамперед, звичайно, про війну в Україні. І, як завжди, пан Олександр розповів чергову житейську історію: про долю двох синів офіцера армії УНР, репресованих радянським режимом, засланих в Сибір, свою зустріч з ними. Він вважав, що якомога більше має залишитися в нашій історичній пам'яті. І цим він і жив усе своє довге, непросте життя.

Олександр Колянчук народився 2 квітня 1932 р. на Холмщині, звідки був виселений у 1947 р. на північну Польщу. Тобто, 15-річним підлітком став жертвою сумнозвісної операції «Вісла», проведеної польськими спецслужбами «під патронатом» СРСР.

Протягом усього життя Олександр Колянчук був активним діячем українських організацій у Польщі. Був членом головної управи Українського Суспільно-Культурного Товариства (1971 – 1973), членом Об'єднання українців у Польщі, в тому числі головної ради ОУП (1996 – 2001). Працював також у журналістській сфері, зокрема для українських передач польського радіо та газети ОУП «Наше слово».

Він автор радіопроектів українською мовою (1966 – 1976). З його іменем пов'язані сотні радіопроектів в українській редакції Польського радіо. Програми відвідували гості з України, видатні діячі української культури — Юрій Щербак, Борис Олійник, Ліна Костенко, Віталій Коротич, Роман Іванчук, а також відомий український поет Польщі Остап Лапський (Варшава), котрий у 2007 році Указом президента України Віктора Ющенка був удостоєний звання лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка. Все це привертало до історії України, її мови, культури.

Завдяки невтомній дослідницькій та просвітницькій роботі Колянчука було відкрито важливі картини історії українського визвольного руху та долі його очільників, які після поразки українських визвольних змагань опинилися на території Польщі. За його ініціативою та сприянням у 2015 р. у Народному домі в Перемишлі відбувся з'їзд дітей і онуків воїнів армії УНР. Завдяки його послідовній, тяжкій роботі віднайдено і врятовано цвинтарі та окремі могили петлюрівців у Польщі.

Доктор Колянчук є автором численних статей, упорядником історичних матеріалів, автором книг українською і польською мовами. Ось лише деякі його книги: «Українська військова еміграція в Польщі 1920 – 1939 рр.», «Umarli, aby zmartwychwstała Ukraina: miejsca pamięci Ukraińców – uczestników walk niepodległościowych w latach 1917 – 1921 w Polsce» («Померлі, щоб з мертвих постала Україна: місця пам'яті українців – учасників боротьби за незалежність в роках 1917 – 1921 в Польщі»), «За нашу і вашу свободу. Учасники українських визвольних змагань 1917–1921 рр. Місця пам'яті в Польщі. Довідник», «Ukraińscy emigranci polityczni w życiu naukowym, kulturalnym, społecznym i gospodarczym II RP» («Українські політичні емігранти в житті науковим, культурним, суспільним, економічним II РП»), «Ukraińscy generałowie w Polsce. Emigranci polityczni w latach 1920 – 1939. Słownik biograficzny» («Українські генерали в Польщі. Політичні емігранти у 1920–1939 рр. Біографічний словник»). Тут подано біографії більш як 150-ти генералів армії УНР, які після поразки визвольних змагань емігрували до Польщі. Починається перелік з глави УНР, Головного отамана Симона Петлюри, далі йдуть такі видатні постаті, як Юрко Тютюнник, Марко Безручко. Багато цих військових відіграли помітну роль в житті Польщі подальших десятиліть. Серед них і кілька уродженців Чернігівщини.

Олександр Колянчук серйозно займався і науковими дослідженнями в царині економіки, зокрема сільського господарства. Лауреат багатьох відзначень, зокрема, Офіцерського Хреста Ордену Відродження Польщі, премії «Страж пам'яті» Українського історичного товариства у Польщі. Подвижництво його на ниві українства відзначене і нагородами Української держави, серед яких орден Ярослава Мудрого V ступеня, Відзнака Президента України — ювілейна медаль «25 років незалежності України», Всеукраїнська премія імені Івана Огієнка.

Олександр Колянчук разом з дружиною Лідією Анною невтомно підтримував діяльність ОУП, зокрема, відновлення, ремонт Народного дому у Перемишлі.

Майже 30 останніх років життя пан Олександр мешкав у Перемишлі, в активну наукову і громадську роботу. До останнього свого дня був заступником директора Південно-Східного наукового інституту. Цю авторитетну дослідницьку громадську організацію понад 30 років тому створив і беззмінно очолює доктор Станіслав Стемпень, відомий польський історик, найбільший в Польщі дослідник життя і діяльності Симона Петлюри. Інститут був створений і діє задля співпраці двох наших сусідніх країн і народів. І тандем близьких друзів і соратників, Стемпеня і Колянчука, дуже багато зробив у цій царині.

Ми дружили з паном Олександром понад 20 років. У всі мої приїзди в Перемишль ми зустрічалися. Зазвичай, у їхньому Інституті. Пан Олександр дуже цікавився сьогоденням України, читав наші засоби інформації, в тому числі газету «Світ-інфо», яку я надсилав в Інститут і де не раз друкувалися його статті. Співрозмовником пан Олександр був унікальним, з його бездоганною пам'яттю на події, імена. Чого варті лише його розповіді про зустрічі з генералами і офіцерами армії УНР, соратниками Симона Петлюри, багатьма іншими видатними українцями.

Він постійно дарував мені свої книги українською і польською мовами, в тому числі названі вище.

Востаннє ми зустрілися кілька місяців тому, у вересні. У нього вдома, де він з дружиною гостинно приймав мене. До речі, пригостили справжнім українським борщем. Нагодився і син пана Олександра. Ми довго говорили, насамперед, звичайно, про війну в Україні. І, як завжди, пан Олександр розповів чергову житейську історію: про долю двох синів офіцера армії УНР, репресованих радянським режимом, засланих в Сибір, свою зустріч з ними. Він вважав, що якомога більше має залишитися в нашій історичній пам'яті. І цим він і жив усе своє довге, непросте життя.

Ми дружили з паном Олександром понад 20 років. У всі мої приїзди в Перемишль ми зустрічалися. Зазвичай, у їхньому Інституті. Пан Олександр дуже цікавився сьогоденням України, читав наші засоби інформації, в тому числі газету «Світ-інфо», яку я надсилав в Інститут і де не раз друкувалися його статті. Співрозмовником пан Олександр був унікальним, з його бездоганною пам'яттю на події, імена. Чого варті лише його розповіді про зустрічі з генералами і офіцерами армії УНР, соратниками Симона Петлюри, багатьма іншими видатними українцями.

Він постійно дарував мені свої книги українською і польською мовами, в тому числі названі вище.

Востаннє ми зустрілися кілька місяців тому, у вересні. У нього вдома, де він з дружиною гостинно приймав мене. До речі, пригостили справжнім українським борщем. Нагодився і син пана Олександра. Ми довго говорили, насамперед, звичайно, про війну в Україні. І, як завжди, пан Олександр розповів чергову житейську історію: про долю двох синів офіцера армії УНР, репресованих радянським режимом, засланих в Сибір, свою зустріч з ними. Він вважав, що якомога більше має залишитися в нашій історичній пам'яті. І цим він і жив усе своє довге, непросте життя.

Петро АНТОНЕНКО

О. Генрі – це псевдонім, під яким писав Вільям Сідней Портер (1862 – 1910), класик американської і світової літератури, блискучий майстер новели. Його творами вже друге століття захоплюються мільйони читачів світу.

В нашій газеті надруковано розповідь про письменника (№ 2), його новели: «Останній листок» (№ 2), «Без вигадки» (№ 10), «Кімната на горищі» (№ 13). «Фараон і хорал» (№ 14), «Поки чекає автомобіль» (№ 16), «Винарня і троянда» (№ 18).

Якщо ви не знаєте «Закусочної та родинного ресторану» Богля, ви багато втратили. Бо коли ви один з тих щасливих, хто їсть дорогої обіди, вам слід було б поцікавитись, як споживає продовольство друга половина людства. Коли ж ви належите до тієї половини, для якої поданий офіціантом рахунок є подією, то вам слід познайомитися з Боглем, бо там ви одержите за свої гроші те, що вам належить (принаймні по кількості).

Ресторан Богля міститься на головній магістралі буржуазного кварталу, бульварі Брауна-Джонса-Робінсона – на Восьмій авеню. У залі два ряди столиків, по шість у кожному ряду. На кожному столику стоїть судок, а в ньому пляшечка з різними приправами. З перетинки можна витрусити хмарку чогось меланхолійного, без смаку, як вулканічний пил. Можете й не чекати, що вам пощастить добути що-небудь із сільниці. Навіть людина, здатна витиснути червоний сік з білої ріпи, зазнає поразки, якщо захоче видобути сік з Боглевої сільниці. На кожному столі стоїть також пляшечка підробки під той самий чудовий соус, що виготовляється «за рецептом одного індійського раджі».

За касою сидить Богль, холодний, повільний, грізний і корисливий, він приймає гроші. Выглядаючи з-за гори зубочисток, Богль дає вам задачу, наколює ваш чек і уривчасто, наче жаба, кидає вам кілька слів про погоду. Найкраще – не ризикувати і обмежитися підтвердженням його метеорологічних висновків. Ви не друг Богля, ви тільки випадковий відвідувач – прийшли до нього поїсти і, можливо, не зустрінетеся з ним до того дня, коли сурма Гавриїла скличе всіх на останній обід. Так от, беріть задачу і йдіть собі – хоч до дідька. Так думає Богль.

Їжу відвідувачам Богля подавали дві офіціантки та Голос. Одна офіціантку звали Ейлін. Вона була висока, красива, жвава, привітна й уміла позубоскалити. Її прізвище? У ресторані Богля потреби у прізвищах було не більше, ніж у полоскальничях для рук.

Ім'я другої офіціантки було Тільді. Чому неодмінно Матільда? Вслухайтесь іще раз: Тільді, Тільді. Тільді була кремезна, не красива і надто прагнула всім догодити. Перечитайте останнє речення разів два-три – і ви впевнитесь, що повторення в ньому має певний сенс.

Голос у ресторані Богля був невидимкою. Він виходив з кухні і не вражав оригінальністю. Це був неосвічений Голос, який задовольнявся простим повторенням кулінарних вигуків офіціанток.

Сподіваюсь, вам не набридне слухати, коли я знову нагадаю, що Ейлін була красива. Якби вона наділа вбрання на кількасот доларів та пройшла в ньому на великдень по вулиці, і ви б поба-

чили її, то й самі поспішили б сказати те саме.

Відвідувачі ресторану Богля були її рабами. Вона вміла обслуговувати відразу шість столиків. Ті, що квалілися, стримували своє нетерпіння заради насолоди помилуватись її швидкими руками та граціозною поставою. Ті, що вже кінчали їсти, знову замовляли що-небудь, щоб довше побути в сьвітлі її усмішок. Кожен чоловік, – а відвідувачі були переважно чоловіки, – намагався справити на неї враження.

Ейлін уміла обмінюватись жартами одночасно з дюжиною клієнтів і робила це з успіхом. Кожна її усмішка влучала, як дробинки з дробовика, в багато сердець.

О. Генрі

Короткий тріумф Тільді

Новела

І в той же час вона проявляла чудеса спритності, подаючи на столі свинину з квасолею, рагу, яєчно, ковбасу з пшеничним соусом та багато інших страв у сковородах і сотейниках. Ці учти, флірт і веселі дотепи робили ресторан Богля дуже схожим на салон, у якому Ейлін грала роль мадам Рекам'є.

Навіть випадкові клієнти захоплювались чарівною Ейлін, а постійні відвідувачі були просто закохані в неї. Між ними було серйозне суперництво. Ейлін могла б проводити час із своїми залицяльниками хоч кожного вечора. Щонайменше двічі на тиждень хтось із них водив її в театр чи на танці. Один гладкий джентльмен, якого вони з Тільді прозвали між собою Кабаном, подарував їй перстень з бірюзою. Другий, що працював у ремонтній майстерні трамвайної компанії і дістав прізвисько Нахаба, збирався подарувати їй пуделя, як тільки його брат-візник одержить підряд на Дев'ятій вулиці. А чоловік, який завжди їв свинячу порібрину з шпинатом і казав, що він біржовий маклер, запросив її на «Парсифалю».

– Я не знаю, де це «Парсифаль», – завважила Ейлін, обговорюючи все з Тільді, – але я не зроблю й стібка на своїй дорожній сукні, доки у мене на пальці не буде обручки. Правильно чи ні?

А Тільді...

В ресторані Богля, повному пари, балаканини та запаху капусту, розігривалась душевна трагедія. До Тільді, незграбної, з приплюснутим носом, волоссям кольору соломи та ластовинням на обличчі, ніхто ніколи не залицявся. Чоловіки не проводжали її поглядом, коли вона бігала туди й сюди по ресторану, за винятком тих випадків, коли вони,

голодні, як вовки, шукали очима замовлену страву. Жоден з них не загравав з нею, викликаючи на кокетливий обмін дотепами. Жоден з них не жартував з нею вранці, як з Ейлін, і, коли траплялися якісь затримки з сніданками, не казав їй, що вона, певно, вчора пізно гуляла й тому сьогодні така млява. Жоден не подарував їй персня з бірюзою і не кликав її в мандрівку до таємничого, далекого «Парсифалю».

Тільді була хороша офіціантка, і чоловіки терпіли її. Ті, що сиділи за її столиками, говорили до неї короткими цитатками з меню, а потім уже зовсім іншим, медовим голосом зверталися до красуні Ейлін. Вони нахилилися, сидячи на стільцях, щоб десь за Тільді побачити Ейлін і щоб її краса обернула їхню яєчно з салом на амброзію.

І Тільді задовольнялася своїм становищем скромної трудівниці, до якої ніхто не залицяється, аби тільки Ейлін діставалися лестощі та схиляння. Приплюснутий ніс був вірнопідданим короткого грецького носика. Вона була другом Ейлін і раділа, коли бачила, як Ейлін панує над серцями і відвертає увагу чоловіків від смачного пирога та лимонного крему. Але у всіх нас, навіть зовсім не-

в цілковитій безпеці в будь-який час усі двадцять чотири години. Яке це, мабуть, блаженство, коли чоловік пристає до тебе і від любові підбиває тобі око!

Серед відвідувачів ресторану Богля був юнак на прізвище Сідерс, який працював у пральні. Містер Сідерс був худий та білявий, і здавалося, що його тільки-но висушили та накрохмалили. Він був надто сором'язливий, щоб добиватись уваги Ейлін, тому звичайно сідав за один з столиків Тільді, прирікаючи себе на мовчанку і варену рибу.

Одного разу містер Сідерс прийшов трохи напідпитку. В ресторані було тільки два чи три відвідувачі. Покінчивши з рибою, містер Сідерс підвівся, обняв Тільді за талію, гучно й безцеремонно поцілував її, вийшов на вулицю, показав своїй пральні дулю і подався в пасаж, де були всілякі атракціони, опускати центи в гральні автомати. Тільді на мить скам'яніла, потім до її свідомості дійшло, що Ейлін погрожує їй пальцем і каже:

– Оце так Тіль, от ти яка! Ну й хитрюга! Так ти відіб'єш у мене всіх моїх хлопців. Доведеться мені за тобою стежити, моя мила.

Мал. І. Семенова

вродливих, десь глибоко під поцяткованою ластовинням шкірою і волоссям кольору соломи криється мрія про принца або принцесу, яку прийдуть не для когось, а тільки для нас.

Якось уранці Ейлін прийшла на роботу з підбитим оком, і Тільді так співчувала їй, що того співчуття було б досить, аби виликувати будь-які хвороби очей.

– Уяви собі, якийсь нахаба, – пояснювала Ейлін, – учора ввечері, коли я поверталась додому, причепився до мене на розі Двадцять третьої та Шостої вулиць. Але не на таку напав! Я відшила його як слід, і він одчепився. А потім виявилось, що він ішов за мною і на Вісімнадцятій знову спробував приставати. Я як мазнула його просто в морду! Тоді він мені й підбив око. Воно справді має жахливий вигляд, Тіль? Як мені прикро, що містер Нікольсон побачить це, коли о десятій прийде пити чай з кексом.

Тільді слухала розповіді про цю пригоду, затамувавши подих від захоплення. Жоден чоловік ніколи й не пробував пристаєти до неї. На вулиці вона була

Ті сприймали це признание по-різному: одні недовірили, другі поздоровляли її, треті почали засипати її жартами, які досі призначалися тільки Ейлін. А серце Тільді сповнювалося щастям – на обрії сірої рівнини, по якій вона так довго блукала, з'явилися вежі романтики.

Два дні містер Сідерс не приходив. За цей час Тільді твердо стала на позицію жінки, до якої залицяються. Вона накупила стрічок, зробила таку саму зачіску, як у Ейлін, і затягнула свою талію ще на два дюйми. Її ставало і моторошно, й приємно від самої думки про те, що містер Сідерс може вдертися до ресторану і застрелити її з пістолета. Він, мабуть, безнадійно закоханий у неї, а ці палкі закохані завжди страшенно ревниві. Навіть у Ейлін ніхто не стріляв з пістолета. І Тільді вирішила, що краще було б, щоб він не стріляв у неї; вона ж завжди була вірною подругою Ейлін і не хотіла затьмарити свою подругу.

На третій день о четвертій годині дня містер Сідерс прийшов. За столиками не було нікого. В глибині ресторану Тільді накладала гірчицю, а Ейлін різала пиріг. Містер Сідерс підійшов до них.

Тільді підвела очі й побачила його. Їй перехопило подих, і вона притисла до серця ложку, якою накладала гірчицю, її волосся було пов'язане червоним бантом, на шії видніла емблема Венери з Восьмої авеню – блакитне намисто з символічним срібним сердечком.

Містер Сідерс червонів та ніяковів. Одну руку він засунув у кишеню штанів, а другу – у свіжий пиріг з гарбузом.

– Міс Тільді, – мовив він, – я хочу просити вибачення за те, що зробив того вечора. Правду кажучи, я тоді добряче хильнув, а то ніколи не дозволив би собі таке. Я б ніколи з жодною жінкою так не вчинив би, якби був тверезий. Сподіваюсь, міс Тільді, що ви приймете моє вибачення й повірите, що я б ніколи цього не зробив, якби не був п'яний і тямив, що роблю.

Виголосивши цю захисну промову, містер Сідерс позадував до дверей і вийшов, відчувачи, що загладив свою провинку.

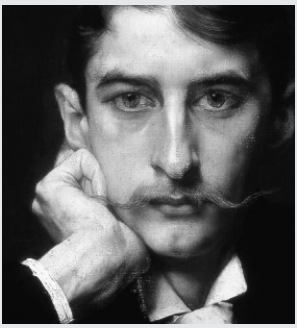
А Тільді за рятівною ширмою схилила свою голову на стіл і серед кружалець масла та чашок для кави виплакала біль свого серця. Виплакала й повернулася знову на сіру рівнину, де блукають такі, як вона, – з приплюснутими носами і волоссям кольору соломи. Вона зірвала з своєї зачіски червоний бант і кинула його на підлогу. Вона глибоко зневажала Сідерса. Його поцілунок видався їй тоді поцілунок сміливого казкового принца, який прийшов, щоб розбудити зачаровану країну сну і пустити в рух її годинники. Насправді ж той поцілунок був п'яний і випадковий. Фальшива тривога не сполохнула придворних, і Тільді назавжди судилося лишатися сплячою красунею.

Але не все ще було втрачено. Ейлін обняла її, червона рука Тільді намацала спочатку кружальця масла, а потім руку Ейлін і відчула теплий дружній потиск.

– Та ну його, не переживай, Тіль, – сказала Ейлін, яка не зовсім розуміла її. – Сідерс, у якого і обличчя схоже на ріпу, не вартий цього. Якби він був хоч трошки джентльмен, то ніколи не вибачився б.

– Та ну його, не переживай, Тіль, – сказала Ейлін, яка не зовсім розуміла її. – Сідерс, у якого і обличчя схоже на ріпу, не вартий цього. Якби він був хоч трошки джентльмен, то ніколи не вибачився б.

Гі де Мопассан (05.08.1850 – 06.07.1893) – класик французької і світової літератури. Його романи й оповідання вирізняються психологічною глибиною, естетичною досконалістю, за якими Мопассан є одним з найбільш читаних французьких письменників. Його повне ім'я – Анрі-Рене-Альберт-Гі де Мопассан. В нашій газеті надруковані його оповідання: «Заповіт» (№ 1), «Денщик» (№ 11), «Кропильник» (№ 12), «Диявол» (№ 15).

Пан Лантен зустрів цю молоду дівчину на вечірці у помічника свого начальника відділу, і кохання обплутало його, мов тенета.

Батько її, провінціальний збирач податків, помер кілька років тому. Вона переїхала до Парижа разом з матір'ю, яка познайомилася тут з кількома буржуазними родинами свого кварталу, сподіваючись знайти партію для молодого дівчини. Вони були бідні, але порядні, спокійні й лагідні люди. Дочка здавалася тим довершеним зразком чесної дівчини, якій кожний розсудливий молодий чоловік мріє вручити своє життя, її скромна краса мала принадність ангельської чистоти, і невловима усмішка, що ніколи не сходила з уст, здавалася відблиском її душі.

Всі були нею захоплені, всі, хто знав її, без упину повторювали: «Щасливий буде той, хто одружиться з нею. Кращої дружини не знайдеш».

Пан Лантен, який служив тоді столоначальником у міністерстві внутрішніх справ з річним окладом у три тисячі п'ятсот франків, освідчився і одружився з нею.

Він був з нею невимовно щасливий. Вона вела господарство з такою майстерною ощадливістю, що вони жили майже розкішно. Якими тільки турботами, ніжністю, пестощами не обдаровувала вона чоловіка; вона була така чарівна, що після шести років подружнього життя він кохав її ще більше, ніж у перші дні.

Він не схвалював у ній тільки пристрасті до театру і фальшивих коштовностей.

Її приятельки (вона була знайома з дружинами кількох скромних чиновників) раз у раз діставали їй ложі на модні вистави і навіть на прем'єри: і чоловік хоч-не-хоч тягнувся з нею, хоч ці розваги страшенно втомлювали його після трудового дня. Він просив її їздити в театр з якою-небудь знайомою дамою, що могла б проводити її потім додому. Вона довго не погоджувалася, вважаючи це не зовсім пристойним. Нарешті поступилася, йому на угоду, і він був їй за це безмежно вдячний.

Але пристрасть до театру скоро викликала в ній потребу прикрашати себе. Одягалася вона, правда, завжди зі смаком, але дуже просто, скромно, і здавалось, що її тиха принадна чарівність, невимушена чарівність, яка вся світилася усмішкою, набувала в простому вбранні якоїсь особливої пікантності. Але вона засвоїла звичку одягати великі сережки з фальшивими діамантами і носила фальшиві перли, браслети з низькопробного золота, гребінці, оздоблені різнокольоровими скельцями, що правили за коштовні камені.

Чоловікові була неприємна ця пристрасть до мішури, і він часто говорив їй:

– Люба моя, у кого немає можливості купувати справжні коштовності, для того краса і грація повинні бути єдиною прикрасою; це справді найрідкісніші скарби.

Але вона тихенько посміхалась і повторювала:

– Що вдієш? Мені це подобається. Це моя пристрасть. Я чудово розумію, що ти правий, але себе не переробиш. А я так люблю коштовності!

І, перебираючи перлини, милуючись блиском і переливами гранчастих камінців, вона казала:

– Ти поглянь, як вони чудово зроблені. Зовсім як справжні.

Він посміхався:

– У тебе циганський смак.

Бувало, коли вони проводили вечори удвох, вона ставила на чайний стіл сап'янову шкатулку зі своїми «витребеньками», як називав їх пан Лантен, і починала розглядати фальшиві коштовності з такою пристрасною увагою, наче відчувала глибину й таємну насолоду. При цьому вона незмінно одягала на чоловіка яке-небудь кольє і від щирого серця сміялася, вигукуючи: «Який же ти кумедний!», а потім кидалася йому на шию і палко цілувала його.

Якось узимку, повертаючись з опери, вона дуже перемерзла. На другий день у неї почався кашель. Через тиждень вона померла від запалення легенів.

Лантен мало сам не пішов за нею в могилу. Його розпач був такий жакхливий, що він посивів за один місяць. Він плакав з ранку до вечора, серце йому краялося від нестерпної муки; голос, посмішка, вся принадність покійниці невідступно стояли в його уяві.

Час не заспокоїв його горя. Навіть на службі, коли чиновники збиралися разом поговорити про новини, щоби його раптом надималися, ніс морщився, очі наповнювалися слізьми, обличчя скривлювалося – і він починав ридати.

Він зберіг недоторканною спальню своєї подруги і щодня замикався там, щоб думати про неї. Все в кімнаті – меблі й навіть сукні – лишалися на тому ж місці, де вони були в останній день її життя.

Але жити йому стало важко. У жінчиних руках його платні цілком вистачало на всі господарчі потреби, а тепер їй не вистачало для нього самого. Він не міг зрозуміти, як вона примудрялася завжди подавати йому чудове вино і тонкі страви, яких тепер, на свої скромні кошти, він уже не міг собі дозволити.

Він почав робити борги і бігав, шукаючи грошей, як людина, доведена до скрути. Лишившись одного разу без копійки за цілий тиждень до кінця місяця, він вирішив щось продати, і зараз же йому спало на думку позбутися жінчиних «витребеньок», бо в глибині душі він зберіг неприязне почуття до цієї «бутафорії», яка колись так дратувала його. Ці речі, які щодня потрапляли йому на очі, навіть трохи затьмарювали спогад про кохану жінку.

Він довго розбирав купу мішури, що лишилася після неї, бо до останніх днів свого життя вона вперто продовжувала купувати

блискучі дрібнички і майже щовечора приносила додому щось нове. Урешті він вибрав довге кольє, яке вона найбільше любила; він вважав, що може одержати за нього шість – вісім франків, бо, справді, для фальшивого воно було зроблено дуже майстерно.

Він поклав кольє у кишеню і пішов бульварами до міністерства, розшукуючи по дорозі якийсь солідний ювелірний магазин.

Нарешті він побачив потрібний магазин і ввійшов, трохи соромлячись виставляти напоказ свою бідність, продаючи таку малоцінну річ.

– Пане, – звернувся він до ювеліра, – мені хотілося б знати, скільки це, на вашу думку, коштує?

Ювелір узав кольє, оглянув його з усіх боків, зважив у руці, подивився ще раз через лупу, поклав прикажчика, щось тихо сказав йому, поклав кольє назад на прилавок і подивився на нього здалеку, щоб краще судити про ефект.

Пан Лантен, збентежений такою довгою процедурою, вже відкрив було рота, щоб промовити: «Ну, та я добре знаю, що воно зовсім нічого не варте», – як раптом ювелір сказав:

– Це кольє, пане, коштує від дванадцяти до п'ятнадцяти тисяч франків, але я куплю його тільки в

тисяча вісімсот сімдесят шостого року.

Обидва подивилися пильно у вічі один одному: чиновник – не тямлячи себе від здивування, ювелір – підозрюючи в ньому злодія.

Ювелір вів далі:

– Ви можете лишити мені кольє на одну добу? Я видам вам розписку.

– Так, звичайно, – промимрив пан Лантен і вийшов, засунувши в кишеню згорнену квитанцію.

Він перетнув вулицю, попрямував в один бік, помітив, що помилився дорогою, повернув до Тюльєрі, перейшов Сену, зрозумів, що знову йде не туди, і повернувся до Єлісейських полів, йдучи без будь-якої певної думки. Він силкувався обдумати, зрозуміти, в чому тут справа: його дружина не мала можливості придбати таку дорогу річ. Безумовно, ні. Тоді, значить, це подарунок! Подарунок! Від кого? За що?

Він зупинився посеред вулиці, мов укопаний. Жакхлива підозра ворухнулася у ньому: «Невже вона?»

Значить, і решта коштовностей – теж подарунки! Йому здалося, що земля хитається, що дерево, яке стояло перед ним, падає; він простяг руку і впав непритомний.

Гі де МОПАССАН

Коштовності

Оповідання

тому разі, коли ви точно вкажете, яким чином воно вам дісталось.

Удівець витріщив очі й так і скам'янів на місці з роззявленим ротом, нічого не розуміючи. Нарешті він пробурмотів:

– Що ви кажете?... Ви певні?..

Ювелір по-своєму зрозумів його здивування і сухо відповів:

– Зверніться ще куди-небудь, може, в іншому місці вам дадуть дорожче. По-моєму, воно коштує щонайбільше п'ятнадцяти тисяч. Коли не знайдете нічого вигіднішого, приходьте до мене.

Приголомшений пан Лантен забрав своє кольє і поспішив вийти, підкоряючись невиразному бажанню обдумати все на самоті.

Але на вулиці він не зміг стриматися від сміху: «Ох і бовдур! Спіймати б його на слові! От так ювелір: не може відрізнити підробку від справжнього!»

І він пішов у другий магазин, на розі вулиці Миру. Як тільки ювелір побачив коштовність, вигукнув:

– А, я чудово знаю це кольє, воно в мене куплене!

Надзвичайно схвилюваний, пан Лантен спитав:

– Яка йому ціна?

– Я продав його за двадцять п'ять тисяч. Можу вам дати за нього вісімнадцять, але за законом належить, щоб ви спочатку вказали, як воно стало вашою власністю.

Пан Лантен навіть сів, у нього ноги підломилися від здивування.

– Так... але... все-таки огляньте його уважніше, пане, я завжди був певен, що кольє... фальшиве.

– Будьте ласкаві назвати ваше прізвище, – сказав ювелір.

– Прошу. Моє прізвище Лантен, я служу в міністерстві внутрішніх справ, живу на вулиці Мучеників, дім шістнадцять.

Ювелір розгорнув книги, відшукав у них щось і сказав:

– Це кольє, справді, послали пані Лантен, вулиця Мучеників, дім шістнадцять, двадцятого лип-

Він отямився в аптеці, куди його занесли перехожі. Його провели додому, і він замкнувся у себе.

До самої ночі він нестримно ридав, кусаючи хусточку, щоб не кричати. Потім, знесилений втомою і горем, ліг і заснув важким сном.

Сонце розбудило його, він повільно встав, треба було йти в міністерство. Але після пережитого потрясіння працювати було важко. Він вирішив, що не піде на службу, і послав своєму начальникові записку. Потім згадав, що йому треба побувати в ювеліра, і почервонів від сорому. Він довго вагався. Проте не міг же він залишити кольє в магазині – він одягся і вийшов.

Погода була чудова, синє небо розстелилося над усміхненим містом. Люди, засунувши руки в кишені, прогулювалися по вулицях.

Дивлячись на них, Лантен думав: «Які щасливі багаті люди! Із грішми можна розвіяти навіть журбу; їдь собі, куди хочеш, подорожуй, розважайся! Ах, коли б я був багатим!»

Він раптом відчув голод, бо нічого не їв з учорашнього дня. Але в кишені у нього було порожньо, і він знову згадав про кольє. Вісімнадцять тисяч! Вісімнадцять тисяч! Чимала сума!

Він попрямував до вулиці Миру і почав ходити туди й сюди тротуаром, навпроти магазину. Вісімнадцять тисяч франків! Двадцять разів він поривався зайти, і щоразу сором спиняв його.

Але йому страшенно хотілося їсти, а в нього не було жодного су. Раптом він наважився й, щоб не дати собі часу передумати, перебіг вулицю і швидко увійшов у магазин.

Побачивши його, хазяїн заметушився, ввічливо посміхнувшись, подав стілець. Підійшли прикажчики і, ховаючи посмішки, скося весело поглядали на Лантена.

– Я зібрав відомості, пане, – сказав ювелір, – і якщо ви не змінили наміру, я можу заплатити запропоновану мною суму.

– Так, будь ласка, – пробурмотів чиновник.

Ювелір витяг зі скриньки вісімнадцять великих асигнацій, перелічив їх і вручив Лантену. Той підписався на квитанції і тремтячою рукою засунув гроші до кишені.

Потім, збираючись уже виходити, він обернувся до ювеліра, який усе ще посміхався, і сказав, опустивши очі:

– У мене... лишилися ще коштовності... теж у спадщину... Може, ви і їх купите?

– Звичайно, пане, – кланяючись, відповів ювелір. Один прикажчик утік, щоб не зареготати, другий почав гомосно сякати.

Лантен, весь червоний, спокійно і поважно заявив:

– Зараз я їх привезу.

Він найняв фіакр і поїхав за коштовностями. Через годину він повернувся, так і не поспідавши. Вони почали перебирати коштовності, оцінюючи кожну зокрема. Майже всі були придбані в цьому магазині.

Тепер Лантен сперечався про ціни, гнівався, вимагав, щоб йому показали торгові книги, і в міру зростання суми все більше підвищував голос.

Сережки з великими діамантами були оцінені в двадцять п'ять тисяч франків, браслети – в тридцять п'ять, брошки, персні й медальйони – в шістнадцять тисяч; убір із сапфірів та смарагдів – у чотирнадцять тисяч, солітер на золотому ланцюжку у вигляді кольє – в сорок тисяч; усе разом коштувало сто дев'яносто шість тисяч франків.

– Видно, особа, якій це належало, вклала всі свої заощадження в коштовності, – добродушно підсміювався ювелір.

– Такий спосіб вкладання грошей нітрохи не гірший від усякого іншого, – поважно відповів Лантен.

Домовившись з ювеліром, що остаточна експертиза призначається на наступний день, він пішов.

На вулиці він побачив Вандомську колону, і йому захотілося вилізти на неї, як на призову вишку. Він відчував у собі таку легкість, що здатний був зіграти в чехарду зі статуєю імператора, яка маячила високо на небі.

Снідати він пішов до Вуазена і пив вино по двадцять франків за пляшку.

Потім він найняв фіакр і прокатався Булонським лісом. Він оглядав зустрічні екіпажі з деяким презирством, насилу стримувався, щоб не вигукнути: «Я теж багатий! У мене двісті тисяч франків!»

Згадавши про міністерство, він поїхав туди, розв'язно зайшов до начальника і заявив: «Шановний пане, я подаю у відставку. Я одержав спадщину в триста тисяч франків».

Він попрощався з колишніми співробітниками і поділився з ними своїми планами на майбутнє, потім пообідав в англійському кафе.

Сидячи поруч з якимось паном, що здався йому цілком порядним, він не зміг подолати спокуси і повідомив з деякою манірністю, що одержав спадщину в чотириста тисяч франків.

Уперше в житті йому не було нудно в театрі, а ніч він провів із повіями.

Через півроку він одружився, його друга жінка була цілком порядною, але вдача у неї була важка. Вона добре-таки помучила його.

Шолом-Алейхем (в перекладі з ідиш – мир вам, єврейське вітання) – літературний псевдонім. Рабинович Соломон Наумович (02.03.1859 – 13.05.1916) – єврейський письменник, один із засновників сучасної літератури мовою ідиш. Також писав івритом (давньоєврейською мовою) і російською. Життя його було тісно пов'язане з Україною.

Народився в місті Переяслав, Київська область, у родині дрібного крамаря. Дитячі роки минули в невеличкому містечку Воронькові (тепер село в Бориспільському районі Київської області). Навчався в Хедері – єврейській початковій релігійній школі. Згодом багато займався і загальною освітою, навчався у повітовій школі.

З 1876 року працював домашнім вчителем. Після одруження у 1883 – 1887 роках жив і працював у Білій Церкві.

У 1887–1890, 1893–1905 роках жив у Києві, де займався торговельними справами. Після єврейських погромів у Києві в жовтні 1905 року переїхав до Львова, що входив на той час до Австро-Угорщини.

Шолом-Алейхем багато подорожував, відвідав Женеви, Лондон, Варшаву, Вільно, Берлін, інші міста, де виступав перед своїми читачами. У 1907 – 1914 роках жив в Італії та Швейцарії. У 1915 році переїхав до Нью-Йорка, де і помер.

Перші художні твори – повість «Два камені» та оповідання «Вибори» (обидва – 1883 року). Тоді ж уперше підписався псевдонімом Шолом-Алейхем. Згодом видав романи «Степеню» (1888) та «Йоселе-Соловей» (1890) – твори його своєрідного триптиха з життя єврейської художньої інтелігенції, третім став роман «Мандрівні зорі» (1909 – 1911).

Головні герої Шолом-Алейхема – бідні «маленькі люди», які, незважаючи на важке, злиденне життя, оптимістично дивляться у майбутнє, з гумором оцінюють своє становище, вірять у справедливість. Книги письменника сповнені любові до «маленької» людини та сумного гумору.

У 1894 році видав першу повість відомого циклу «Тев'є-молочар» (1894 – 1914). Цей сільський єврей стає одним із улюблених типів письменника.

Життя дітей майстерно і з симпатією відображено в повісті «Хлопчик Мотл», збірках «Оповідання для дітей», «Пісня пісень».

В останні роки життя Шолом-Алейхем завершив працю над циклами «Тев'є-молочар», «Менахем-Мендл», «Хлопчик Мотл», написав цикл оповідань, комедію «Крупний виграш», автобіографічний роман «З ярмарку».

Творчість письменника забарвлена українським колоритом, у творах подано описи української природи, використано українську лексику, фольклор. Більшість подій творів відбуваються в Україні. На цьому тлі розгортається життя єврейської громади.

Твори письменника перекладені на десятки мов світу.

У циклі оповідань «Менахем-Мендл» (1892 – 1909) Шолом-Алейхем показав світ наживи, шахрайства. Втім, головний герой циклу Менахем-Мендл – молодий симпатичний невдаха, котрий все мріє вирватися з нужди, затіває всілякі химерні проєкти, але постійно потрапляє в різні халепи. Як ось у цьому дотепному оповіданні, написаному з гумором, соковитою мовою.

Менахем-Мендл з дороги – своєї дружині Шейне-Шейндл в Касрилівку.

Моїй дорогій, благочестивій і розсудливій дружині Шейне-Шейндл, нехай буде здоровою вона з усіма домашцями!

По-перше, повідомляю тобі, що я, дяка богові, перебуваю в повному здоров'ї і благополуччі. Дай бог і надалі мати одне про одного тільки радісні і втішні вісті. Амінь!

А по-друге, нехай буде тобі відомо, що не щастить мені, не щастить, хоч розірвися! Як тільки я отримав надіслані тобою кілька рублів, я передусім розплатився в заїжджому будинку і відразу став збиратися в дорогу.

Чого більше? Я вже у вагоні сидів, узяв квиток до Фастова, а з Фастова розраховував їхати прямо додому, тобто в Касрилівку.

Але великий наш бог! Послухай, яку штуку зіграв він зі мною... Я якось писав тобі, що в заїжджому будинку разом зі мною знаходився чоловік, що

Гайсин. Липі Браш... Шуряк Іци Коймена... Радник на цукровому заводі реб Залмана Радомисльського... Єдиний син... Красень... Хитрючі очі... Хоче золоте дно...

Вінниця. Хаїм Гехт... Неодружений, грає на біржі... Роз'їжджає у фаєтоні... Добре заробляє... Коштує десять тисяч...

Житомир. Багач Шлойме-Залман Таратайка... Дві дівки... Красуні-прима... Молодша ряба... Рояль, німецький, французький... Хочуть освіченого... Диплом не обов'язково.

Хмільник. Багачка Бася Флекл... Вдова, лихварка... Дивовижна розумниця... Хоче талмудиста... Можна без грошей...

Тальне. Рабин реб Авремеле Файнчик... Вдівець... Хасид... Знавець біблії... Шукає вдову зі справою...

Ямпіль. Мойше-Нісл Кимбак... Багач-вискочка... Дружина його, пані Бейля-Лея... До зарізу хочуть просватати... Скільки б інша сторона не дала, зобов'язується дати в два рази більше. Винагоро-

Прилуки. Гімназист Фрайтик... Син багача Михеля Фрайтика... Носить удома шапку... Не пише по суботах... Хоче двадцять тисяч, ні копійки менше... Сам дає половину цієї суми...

Царицин. Опис багатія відв'язця Фішера... Живе в Астрахані... Обіцяв два виграшні квитки першої позики... Окрім винагороди сватові... Треба написати ще раз... Просив вислати двадцять п'ять рублів на витрати... Принаймні – марки...

Кременчук. Освічений і заклятий сїоніст... Сотні комісій... Розумниця... Шахіст... Талмуд – напам'ять... Знавець... Балакун... Дотепник... Прекрасний почерк... Чув, що він вже одружився...

Радомисль. Онук реб Нафтоли Радомисльського... Прибічник Садагори. Цукровий завод... Золоте дно... Наполовину хасид, наполовину німець, короткі пейси і довгий сюртук... Знавець мов і равинської ученості... Має дядька мільонера і залікову квитанцію. Шукає красуню з хорошою сім'єю, дві-

ся з усіма сватами на світі, зібрав би усі їх списки і засів би поєднувати, заздалегідь, звичайно, на папері, цього жениха з цією нареченою, ту наречену з тим женихом... А в кожному місті у мене був би компаньйон, скільки міст, стільки і компаньйонів.

А заробітки ділив би по справедливості: половина – мені, половина – тобі. Можливо, мало б сенс відкрити контору в Єгупці або в Одесі, розмістити людей, які сиділи б, писали листи і надсилали телеграми, – а я сам нічого не роблю, сиджу, складаю пари і будую комбінації.

Такі думки і фантазії мерехтять у мене в голові. Між тим приносить нечиста сила у вагон якогось пасажира, зарослого з голови до п'ят; тягне за собою мішок, сопе, як гусак, і звертається до мене по особливому ввічливо, зовсім не так, як водиться:

– Молодий чоловіче! – говорить він, – чи не будете ви такі люб'язні потривожити свою особу і трохи потіснитися, щоб така людина, як я, приміром, міг мати честь примоститися на хвилинку поряд з вами?

– Чому ж ні? Будь ласка! Із задоволенням! – відповідаю я, звільняю для нього місце і запитую більше пристойності ради: – З яких будете місць?

– Звідки з'явився, тобто? З Кореца, – відповідає він. – Ім'я моє Ошер, а звать мене реб Ошер-сват. Я вже, – говорить, – потихеньку та помаленьку, з божею поміччю, майже сорок років цією справою займаюся.

– От як? – говорю я. – Значить, ви теж сват?

– Отже, – відповідає він, – я маю тлумачити ваші слова в тому сенсі, що він напевно сват. Виходить, свій брат. У такому разі вам за законом належить вітання.

Так заявляє цей самий сват, сує мені величезну, м'яку, волохату руку і питає, теж, очевидно, з ввічливості:

– Ваше ім'я?

– Менахем-Мендл.

– Знайоме ім'я, – каже він, – чув якимось, не пам'ятаю де. Послушайте, продовжує він, – хлопче Менахем-Мендл, що я вам скажу. Вже коли трапилося таке лихо, тобто, я хочу сказати, – коли Господь бог за мудрістю своєю великою так розсудив, щоб ми, два свати, зіткнулися в одному місці, то, можливо, щоб ми тут же, сидячи з вами у вагоні, що-небудь залагодили?

– А саме? – запитую я. – Що ми могли б залагодити?

– Може, – каже він, – у вас знайдеться охочий на гарне вино в поганій посудині?

– А саме? Що ви називаєте гарним вином у поганій посудині?

– Дозвольте, – відповідає він. – Зараз поясню, і тоді вам стане ясно. Але... Ви маєте виникнути у цю справу. У мене є в Ярмолинці товариць... Добірний, просто рідкість... Звати його реб Іцикл Ташрац. Щодо походження, то про це й говорити не доводиться. Далі нікуди! Мало того, що він сам знатного роду, вона, дружина його, ще родовитіша, ніж він. Біда лише в тому, що за свою родовитість цей Ташрац хоче отримати готівку. Скільки б він не дав, йому хочеться, щоб інша сторона дала вдвічі більше.

Шолом-Алейхем

Не щастить! Менахем-Мендл – сват

займається сватанням, на ім'я Лейбе Лебельський. Він все хвастав, що тримає у себе за пазухою весь світ і заробляє купу золота. Між тим, знадобилося йому з'їздити кудись на день-другий у великій шлюбній справі. Він, говорить, отримав «терміову депешу» – не зволікати. І ось він залишив хазяїці клунок до свого повернення – повернеться, тоді і розплатиться з нею. Поїхав і – тільки його й бачили.

Коли я зібрався в дорогу, хазяйка мені говорить:

– Ви ж їдете по тій лінії. Візьміть з собою клунок цього тухлятя Лебельського. Можливо, зустрінете де-небудь, віддасте йому його «шпаргали».

– Нащо мені чужі речі? – говорю я.

– Не бійтеся! – відповідає вона. – Це не гроші, папірці якісь, листки...

І дійсно. Вже сидячи у вагоні, я з цікавості розв'язав клунок. Заглянув – а там цілий скарб! Листи від сватів, списки батьків женихів і наречених і всякі інші папірці. Серед цих папірців – довгий список женихів і наречених на староеврейській мові. Передаю тобі його слово в слово.

Овруч. Хава, дочка багатія реб Лейви Тонкінін... Знатне походження... Дружина його, Міріам-Гітл... теж зі знатних... Високого зросту... Красуня... Чотири тисячі... Хоче такого, що «закінчив»...

Балта. Файтл, син багача реб Йосипа Гітлмахера... «Просвещенець»... Сїоніст... Закінчив бухгалтерію... Від призову вільний... Молиться щодня... Хоче грошей...

Глухів. Єфім Балясіна... Аптекарь... голений... Прихильний до євреїв... Дає гроші в попку... Хоче брюнетку...

Дубно. Лея, дочка багатія реб Меєра Коржик... Родовитість... Низенького зросту... Руда... Говорить по-французьки... Може дати гроші...

да сватові негайно при заручинах... Подарунок сватові від матусі...

Касрилівка. Реб Носон Комах... Багатий, як Крез... Жахлива свиня... Син ученого Йосеф-Ицхока... Вчена голова... Тургенев і Дарвін... Тихий вир... Шукає бідну сирітку... Красуню з красунь... Не проти вислати на витрати... Не підмажеш, не поїдеш...

Липовець. Син багача Лейбуша Капоті... Завзятий хасид... Складає іспити за всім класів... Живе в Одесі... Грає на скрипці і знає староеврейський... Красень...

Межибож. Реб Шимшон-Шепсл Шимелиш... Вдівець... Має двох дочок і три тисячі... Але повинен раніше сам одружитися... Хоче також дівчицю...

Немирів. Смичик Бернард Мойсейович... Із справжніх Смичиків! Розлучений... самостійний... Майстерно грає в преферанс... Вхожий до начальства... Вартий дівичі з п'ятьма тисячами або розлученої з десятьма тисячами...

Сміла. Переле Дамак... Розлучена з десятьма тисячами... Потрібно освіченого комісіонера...

Ігнатівка. Домовласник реб Менде Лопата... Старий, за сімдесят... Але тримається міцно... Поховав трьох дружин... Хоче дівчицю...

ті тисяч, рояль, порядність, французька мова, перука, уміння танцювати, набожність, панночка без кавалерів...

Шпола. Багач і мудрець Еля Чернобильський... Живе в Єгупці. Маклер по цукру і маєтках... Компаньйон знаменитого багатія Бабишке... Єдина дочка... Хоче зірочку з неба. Знавця більшого, ніж доктор... Вільного від призову... Красивого, як Йосип-прекрасний, розумного, як Соломон-мудрий... Співака і музиканта на усіх інструментах... Сім'ю без плямочки... Грошей без рахунку... Усі якості... Мало не Бродського... Телеграфував у Радомисль...

Томашполь. П'ять дівичь... Три красуні і дві – потвори... І кожній – або доктора з кабінетом і обстановкою, або адвоката з практикою в Єгупці... Писав багато разів...

І ось сиджу я у вагоні з клунком цього Лебельського, читаю ще і ще раз список женихів і наречених і думаю: «Господи боже мій! Скільки професій створив всевишній для своїх євреїв! Ось, приміром, сватання це саме. Що, здавалося б, може бути солідніше, пристойніше, краще і легше за це? Роботи майже ніякої! Треба мати тільки клепку в голові, уміти прикидати, хто кому до пари.

Наприклад: Овруч має дівичю-красуню з чотирма тисячами, бажає такого, що закінчив, а у Балті живе сїоніст, учений, який закінчив бухгалтерію і шукає в шлюбні гроші, – чим не пара? Чи, скажімо, в Тальному сидить вдівець, який шукає вдову з торгівлею. Чому б йому не з'їздити в Хмільник до вдови Басі Флекл, яка шукає відв'язця, нехай і без грошей, але обов'язково вченого?

Словом, дорога моя, треба тільки уміти будувати комбінації. Якби я народився сватом, я поставив би цю справу зовсім по-іншому. Я б списав-

10 – Дозвольте, – кажу я, – мені здається, є те, що вам потрібно.

Хапаюся за вузол, дістаю памятну книжку Лейби Лебельського, шукаю Ямпіль і показую:

– Ось він той, кого ви шукаєте! Прочитайте – побачите: «Мойше-Нісл Кімбак... Багач-вискочка... До зарізу хочуть просватати... Скільки б інша сторона не дала, зобов'язується дати вдвічі більше...» Саме те, що вам потрібно!

Почувши такі промови і дізнавшись, що цей Мойше-Нісл Кімбак також обіцяє винагороду сватам одразу ж при заручинах і, крім того, ще спеціальний подарунок від матусі, мій реб Ошер схопився з місця, схопив мене за руку і каже:

– Вітаю вас, реб Менахем-Мендл! Ми зробили справу! Я помітив у вас у кошику, якщо не помиляюся, яєчні коржички, чай, цукор та іншу дрібничку. Можливо, не завадило б нам поки що перекусити, а коли ми, з божею допомогою, дістанемося благополучно до Фастова, ви збігаєте за окропом – я бачив, у вас є чайник, – вип'ємо по склянці чаю, а на станції, мабуть, і винця дістанемо, п'ятдесятиградусного, тоді вип'ємо заодно за здоров'я мого ярмолинецького аристократа і вашого ямпільського багатія, якому так не терпиться просватати, і нехай буде в добрий і щасливий час!

– Амінь! – відповідаю. – Вашими вустами та мед пити! – Але не так скоро справа робиться, як казка дається знаками...

– Дозвольте, – перебиває він мене, – ви не знаєте, реб Менахем-Мендл, з ким маєте справу. Я не хлопчик! Ви розмовляєте зі свитовим сватом на ім'я реб Ошер, у якого волосся на голові менше, ніж влаштованих ним шлюбів. Дай бог нам обом стільки сотень, скільки пар у мене вже розлучилися, знову побралися і знову розлучилися... Варто мені тільки заглянути до списку, я одразу намацаю, піде справа чи не піде. Ваш Мойше-Нісл, наскільки я розумію, не без вади. Справді, давайте розберемо, чому йому так закортіло? І з якої нагоди так гарячує мати і навіть обіцяє подарунок свату від себе? Мабуть, десь копошиться черв'ячок. Тобто яблучко, очевидно, з червоточиною.

– Якою ж, – кажу, – буде ваша порада?

– Порада, – відповідає він, – найпростіша: ми обидва маємо негайно роз'їхатися в різні боки. Я в Ярмолинець – до мого знатного Іцка Ташраца, а ви – до Ямпіля, до вашого Мойша-Нисла Кімбака. Але... працювати нам доведеться щосили. Ви, з вашого боку, повинні будете наполягати, щоб ваше червиве яблучко дало якнайбільше, а я, зі свого боку, звичайно, постараюся, щоб мій Ташрац дав справді половину, як обіцяв... Бо мало що сладе на думку людини, котра торгує своїм походженням?

Як бачиш, люба моя, почалося ніби з дрібниць, з жарту, а скінчилося справжньою справою. Поки що ми приїхали до Фастова. Після приїзду до Фастова ми насамперед напилися чаю, закусили чесно-чесною і стали серйозно обговорювати нашу справу. Спочатку, правду кажучи, мені від усієї цієї історії було не по собі: який я сват? І яке відношення я маю до чужих списків? Адаже це, якщо хочеш, – пряме пограбування! Чоловік, скажімо, упустив гаманець з грошима, а я підняв... Але, з іншого боку, що особливого трапилося? Одне з двох: якщо виго-

рить, поділимося! Адаже я не розбийник з великої дороги, мені чужого не треба. Словом, виходить, що жодної несправедливості у всьому цьому немає, і ми вирішили рушити в дорогу – він до Ярмолинця, я до Ямпіля. Змовилися ми так: відразу ж після приїзду на місце я перш за все повинен дізнатися, в чому тут справа, чому цьому Мойше-Ніслу Кімбаку так не терпиться просватати. А коли я огляну будинок і самий «предмет» мені сподобається, я маю дати телеграму реб Ошеру в Ярмолинець: «Так, мовляв, і так», а він мені відповідь телеграмою: «Так, мовляв, і так», – і тоді ми з'їдемося, мабуть, у Жмеринці на оглядини, і, якщо пара підходяща, сватання відбудеться. «Головне, – каже він мені, – ви, Менахем-Мендл, не повинні шкодувати витрат, давати депеші, бо при сватанні депеша – найважливіше... Батьків нареченого і нареченої, – каже він, – як побачать депешу, чорт за душу хапає...»

Коли справа дійшла до прощання і треба було купувати квитки, виявилось, що моєму світовому свату реб Ошеру не вистачає на

потім говоритимемо про іншу. Перше, я хотів би знати точно, скільки ви посагу даєте? А по-друге, я хотів би побачити вашу дочку.

Почувши такі промови, він, Мойше-Нісл тобто, звертається до дружини, Бейле-Леї тобто:

– Де ж то Сонечка? Поклич її.

– Сонечка одягається, – відповідає йому дружина, піднімається з місця і йде до сусідньої кімнати, а ми з ним, з Мойше-Ніслом тобто, залишаємось одні. Випили по чарці вишнівки, закусили лимонним варенням та розмовляємо. Про що? Я й сам не знаю, так взагалі про всяку всячину.

– Давно ви вже займаєтесь своєю справою? – запитує він і наливає мені чарку вишнівки.

– З самого одруження, – відповідаю я. – Мій тесть – сват, і батько в мене був сватом, і всі мої брати займаються тим самим, чи не вся наша сім'я, кажу, складається зі сватів...

Брешу на чім світ стоїть, навіть не скривившись, і відчуваю тільки, що обличчя в мене палає. Сам не знаю, звідки взялося! Але що мені робити? Як твоя мати каже: «Вліз у болото – лизь далі...»

Шолом-Алейхем

Не щастить! Менахем-Мендл – сват

дорогу. Він, каже, витратився до останньої копійки на депеші та телеграми. «Дай вам бог, каже він, – заробляти щомісяця стільки, у скільки мені на тиждень обходяться депеші та телеграми!» Розумієш? Ось вона, яка професія! Словом, поїзд чекати не стане, довелось мені викласти кілька карбованців, – не гальмувати ж справи через витрати! Ми обмінялися адресами, дуже тепло розпрощалися і роз'їхалися – він до Ярмолинця, а я до Ямпіля.

Приїхав до Ямпіля і насамперед почав вивідувати:

– Хто такий Мойше-Нісл Кімбак?

– Дай боже всім євреям жити не гірше! відповідають мені.

– Чи багато у нього дітей?

– Багато дітей буває у жebraків... А багатій має одну дитину.

– Яке дитя?

– Дочка, – кажуть.

– Яка вона з себе?

– З неї можна зробити двох...

– А посагу він багато дає?

– Скільки б хто не давав, – відповідають, – він не проти дати вдвічі більше.

Хочу намацати, у чому річ? Але мацай тут, мацай там – нічого не намацаєш. Тоді я вдягнув суботний сортух і вирушив прямо до цього Кімбака.

Ну, описати тобі будинок я просто не в змозі. Багатий будинок, повна чаша, а люди – діаманти! Коли я сказав, хто я такий і навіщо приїхав, мене прийняли по-царськи, почастували солодким чаєм з печивом та лимонним варенням, поставили на стіл пляшку гарної вишнівки. Він, Мойше-Нісл тобто, мені страшенно сподобався: привітна така, душевна людина, можна сказати, без жовчі. Та й вона, Бейле-Лея тобто, сподобалася мені з першого погляду. Вродлива жінка, з подвійним підборіддям, тиха, скромна. Обоє вони почали випитувати у мене, хто – інша сторона, чи гарний у них син і що він уміє? Що мені було сказати, коли я й сам не знаю? Але людина з головою на плечах знаходить вихід зі становища.

– Давайте, – кажу я їм, – покінчимо спочатку з однією стороною, а

Вирішив я про себе, як я вже казав тобі, що якщо всевишній виявить мені милість і я заладнаю цю справу, свою частину заробітку, з божею допомогою, без жодних відмовок, поділити навпіл з тим сватом, Лейбе Лебельським, який залишив у заїжджому будинку свій вузлик із паперами. Чим він винний? Адаже, якщо судити по справедливості, то, можливо, вся моя винагорода належить йому, Лейбі Лебельському, тобто? Але з іншого боку, а я з чим же залишусь? Адаже я, власне, у всій цій історії головний призвідник. А трудно мої зовсім нічого не варті?! І брехати без докорів сумління заради іншого я теж начебто не наймався. Та й хто знає, може, бог так судив, щоб той втратив, а я щоб знайшов, і щоб завдяки мені троє людей заробили гроші?

Розмірковую я таким чином, а в цей час відчиняються двері і входить мати, Бейле-Лея тобто, а слідом за нею Сонечка, наречена тобто. Красива, висока, повна і солідна така, наче матуся. «Ну, і зріст і об'єм, не наврочити б! – міркую я. – Не Сонечка, а цілий «соняшник»!»

Одягнена вона, наречена, якось дивно: у довгий капот, строкакий такий, і виглядає вона швидше заміжною жінкою – не тому, що вона стара на вигляд, а тому що дуже широка! Потрібно було б з нею про дещо поговорити, подивитися, що за звір такий, але він, батько тобто, слова сказати не дає. Говорить без зупинки, так і сипле. Про що, думаєш, каже? Про Ямпіль. Що це за місто! Місто пліткарів, задрісників, наклепників готові людину в ложці втопити... Порожні розмови. Спасибі, матуся, Бейле-Лея тобто, перебила і звернулася до чоловіка:

– Мойше-Нісл, може, годі вже розмовляти? Нехай краще Сонечка зіграє їм на «ферціп'яні»!

– Я нічого проти не маю! – відповів їй Мойше-Нісл і підморгнув дочці.

Підходить вона до «фертип'яна», сідає, розкриває велику книгу і починає молотити пальцями.

Тоді матуся каже їй:

– Сонечко, до чого тобі «туди»? Зіграй їм краще «Іхав козак за Ду-

наєм», що-небудь із «Чаклунки» чи «Суботню пісню»...

– Будь ласка, не заважай! – відповідає Сонечка і продовжує барабанити так швидко, що навіть око не встигає за пальцями, а мати дивиться на неї не відриваючись, ніби хоче сказати: «Бачили, які пальці?»

У розпал гри батько з матір'ю непомітно вислизнули з кімнати, і ми з нареченою, з Сонечкою тобто, залишилися віч-на-віч.

«Тепер, думаю, саме час поговорити з нею, дізнатися хоча б, чи вміє вона говорити». Але з чого розпочати? Хоч убий, не знаю! Піднімаюся з місця, підходжу, стаю в неї за спиною і говорю:

– Вибачте, Сонечко, що перебиваю вас посеред гри. Я хотів вас дещо запитати...

Вона повертає до мене обличчя, сердито дивиться і питає російською:

– Наприклад?

– Наприклад, – кажу, – я хотів запитати вас, які ваші вимоги? Тобто якого, наприклад, нареченого ви хотіли б, щоб дали вам?

– Бачите, – відповідає вона трохом'якше й опустивши очі, – власне, я хотіла б «того, що закінчив», але я знаю, що це марно. Тому я хотіла б принаймні, щоб він був освічений, тому що, хоча наш Ямпіль вважається фанатичним містом, ми все ж таки здобули російську освіту. І хоча ми не відвідуємо навчальних закладів, ви все ж таки не знайдете у нас жодної панночки, яка не була б знайома з Емілем Золя, з Пушкіним і навіть з Горьким...

Розговорилася моя красуня, Сонечка тобто, і пішла молоту наполовину єврейською, наполовину російською, тобто більше російською, ніж єврейською. В цей час входить матуся і відкликає наречену, ніби хоче сказати: «Все добре в міру!» Входить батько, і ми знову сідаємо з ним удвох і починаємо обговорювати: скільки він дає посагу, де б з'їхатися на оглядини, коли справляти весілля та інші подробиці справи. Потім піднімаюся і хочу йти на станцію – дати телеграму, але Мойше-Нісл бере мене за руку і каже:

– Ви не підете, реб Менахем-Мендл! Ви спершу пообідаєте з нами, ви, мабуть, голодні.

Пішли руки мити, сіли за стіл, випили по чарці вишнівки, а в нього, у батька тобто, весь час рот не закривається: Ямпіль, Ямпіль та Ямпіль...

– Ви не знаєте, – каже він, – що то за місто! Місто нероб та пліткарів! Якби ви мене послушали, ви б трималися від них осторонь, не говорили б з ними ні слова. Нічого не розповідайте їм – хто ви, звідки, що ви тут робите... А мого імені навіть не згадуйте, наче ви мене не знаєте. Розумієте, реб Менахем-Мендл? Ви мене зовсім не знаєте!

Так він мені торочить разів десять поспіль. Я йду і даю телеграму моєму компаньйону в Ярмолинець, як ми змовилися. А пишу я йому дуже ясно таке:

«Товар оглянув. Перший сорт. Шість тисяч. Телеграфуйте скільки навпроти. Де з'їхаємось...»

На другий день від мого компаньйона прибуває якась дивна відповідь:

«Управився десять. Навпаки, половина шість. Працюйте набавкою. Згоден Жмеринці. Товар приймає. Телеграфуйте».

Біжу до свого Мойша-Нисла, показую йому депешу і прошу роз'яснити мені її, бо я ні слова не розумію. Він прочитав депешу і каже:

– Дивак! Чого ви тут не знаєте? Адаже це ясніше ясного. Він, знає-

те, хоче, щоб я дав десять, тоді він мені дасть половину шести, тобто три тисячі. Напишіть йому, що він дуже розумний. Коротше кажучи: хоч би скільки він дав, даю вдвічі більше. І ще пишеть, щоб не зволікав, бо знайдеться інший.

Я послухав його і дав компаньйону таку депешу:

«Коротко. Скільки дає, кладу два рази більше. Не зволікати. Підхопиться інший».

У відповідь отримую знову незрозумілу телеграму:

«Згідний двічі менше доганою тисяча тому. Товар знахідка».

Знову біжу з депешою до мого Кімбака. А він знову:

– Все ясно. Ваш компаньйон каже, що згоден дати рівно половину, але з умовою, що отримає тисячу назад. Це означає: якщо я, наприклад, дам десять, то він мав би дати п'ять; але йому хочеться відтягнути тисячу. Вийде, значить, я даю десять, а він лише чотири. Недурно, що й казати! Він хоче мене обдурити з голови до п'ят. Але я, знаєте, купець і у справах дещо розумію. Я краще дам йому вдвічі більше, ніж дає він, та ще накинута тисячу. Інакше кажучи, якщо він дасть три – дам сім, дасть чотири – дам дев'ять, дасть п'ять – дам одинадцять. Розкусили? Так ось, – каже, – йдіть зараз же і дайте йому «термінову», щоб він не тягнув і нехай теж відповідь вам «терміною» про зустріч, і кінець!

Біжу, даю своєму Ошеру «термінову» депешу:

«Дасть три – кладе сім. Дасть чотири – кладе дев'ять, дасть п'ять – кладе одинадцять. Чи не тягнути довгу лаву. Строчить виїхаємо».

У відповідь отримую «термінову» депешу – лише два слова:

«Виїхаємо. Виїхайте».

Коли прибуває така важлива депеша? Звісно, вночі. І ти сама маєш зрозуміти, що спати цієї ночі я вже більше не міг. Почав розраховувати, скільки, приблизно, набереється на мою частку, якщо, скажімо, всевишній допоможе, і я зісватаю весь список, який Лейбе Лебельський втратив?

Що тут, по суті, неможливого, якщо бог захоче? Я твердо вирішив: як тільки, з божею допомогою, проведе цю справу, укласти з Ошером постійну спілку. Чоловік він, зважаючи на все, заповзятливий, та й щастить йому здорово. І, зрозуміло, Лейбе Лебельський теж не буде обідений. Що я можу мати проти нього? Він теж бідняк, обтяжений сім'єю.

Ледве дочекався ранку, помолвився і пішов до моїх Кімбаків – депешу показувати. Ті одразу наказали подати каву з здобними булочками, і було вирішено, що того ж дня ми вчотирьох виїжджаємо до Жмеринки. Але для того, щоб Ямпіль не здалося підозрілим, чого це ми їдемо вчотирьох, ми влаштували так: я виїжджаю з поїздом, який іде раніше, а вони пізніше. А до їхнього приїзду я в Жмеринці пригляну для них готель якнайкращий і замовлю пристойну вечерю.

Так воно й було. Приїхав я до Жмеринки раніше за всіх, зупинився в кращому готелі, власне єдиному в Жмеринці, під назвою «Одеський готель». Познаюмився найперше з господиною, – дуже славна жінка, така гостинна. Запитую:

– Що ви можете запропонувати поїсти?

– А чого б ви хотіли?

– Риба у вас є?

– Можна купити.

– Ну, а бульйон?

– Можна й зварити буль-

йон.

Дивна «толерантність»: переписують Агату Крісті

Останнім часом у публічному просторі чимало ревних аполегетів так званої толерантності. Так званої, бо деякі «ображені» вишукують щось «образливе» в рядках і між рядків текстів, у засобах інформації, художній літературі, в тому числі класиці,

давно опублікованій, читаній поколіннями. Когось щось ображає на расові теми. Скажімо, уже чи не забороненим стало слово «негр», яке замінюють на «чорношкірий», або ще делікатніше – «темношкірий», або «афроамериканець». Класичний приклад – один з найзнаменитіших романів Агати Крісті «Десять негрят» видавався під іншою назвою, і не одною. Ще хтось вишукує, що, мовляв, у якомусь тексті образили таку-то націю, жінок і т. д.

А приклад такої радикальної толерантності недавно з'явився в Англії, де одне з видавництв додумалося переписувати свою легендарну співвітчизницю, ту ж таки Агату Крісті. Королева детективу, лідер, разом з Шекспіром, за кількістю перекладів і видань на планеті, а в царині детективу – поза конкуренцією. І у леді Агати, яка, до речі, була удостоєна дворянського титулу, при всій напруженості сюжетів, побудованих на розкритті злочинів, усе подане без примітиву, грубощів, насилля.

Не кажемо вже про юридичний бік такого переписування, про авторське право, недоторканість текстів без згоди автора чи його правонаступників.

Тим не менше, ось свіжа публікація на сайті «Фокус».

Нетолерантні Пуаро та міс Марпл: у Британії переписують книги Агати Крісті

Щоб не образити чутливу сучасну аудиторію, у книгах нових редакцій британського класика детективів було змінено або зовсім зникли місця, де йшлося про расову чи етнічну приналежність персонажів. Також було переписано «несимпатичні» фрагменти з описом фізичних особливостей героїв.

Британське видавництво HarperCollins вирішило редагувати тексти творів Агати Крісті з урахуванням сучасних вимог. У нових виданнях буде перероблено або видалено оригінальні фрагменти з романів про Пуаро та міс Марпл, які, на думку видавців, містять образливі слова для сучасних читачів. Про це пише британська The Telegraph.

Нові видання романів Агати Крісті буде випущено з правками, щоб не травмувати чутливих читачів, пишуть оглядачі. Цифрові версії нових видань містять десятки змін у текстах, написаних класиком детективного жанру в період з 1920 по 1976 рік, де нібито містяться образи, зневаги до фізичних особливостей персонажів або йдеться про етнічну приналежність. Особливо це стосується тих місць у книгах, де таке трапляється поза межами Великобританії.

Так, монологи міс Джейн Марпл та Еркюля Пуаро були змінені або взагалі вирізані з тексту. Також були вирізані фрагменти діалогів, які часто вимовляються «несимпатичними» персонажами загадок. Наприклад, у романі про Пуаро «Смерть на Нілі» 1937 року місис Алпертон скаржиться, що група дітей дошкулє їй.

«Вони повертаються і витріщаються, і витріщаються, і очі у них просто огидні, і носи теж, і я не вірю, що мені дійсно подобаються діти». Так написано в романі. У новому виданні ця фраза була скорочена до наступної: «Вони повертаються і дивляться. І я не вірю, що мені дійсно подобаються діти».

Деякі словесні звороти також було змінено: термін «східний» було видалено. У деяких випадках були змінені інші описи. Наприклад, чорношкірий слуга, спочатку описаний як усміхнений, у момент, коли він розуміє, що необхідно мовчати про інцидент, у новій редакції не «чорношкірий» і не «усміхнений», а просто «той, що киває».

У новому виданні роману 1964 року «Карибська таємниця міс Марпл» детектив-аматорка розмірковує про те, що у вест-індійського службовця, що посміхається їй, «такі прекрасні білі зуби». Але тепер подібні згадки про «гарні зуби» також були видалені. У тій же книзі один із відомих жіночих персонажів описується як володар «торса з чорного мармуру, яким міг би насолоджуватися скульптор». Але у відредагованій версії цей опис відсутній.

Згадки про нубійців – етнічну групу, яка проживала в Єгипті протягом тисячоліть – були видалені зі «Смерті на Нілі», після чого «нубійський човняр» став просто «човнярем».

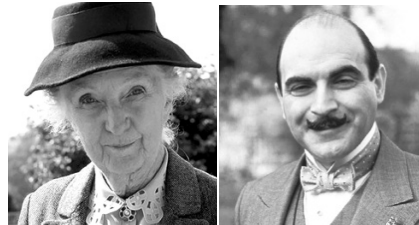
Діалоги в дебютному романі Крісті «Таємничий пригода в Стайлзі» 1920 були змінені: слова, де Пуаро одного разу помітив, що інший персонаж – «звичайно, єврей». Наразі детектив такого зауваження не робить.

У збірці 1979 року «Останні справи міс Марпл» зникли «індіанці та тубільці» та з'явилися «місцеві жителі».

У всіх переглянутих книгах расові описи було змінено чи видалено, зокрема, у книзі «Карибська таємниця» зник цілий уривок, де герой не помічає чорношкіру жінку в кущах вночі, коли він їде до свого номера в готелі.

«Це не перший випадок, коли твори Агати Крісті зазнають змін. Її роман 1939 року «Десять негрят» раніше був опублікований під іншою назвою і без «расистського терміну», підсумували автори публікації.

Сайт «Фокус», 26.03.2023

Улюблені герої Агати Крісті – детективи Еркюль Пуаро і міс Марпл. Перший – професійний детектив, колишній співробітник поліції Бельгії, котрий давно мешкає в Англії. Міс Марпл – звичайна літня домогосподарка невеличкого англійського містечка. Але завдяки спостережливості, гострому розуму, логічному мисленню знаходить розгадку дуже заплутаних справ.

Романи і оповідання Агати Крісті охоплюють екранізують, створено десятки фільмів про Еркюля Пуаро і чимало про міс Марпл.

Найпопулярнішим виконавцем ролі Пуаро є французький актор Девід Суше. А ролі міс Марпл – англійська актриса Джоан Хіксон. Вони на цих фото, разом з письменницею.

Ентоні Хопкінс

«Я запитав друга, який переступив через 70 і наближається до 80, які зміни він відчуває у собі?»

Він надіслав мені таке:

1. Полюбивши своїх батьків, братів і сестер, подружжя, дітей та друзів, тепер я почав любити себе.

2. Я зрозумів, що я не Атлант. Світ не лежить на моїх плечах.

3. Я перестав торгуватися з продавцями овочів та фруктів. Ще кілька пенні не зламають мене, але вони можуть допомогти бідному хлопцеві назбирати на оплату школи його дочки.

4. Я залишаю свої офіційні великі чайові. Додаткові гроші можуть викликати посмішку на її обличчі. Вона заробляє на життя набагато старанніше, ніж я.

5. Я перестав говорити людям похилого віку, що вони вже багато разів розповідали цю історію. Історія змушує їх пройтися провулком пам'яті і заново пережити своє минуле.

6. Я навчився не поправляти людей, навіть якщо знаю, що вони не мають рації. Тягар зробити всіх досконалими не лежить на мені. Світ дорожчий за досконалість.

7. Я роблю компліменти вільно та щедро. Компліменти піднімають настрій не лише отримувачу, а й мені. І невелика порада одержувачу компліменту: ніколи не відмовляйтеся, просто скажіть: «Дякую».

8. Я навчився не звертати уваги на складку чи пляму на сорочці. Особистість говорить голосніше, ніж зовнішність.

9. Я йду від людей, які мене не цінують. Вони можуть не знати моєї цінності, але я знаю.

10. Я зберігаю холоднокровність, коли хтось грає брудно, щоб обігнати мене в «щуриних бігах». Я не щур і не належу до жодної раси.

11. Я вчуся не соромитися своїх емоцій. Мої емоції роблять мене людиною.

12. Я зрозумів, що краще відкинути «его», ніж розірвати стосунки. Моє «его» буде тримати мене осторонь, тоді як у стосунках я ніколи не буду самотнім.

13. Я навчився жити щодня так, наче він останній. Адже він може бути останнім.

14. Я роблю те, що робить мене щасливим. Я несу відповідальність за своє щастя, і я завдячую їм самим. Щастя – це вибір. Ви можете бути щасливими у будь-який час, просто вирішіть бути!»

Сер Філіп Ентоні Хопкінс (англ. Philip Anthony Hopkins; нар. 31.12.1937, Порт-Толбот, Уельс, Велика Британія) – валлійський актор і режисер. Має британське й американське громадянство. Лауреат найпрестижнішої світової кінопремії «Оскар» за роль у фільмі «Мовчання ягнят».

11 – З чим? З локшиною чи з рисом?

– Хоч би з галушками.

– Ну, а скажімо, наприклад, смажені качки?

– За гроші, – каже, – можна й качок дістати.

– Ну, а пити? – питаю.

– А що ви п'єте?

– Пиво є?

– Чому ні?

– А вино?

– Були б грошки!

– Так от, – кажу я, – попрацюйте, люба моя, готуйте вечерю не більше, не менше, як на вісім персон.

– Звідки взялося вісім персон? – запитує вона. – Ви ж тільки один?

– Дивна жінка! – говорю я. – Яке вам діло? Вам кажуть вісім, отже, вісім.

Під час нашої розмови входить мій компаньйон, реб Ошер, тобто, кидається мені на ший і починає цілувати мене і обіймати, як рідний батько:

– Чуло моє серце, – каже він, – що знайду вас тут, у «Одеському готелі!» Тут є що перекусити?

– Щойно, – відповідаю, – я замовив господині вечерю на вісім персон.

– До чого тут вечеря? – каже він. – Вечеря – вечерю, але поки обидві сторони виберуться і прийдуть, ми зовсім не зобов'язані постувати. Ви тут, я бачу, своя людина. Накажіть накривати на стіл, нехай нам подадуть горілки і чогось м'ясного на

Шолом-Алейхем

Не щастить! Менахем-Мендл – сват

закуску. Їсти хочеться, – каже, – до напівсмерті!

І, не чекаючи довго, реб Ошер прямує на кухню руки мити, знайомиться з господинею, велить подавати, що можна, і ми сідаємо честю-честю за стіл, а реб Ошер, закушуючи, розповідає дива, як він стіну пробивав, у дошку розбивався, поки, нарешті, йому вдалося владати свого аристократа дати ці три тисячі.

– Як це, – говорю я, – три тисячі? Адже йшлося про чотири і не менше?

– Дозвольте, – відповідає він, – юний Менахем-Мендл! Я знаю, що роблю. Мене звать реб Ошер! Потрібно вам знати, – каже він, – що мій Ташрац зовсім нічого давати не хотів, бо він знатного походження, а дружина ще більше родовита. Він, каже, якби хотів поріднитися з ким попало, то йому б ще доплатили. Словом, я досить попрацював, гори перевертав, і ледве з гріхом навпіл вмовив його дати щонайменше дві тисячі.

– Що значить, – говорю, – дві тисячі? Адже ви щойно говорили – три тисячі!

– Дозвольте! – знову відповідає він, – реб-Менахем-Мендл, я сват

досвідченіший за вас, і звать мене реб Ошер! Нехай сторони з'їдуться, нехай жених із нареченою побачаться, тоді все буде гаразд. Через якусь нещасну тисячу в мене сватання не зірветься! Мене, розумієте, звать реб Ошер! Є, щоправда, одна заковика, яка мене турбує.

– А саме? – питаю. – Що вас турбує?

– Мене турбує призов на службу. Я запевнив свого Ташраца, що хоч у вашого Мойше-Нісла зовсім молодда дитина, кров з молоком, але призову він не боїться... Сказав навіть, що він уже покінчив із призовом...

– Що ви таке балакаєте, реб Ошер? – запитує я свого приятеля. – Який такий призов? Звідки?

А він знову:

– Дозвольте, реб Менахем-Мендл! Мене звать реб Ошер!..

– Ви можете, – відповідаю я, – вісімнадцять разів називатися реб Ошер, та все ж я не розумію, про що ви говорите! Що це ви лопочете: «Призов – шмизов...» Звідки у мого Мойше-Нісла взявся призов? Жінки, на вашу думку, теж відбувають військову службу?

– Що значить – жінки? – каже Ошер. – А де ж ваш син Мойше-Нісла?

– Звідки, – відповідаю, – у Мойше-Нісла візьметься син, коли всього-на-всього в нього одна-єдина дочка? Одна єдина!

– Значить, – каже він, – виходить, що й у вас дівчина? Дозвольте, але ж ми говорили про нареченого!

– Звичайно, про нареченого! Але я думав не інакше, що сторона нареченого – це ви!

– З чого випливає, – каже він, – що сторона нареченого – це я?

– А з чого випливає, – відповів я, – що сторона нареченого – це я?

– Чому ви мене не попередили, що у вас дівчина?

– Ну, а ви мене попередили, що у вас дівчина?

Тут він розсердився і каже:

– Знаєте, що я вам скажу, Менахем-Мендл? Ви такий сват, як я рабин!

– А з вас, – відповідаю, – такий сват, як із мене рабинша!

Слово за слово... Він мені: «Розтяпа!» Я йому: «Брехло!» Він мені: «Рохля!» А я йому: «Менахем-Мендл!» Він мені: «Менахем-Мендл!» Я йому: «П'янчуга!» Це його, звичайно, зачепило, він мені – ляпас, а я його – за бороду... Скандал, боронь Боже!

Розумієш? Стільки витрат, і часу, і праці... А ганьба яка! Все містечко збіглося помилуватися на сватів-спритників, які засватали двох дівчат! Але Ошер цей самий – чорт би його забрав! – одразу ж зник, мене залишив одного розраховуватися з господинею

за вечерю, яку я замовив на вісім персон. Щастя, що мені вдалося втекти вчасно, до того, як батьки обох наречених приїхали до Жмеринки. Що там діялося з ними, я не знаю. Але уявляю собі. Так ось, іди, будь пророком, знай, що цей сват, – провалилися він крізь землю! – такий пройдоха, чорт би його забрав! Такий вітрогін! Каже, роз'їжджає, гасає, дає депеші, а зрештою? Обидві – дівчата!

Раз назавжди, люба моя, не щастить, хоч живим у воду! І тому, що я дуже прибитий, я пишу цього разу коротко. Дасть бог, у наступному листі напишу про все докладно. Поки дай бог здоров'я та удачі. Кланяйся сердечно діткам, за якими я сильно скучив, тестю і тещі, і кожному окремо

Твій чоловік Менахем-Мендл.

Головне забув! Господь вражає, господь і зіцлює. Їдучи зі Жмеринки, я думав, що небо вже впало на мене. Було б у мене на дорогу, я б уже якось дістався додому, до Касрилівки. Але як я не міркував, виходило, що обов'язково застряну десь у дорозі, хоч лягай попере рек рейок. Але на те бог! У вагоні знайомлюсь із якимсь диваком, який страшує людей від смерті. Він умовляє мене, обіцяє золоті гори, аби я став агентом. Що таке агент і як страшують людей від смерті, писати довго, а я вже й так вихопив через край. Залишаю це до іншого разу.

Той же.

Лілія Бондаревич-Черненко:
книга «За годину до раю»

Лілія Бондаревич – білоруска, народилася в Західній Білорусі, в Ошмянському районі Гродненщини, в родині педагогів. Закінчила філологічний факультет Гродненського університету ім. Янки Купали. Останні кілька десятиріч років мешкає у Прилуках. Чителювала, працювала журналісткою. Пише і видає поетичні і прозові книги рідною білоруською мовою, а також українською і російською. Загалом вишло два десятки книг. Членкиня Спілок письменників України і Білорусі. Лауреатка ряду премій, в тому числі найпрестижнішої творчої відзнаки Чернігівщини – обласної літературно-мистецької премії імені Михайла Коцюбинського.

В нашій газеті (№№ 9 і 11), а також в газеті «Світ-інфо» (№ 208) надруковано поезії письменниці. Можна прочитати на сайті газети «Світ-інфо».

Книга «За годину до раю» написана авторкою у 2018 – 2019 роках, видана в Чернігові у 2019-му, за обласною програмою книговидавництва. Підзаголовок: «25 історій про життя і кохання, самотність і щастя».

Наскільки це автобіографічне? Таке запитання задають і мені щодо моїх творів, особливо на представленні моєї нової книги «Вечірнє танго». Я відповідаю так: воно і автобіографічне і ні. Не є автобіографічне в тому сенсі, що це не простеньке описання епізодів життя автора. То інші жанри: спогади, публіцистика, мемуари. Але ці твори автобіографічні в тому сенсі, що це те, що автор зустрічав у своєму житті, бачив, чув, спостерігав, запам'ятовував. І щодо цього, то Лілія Василівна вмів бачити життя.

Перші розділи, про дитинство, батьків, дідів і бабусь, явно автобіографічні. Це Західна Білорусь, Гродненщина. Чудові описи природи, побуту села і селян, а також сільської інтелігенції.

Далі йдуть розповіді «від імені» умовних авторів, здебільшого жінок. І тут цікаве поєднання доль конкретних людей, яких знала авторка, і якісь її власні мотиви, спостереження.

В книзі чимало йдеться про старість. Але герої оповідей. сприймають її спокійно, філософськи, при тому, що багатьом з них далеко за 70, а то й 80.

А тепер цитати з книги. Даю їх підряд, так, як вони

йдуть у розділах книги, де оповідає, як в калейдоскопі, змінює одну тему на іншу.

Ось про те, як авторка, чи умовна авторка, спробувала з провінції, скажімо, прилуцької, прижитися в Києві. І це не вийшло. Повернулася.

«Я поїхала підкоряти столицю у мохеровому светрі з оленями, діркою в кишені джинсів та купую ідеалістичних уявлень про цей світ. Оленів з'їла міль, дірка у джинсах кудись поділася (заросла чи що?)... Повернулася порожньою і втомленою».

«Дірка заросла» – це супер!

А ось про частуванні у бабусі:

«А якими ж смачними були пшоняна каша, пампушки і молода картопля з кропом і сметаною, коржики, намазані товченими полуницями, юшка з квасоллю і кукурудзяні качани, які вона варила в чавуні. Ми потім посипали їх сіллю і від того вони ставали ще солодшими».

Солодші солоними! Чу-дово.

«Я зійшла з потяга і задихнулася від щастя: навколо була біла зима. Снігові бджоли літали над селом».

«Інколи життя – так часто буває – занадто довге для однієї любові...»

«Я б повернулася у світ дитинства, чесніший і чистіший за світ дорослих».

«Небо наче випране. Високе і світле. Навколо – літо!»

Слова тата авторки, педагога, високо інтелігентної людини, про якого в книзі дуже багато прекрасних слів, як і про маму:

«Я скоро помру. Мене нічого не радує. Усе втратило смак. Я не боюся смерті, я просто не хочу бути присутнім при цьому...»

Про маму, остарбайтерку, вивезену в Другу світову війну у Німеччину:

«Нарешті мама повернулася в рідну Зябровку, додому. Страшно злидні. Холодно. Голодно. Не було навіть ганчірки, щоб вимити підлогу в хаті».

Яка деталь!

Знову про любов:

«Тому не варто відкладати любов на потім, бо ми просто можемо не встигнути».

«Українські ластівки, що звили гнізда під балконом, щебечуть для мене інколи білоруською мовою.»

«Для жінки молодість закінчується тоді, коли її косметичка перетворюється на аптечку».

Блискуче! Афоризм, як й багато іншого у книзі. Втім, чимало героїнь книги, котрі, може, вже й не часто користуються косметикою, а частіше аптечкою, не втрачають бадьорості і гумору.

«Людина помирає і все? Крапка? Ні, там, де людина ставить крапку, Бог ставить кому».

«Зі своїм чоловіком я розлучилася вже у зрілому віці. Це була моя ініціатива... Я погоджуюсь, що це було безглуздо. Але у своєму житті я робила ще й безглуздіші речі. Наприклад, коли вийшла заміж за нього».

Це з розповіді одної з героїнь книги.

«Те, що неможливо виправити, не варто й оплакувати».

«Бути щасливою однієї набагато краще, ніж бути нещасливою вдвох».

«Життя часто химерніше за вигадку, а світ запакований у два слова – «так» і «ні».

«Сіла на пенсії, спочатку думала – здурію. Цілий день ходила у нічний сорочці, тинялася кімнатами, почувалася безпорадною».

Про сорочку – знову чу-дова деталь!

«Під дощем уже, на жаль, не погуляєш, як у юності, бо запалення легень тобі гарантовано...»

«Хочу виглядати у своєму віці не молодою, а просто живою».

«Усі старіють по-різному... В одних очі горять – у інших суглоби скриплять».

«Але життя завжди біжить в одному лише напрямку – повернутися в минуле і змінити його неможливо. Та й що б воно було! Люди вешталася б уздовж лінії життя туди-сюди. Усе ще більше заплутувалося б».

«У нас у всіх важка торба гріхів за плечами».

«Насправді між чоловіком і жінкою все вирішується у перші сімнадцять секунд».

«Я три рази ходила в заміжжя, як у незнайоме, повне пригод місто. І залишилася сама».

Говорить одна з героїнь книги.

«Узагалі чоловіки бояться розумних жінок, це ж аксіома».

«В останнє щасливе кохання не віриш так, як не віриш у те, що на дні Чорного моря і досі лежать грецькі кораблі з амфорами вина. А вони лежать. І вино в них – і досі смачне і терпке».

Ось така колоритна цікава книга. Шукайте і читайте. Є в бібліотеках, а також в Чернігівському культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо» (вул. Шевченка, 9).

Петро АНТОНЕНКО

Тетяна ШЕВЧЕНКО

* * *
Важка і терниста дорога
до сонця.

Як стежка у гори –
стрімка і слизька.
Не кожен здолати зумів
рубікон цей –
несе їх униз каламутна ріка.

На цьому шляху льодові буревії,
сувої снігів і провалля невдач,
розтрощені вщент сподівання і мрії,
і кров, і страждання, і муки, і плач.

Ти вийшов – іди! Нехай скигнуть тхось поруч.

Долаючи скелі, зриваючись знов,
втрачаючи все – піднімайся угору –
туди, де б омріяне сонце знайшов!

* * *

Який художник – сонце надвечірне!
Прощально виглядає із хмарин,
вмочає пензлик в кольори добірні –
багрець, і охра, і ультрамарин.

М'якого світла чарівна заграва
зробила синім обривий ліс.
Стерня тепер рожево-золотава,
бузковим очеретом став поріс.

Берези – в пудрі, сосни – у карміні.
Лежить на свіжозораній ріллі
туманний шлейф із трепетних гліциній,
що скоро заховається в імлі.

Димок не сизий – тепло-барвінковий.
Червоне прір'я піднебесних хмар...
І проситься у вірш барвисте слово –
Намалювати сонця щедрий дар.

Валентина ГРИБЕНКО

А БОГ ПРОСИВ

А Бог просив:
«Не відвертайтеся».
А Бог благав: «До мене йдіть!
Я всіх прощу. А ви покайтесь,
Я вас прошу –
більш не грішіть».

Церкви від прихожан тріщали,
А віра злякано втекла.
Імітували ритуали,
Потрапивши в тенета зла.

Сміялися, пили мартіні.
Коханки...Зелень... Казино...
Замість людей - гламурні тіні.
Хтось – у «еліту», хтось – на дно.

Співачки у спідницях куцих,
А то і зовсім без спідниць.
Куди не повернешся – спокуса,
Азарт в очах, парад сидниць.

За все в житті треба платити,
І в слова навіть є вага.
Найбільша ж нагорода – жити,
І сум в собі перемагати!

Згадаймо заповіді Божі,
А ще – Шевченків «Заповіт».
Небесне слово на сторожі
Хай береже весь білий світ!

Ніна ГОРБАНЬ

Жінка несла втому...

Вона (втома) сховалась у складках надмірно стиснутими губами, у новій зморщечці біля очей, у неслухняному пасмі волосся, яке не піддається новітнім фарбам, у майже виснаженому погляді, в уповільненій ході, здається, навіть у мовчанні, у кількості несказаних слів. Ця втома не має віку: вона сьогоднішня, а може – вчорашня чи минулорічна.

Здається, ця втома всілася на плечі і давить жінку до землі, не дає можливості прикрипити крила чи вдягнути пуанти і... – літати, пурхати, кружляти над усім світом.

Вона вцепилась за руки і не дає їм швидко і вправно робити роботу, яку жінка звично робить щодня. Втома заважає зробити бездоганний макіяж чи оновити зачіску. Важка розрада прилипла до душі і випиває всі сили, всі сни, всю енергію. Інколи жінка ще давала собі раду, коли включала телевізор і дивилась улюблений серіал. Інколи віддавала себе музиці: чи Віденській опері, чи етнічним

ЩАСЛИВА ПІСНЯ

Може, справді нахабна, може я зухвала,
Та тебе побачила і причарувала.
Поманила пальчиком, іще й підморгнула,
«Будем разом все життя», – на вушко шепнула.

ПРИСПІВ:

Будем разом ми тепер з вечора й до ранку,
Я ж – твоя кохана, я ж – твоя коханка!
В ліжку каву принесеш, та ще й круасана:
Я ж – твоя коханка, я ж – твоя кохана!

Я борщу тобі зварю, та ще й з чорносливом,
І пампушок напечу. Буде все красиво.
Ступить щастя на поріг – схоже з нами жити,
Будем разом працювати і добро творити!

ПРИСПІВ.

Та як в боки я візьмусь, якщо прийдеш пізно,
Пам'ятай же, мій любий, що буваю грізна.
Ти нічого не кажи, краще іди спати,
Бо качалка у руках, краще не чіпати!

ПРИСПІВ.

Мир і злагода у нас, і любов шалена.
А як будеш набридати – вибуди я на сцену.
Заспіваю пісню всім про долю жіночу,
А ти можеш підспівати, якщо дуже хочеш!

ПРИСПІВ.

Євген ПОСТУЛЬГА

* * *

Тріпоче листя молоде,
Немов злетіти хоче,
Але боїться, що впаде
Чи вдене, чи серед ночі.

Його ще й вітер підганя:
– Нема чого боятись!
Та страх всесильний зупиня,

Аби чому не статись.

Навпроти сонця й темноти
Отак тремтить і досі.
Не падає і не летить-
Воно не зна про осінь.

* * *

Пройтись калюжами босоніж,
Отак узяти б і пройтись
Не відкладаючи, сьогодні ж,
Немов хлопчак сільський якийсь.

Холоші гарно підкотивши.
По черевіку у руках –
Брести порушуючи тишу,
Що і не думала втікати...

А сонце глипало із висі,
Немов питаючи: «Ну що?»
А я постояв, подивився
Й неспішно...подумки пішов.

* * *

Своє тюльпани відпалали.
Своє нарциси відцвіли.
Тепер кульбаби, милий смайлик
На золотий вдягають лик.

А там бузки. А там жасмини
Вже на підході – день чи два,
Що небайдужого зупинять,
Мене зупинять, може й вас...

А там калина з холодами.
З дощами глід, горобина...
А потім скажуть, як недавно –
Учора ще була весна.

гуртам, чи, навіть, шансону. Жінка вмів смачно готувати, вишивати, в'язати...

Але зараз – ні.

Зараз вона не може нічого сприймати, що поза межами її життя. А воно – життя – стало, як маленька грудочка, тверда і крихка одночасно. Та і сама жінка – як грудочка: із заціпенілими емоціями, безкінечними обов'язками, виснажливими очікуваннями і, одночасно, зношеними нервами. Здається, тільки доторкнись – і вона вибухне словами, розсіплеться сміхом (або істерикою), розліплеться сльозами або ж розкришиться, розпоршиться і зникне...

Жінка несе втому на серці. А воно нагадує їй кардіограмами, тахікардією, списком ліків. Ця втома, мабуть, має ім'я. Найвірогідніше, її звати Чекання, а можливо, Проживання.

Жінка не хоче витрачати себе на запитання й уточнення.

Вона стомилась.

Та й що запитувати – знову сирена.

Пономаренко (Кириченко) Любов Петрівна народилася 25 травня 1955 р. в с. Іванківці Срібнянського району, в родині педагогів. Членкиня Національної спілки письменників України з 1987 року.

Закінчила Ніжинський педінститут ім. М. Гоголя. Працювала вчителькою, філологом, Горобіївської та Іванківської шкіл Срібнянського району. Потім – на посаді завідувачою відділом райгазет Чернігівщини та Київщини.

З 1987 року мешкає на Полтавщині. Працювала вчителькою, заввідділом райгазет, власкором газети «Зоря Полтавщини». Нині на творчій роботі. Мешкає у м. Гребінка Полтавської області.

Авторка книг: «Тільки світу» (1984); «Дерево облич» (1999); «Ніч у кав'ярні самотніх душ» (2004); «Портрет жінки у профіль з рушницею» (2005); «Помри зі мною» (2006), «Синє яблуко для Ілонки» (2012), виданих у Києві, Львові, Миколаєві. Її твори увійшли до антологій: «Десять українських прозаїків. Десять українських поетів» (1995, новели), (1997: новели), (2002: новели), ряду інших збірників.

Твори друкувалися німецькою, японською, сербською мовами. Лауреатка ряду літературних премій, в тому числі Чернігівської обласної літературно-мистецької премії ім. М. Коцюбинського (2016).

Любов ПОНОМАРЕНКО

Крейдяна гора

Село стоїть у долині, немов поплавлене в тумані. Урагани та буревії його обминають, а дорога, що веде у далекі світи, пришикла між полями. Рідко хто сюди завертає, хіба діти до батьків, які ще живі, трудяться і навіть мають, що дати.

Коли-не-коли свисне в степу нелякана пташка. Тихо. Урочисто.

І ось одного ранку восени біля тієї дороги ні з сього, ні з того надулася земля і виросла гора. Спочатку був тільки пагорб, а потім усередині затріскало, загуло, наче вулкан, і стало здійматися вгору таке, що задереш голову і шапка спаде. Там, неподалік, пастухи поставили халабуду, корови саме стілували, а коли те почалося, череда з ревом кинулася в степ і ні зупинить її, ні втихомирить.

Депутати спішно зібралися, щоб розглянути питання. Дехто казав, що треба викликати вчених з Києва, щоб узяти аналіз ґрунту і встановили причину. Сесія цілий день засідала і ніяк не могла прийняти рішення. Зійшлися на тому, що вченим треба платити, а бюджет і так у латках. То ж придумали: раз гора стоїть на землі Сопуна, нехай він її розоре. Для цього виділили йому тисячу гривень на солярку.

Рішення всім сподобалося, голова попередив Сопуна, щоб економив пальне, бо ще треба обкошувати узбіччя.

Вранці фермер виїхав на об'єкт екскаватором. Але верхній ґрунт був пополам із камінням, то ж робота не пішла. Він вигнав бульдозера, став горнути впоперек і вдовж. Гора, здавалося, росла й росла. Посходилися дядьки з лопатами. Такого тут ніхто не бачив. А коли трактор піднявся вище, всі здивувалися й побігли до нього. Земля під колесами була біла, поміж нею траплялися скелети тварин, коріння і прожилки глини.

– Ай-я-а! – вигукнув Сопун. – Паї пропали. Що на цій постоверші можна сіяти?

– Рапс!

– Рапс або сорго, – розумували дядьки.

– То гроші на вітер, – злився Сопун. – Хай дадуть мені другу землю.

– Правильно! Другу, другу проси!

Тим часом один копнув лопатою, взяв на долоню землі, потер між пальцями.

– Я, наприклад, не бачу ніякої втрати. Як хочеш, давай мінятися паями.

– Ай-я-а! – зрадів Сопун. – Давай!

Од'їхав, але потім повернувся, побіг на гору, гребнув землі в кишеню. Гора немов схопила його за полу.

Удома Сопун умивався крижаною водою. Обличчя загорілося, червона чуприна палахкотіла, як вогнище.

«Припустимо, що це крейда, – розмірковував фермер. – Крейда піде по чотири гривні за кіло. Але хто її зараз купить?» Дістав грудку з кишені, розкришив. На долоні була фігура невідомого божка з великою головою і товстими губами. Фермер зітхнув: «Якби ж ти був хоч із срібла чи бронзи».

Вранці він написав заяву, і голова пообіцяв ділянку замінити. Проте, коли начальство в обідню пору поїхало, щоб подивитись усе на місці, виявилось, що там повно народу з мішками й велосипедами. Стояла осінь, городину вже зібрали, то ж кинулися добувати дармову білу землю. Деякі прибули сім'ями, приїхали однокілками, скутерами, мотоблоками. Начальство стало на бугорок і виголосило коротку промову.

– Шановні односельці! От бачите, сама природа іде назустріч нашій об'єднаній територіальній громаді. Беріть, запасайтесь, цього добра в нас тепер повно.

Були мешканці з далеких сіл, проте на них не сердилися. В горі з'явилися ходи, печери. Почалася холоднеча, і народ помітив, що надворі мороз, а в горі тепло і світло. Люди брали з собою їжу, карти, планшети і кросворди. Економили на опаленні. Баба Галатиха, що топила старим очеретом, принесла до гори постіль і клунок добра. Знайшла собі нору і стала в ній жити.

За нею перебралися на нове місце убогі й заможні, самотні й сімейні. Протягли туди електролінію й водогін, поставили там крісла, телевізори й герань. І що дивно: в горі ніколи ніхто не хворів, не сварився і не злословив.

Здалеку гора стала схожа на захмарне місто: кругом сяяли вікна, пролягали дороги й стежки, що вели до вершини. Селяни оселилися на різних поверхах відповідно до свого статусу і статусу. Деякі вирили колодязі, щоб не виставляти мисочки і не збирати дощові краплі.

Людя сподобалося життя в горі, і вони не хотіли повертатися на обійстя. Але один чоловік не міг з цим змиритися. Фермер Сопун. Він знайшов голову громади і гримнув:

– Ай-я-а, земелька, на якій гора, мені належить. Може, я

там санаторію збудую!

– Ні, ти ж відмовився, заяву писав! Земля відчужена. Такі природні блага в оренду не даються!

По тому фермер пригнав трактора, вирив у горі чималу печеру, щоб захопити територію, і загнав туди своїх овечок. Частина гори відкололася й осунулась. Люди стали зносити цеглу, щоб замурувати прогалину. Сопун, мов схибнувся, кинувся навкулачки, мовляв, це моя сторона, і я нікому її не віддам. Його затягли всередину і замурували.

Слава про крейдяну гору розлетілася по всій Україні, і туди повалили репортери, які розбили намети, витягли телекамери. Прилетів військовий генерал із світою. Розгорнув польову кухню і наказав скликати народ. Генерал оголосив, що тут буде важливий стратегічний об'єкт на Східному напрямку, який є військовою таємницею. Що гора державна власність, і всі цивільні мають негайно її залишити.

Тут вискочила наперед баба Галатиха, стала сукати дулі і оголила місце, яке військових вразило сильніше, аніж ворожі радары. Вийшли солдати з автоматами. Дядьки схопилися за лопати й грабарки, стали в шеренгу і стиснули зуби. У натовп селян полетіла димова шашка. Народ закипів, закашлявся, зрештою вервечкою потягся до села, воловачи ковдри і планшети.

Над горою загримкотіли вертольоти, висадились експерти, інженери, олігархи. До самої зими вони міряли, бурили, підривали, рахували й аналізували.

Потім стихло. Гора вже перестала гріти і світитися. Перехняблена, із завалами, як стара змучена баба вона лишилася лежати край дороги.

Буває, здригнеться і прислухається.

А замуруваний фермер Сопун оглядівся, отямився, прорив окремих хід до шапки гори. У верхніх пластах пополам із крейдою траплялись фігури невідомих божків з великими головами. Фігури ворухилися і жебонили між собою. Але Сопун на це не зважав. Він посидів, поміркував, почав збирати їх у мішки. Лиш інколи виставляє вогненну голову з вершини і волає:

– Ай-я-я, моя земелька! Моя гора!

Не твій дім

Чорний дерев'яний будинок стояв у кінці вулиці, над самою рікою. На Сіверській землі ще лишилися такі хати – здається, роки пропливають над ними безвтряно. Дерева скидають галузки у срібні тарелі вікон. Птахи видзьобують льодинки на склі. І давно померлий господар витоптує навколо невидимі стежки, приклавши долоню до чола. Що він там бачить? Розкидані папери на круглому столі, що позовкли, мов заразилися сонцем. Рамки на стінах з порожніми картками, обличч немає. Наче люди з минулого таємно стали жити поміж крісел і дзеркал.

Вечорами я ходила дивитися на той будинок, він нагадував розкошланого потопельника, ніби й не дихав. На критій терасі дощані мостини прогнили, крізь них пробивався подорожник. Там упала деревина, вивернута з корінням, і вона вже не соромилася свого розпластаного тіла.

Біля лежачої деревини ховався старий кіт Архип, худий і здичавілий від злості людей. Коли в когось зникло курча, починали шукати Архипа, кляли і кидали в нього камінням. Кіт мене боявся, але подовгу спостерігав з гуцини, часом стрибав згори, щоб привернути увагу. Я стала приносити йому шматочки хліба, сколотини в консервній банці. Але він навіть не торкався до їжі, доки була поруч.

Там я писала вірші в тоненький зошит у клітинку, всі вірші були про небесне кохання, таке пишуть лиш у дванадцять років. Зошит я ховала за дощечкою у піддашші, бо родичі дуже сварилися.

Я росла у великій родині свого дядька, що співав псалми і складав пісні, але якось пішов до ополонки по рибу й не повернувся. Вірші стали під заборону. Про мене казали: «Хай он та насмикає сіна, принесе води, натре буряка».

Чорний будинок ховався собі в глушині, про нього всі забули. І ось одного дня в кінці вулиці зупинилася бричка, запряжена парою гнідих. З неї вийшла літня дама у фетровому капелюху, а з нею хлопець, трохи старший за мене, у білих сандалях та білих шарпетках. Дама зняла валізи, а потім рушила до чорного дому. Я тут же примчала й сховалася на терасі за кущем глуду. Дама вийняла великий іржавий металевий ключ, якийсь час торгала дверима, мов розхитувала їх, а потім двері піддалися, будинок її проглинув. Хлопець переносив валізи, видно, що йому було важко, він перегинався й допомагав собі коліном.

– Ей! – гукнула я. – Хлопець озирнувся на всі боки. Побачивши мене, злякався, відвернувся вбік.

– Хочеш закурити? – я простягла йому самокрутку з соняшникового листа.

– Не можна, не можна! – вигукнув він.

– Хі, а ти мазун, – знічено мовила я.

Хлопець потягнув свої валізи по черзі. До чорної хати. А я пішла додому, дивуючись, як можна ходити в таких білих сандалях і не забруднитися.

У мене з'явився товариш, ми ходили на річку і ловили майками бубирів на міліні. Або гойдалися над проваллям на хмелі. Або я вчила його курити. Він грав на бандурі, відсторонено кудись дивився, мов пірнав у невидимі ріки, шугав над хмарами.

За нами скрізь ходив неприкаяний Архип, що кульгав на одну ногу і тягав на собі вирвану шерсть. Кіт голосно хрукав, аж посвистував. Ми до нього обзивалися, і він мрійно відповідав: «Ум-м».

Коли хлопець ставив на коліна бандуру, мов опинявся за водоспадом. Блідий, з тонкими руками, який не знав матюків, не вмів битися навкулачки і не співав скабрезних пісень.

– Тобі не нудно... отак тринькати, – пхикала я перед тим невідомим і сильним, що несла в собі його бандура.

– Що ти... як ти... – обурювався він. – Ти чула про Вересая, Остапа, як він грав. Як він мучився і плакав, коли співав. Ти хоч знаєш...

Я не знала. Але мені хотілося, щоб цей хлопчина бігав зі мною пагорбами, вчився плавати, стріляти з самопала, ловити бобрів. Я вже майже ненавиділа його бандуру. Спитала: «А як хоч тебе звати?» Він стеною плечами: «Хіба тобі не все одно?»

– А ти б хотів мати купу грошей? – допитувалася я, що зроду не наїдалася карамельок і м'ятних пряників.

– Ти смішна. Як маленька. Природа головне дає нам від народження.

– А мені не дає. Багато-багато хочу купити. Зайти в магазин і брати все, все, все.

Одного разу я побачила, що Архип сидить на колінах у того хлопця, поклав голову йому в долоні. Помітивши мене, кіт одразу стрибнув у кущі.

Я нікому про свого товариша не розповідала. Він виносив на терасу книжки з дивовижними картинами. Там були світи, яких у нашому селі ніхто не бачив: храми, гори, печери, замки, піски, океани. Часом хлопець ставав пластичним, легким, як туман, його тіло зображувало дерева, звірі, камені, метелики, водорості, черепахи. Воно звивалося і ставало росиною або стрічкою.

Тоді я тамувала подих, боючись пропустити, коли він полетить між гілками. Думала: такого хлопця ніде немає на землі.

– Не можна так брутально, як ти, розгублювати час, – тихо казав він. – Світ безмежний.

Я вже готова була дістати зошит з віршами, щоб він дивувався і захоплювався.

А потім не стало Архипа. Марно ми шукали його в околицях, марно заглядали в провалля і хащі. Марно кликали. Нам було порожньо без нього. Я збігла на берег і за верболозом побачила жмуток сірої шерсті у воді. Хтось kota втопив. Я кинулася вгору, перегородила хлопцеві дорогу й закричала: «Ні, ні, не йди! Там його немає! Не можна туди! Там гадюки, цілий клубок!». Обличчя мого друга скривилося, немов розламалося.

Другого дня вранці вийшла з дому і побачила, як від'їхала бричка від чорного будинку. Ранок був похмурий, вулиця порожня, наче вилізана. За бричкою знялася курява. Літня дама поправляла капелюх, а хлопець обережно тримав на руках бандуру в чохлах. Я б мала закричати і побігти слідки, але щось мене не пустило.

Тоді я пішла додому і стала розпитувати своїх, куди могли поїхати та дама і хлопець. Але вони тільки переглянулися – яка бричка, які люди? Нікого такого не було. Там навіть бур'ян не викошений.

Настала весна, чорний будинок спочатку просів, а потім опустився на коліна й ліг. Я знайшла свій зошит, там поблякло чорнило, і листки були поморщені, мов упали з дерева.

У поминальний день разом з однопітканими збирала на кладовищі цукерки й крашанки. І враз застигла на місці. Оглянулася. Зі старого пам'ятника сумно дивилися літня дама в капелюху і хлопчина у картатій сорочці.

Вони померли за рік до мого народження.

Олексій Плющ: талант і трагедія

Навчання молодий письменник продовжив у 1906 – 1907 рр. – він став студентом Ніжинського історико-філологічного інституту.

У ці роки з-під його пера виходять повість «Великий в малім та малий у великім», драма «Смерть поета», психологічний нарис «Страшна помилка». Усі ці твори написані під впливом ліберально-народницьких ідей і позначені філософсько-психологічним спрямуванням, застосуванням елементів імпресіонізму та засобів художньої умовності.

Критика відразу помітила написані в 1905–1907 рр. романи «Вперед», «В натовпі», «Театральні враження», п'єси «Перед світом», «Годі», поезію в прозі «Револуція».

Захоплюється Олексій Плющ і громадською роботою. Через скрутне матеріальне становище йому доводилося займатися репетиторством, він читав платні лекції. Багато уваги приділяв роботі в ніжинській «Просвіті».

Юнак захоплювався творчістю Г. Квітки-Основ'яненка, М. Гоголя, Т. Шевченка, Ф. Достоєвського, Г. Ібсена, К. Гамсуна, А. Кримського, студіював праці Ч. Дарвіна, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше.

Молодий письменник знав впливу Т. Г. Шевченка як поборника національних ідеалів української інтелігенції. Рядки Шевченка стали епіграфами до новел Олексія Плюща «Плач шаленого», «В пивниці». Епіграфи з творів Т. Г. Шевченка вміщені у повісті «Великий в малім та малий у великім».

У доробку Олексія Плюща неодноразово спостерігаються ремінісценції з лірики Тараса Шевченка: герої його творів читають «Кобзар», ведуть розмови про Шевченка, якого називають національним генієм, співають пісню «Рева та стогне Дніпр широкий».

Олексій Плющ чітко бачив своє завдання в участі в інтелектуаль-

ному опорі російському абсолютизму, в боротьбі за національну незалежність і культурну самобутність України. Громадська діяльність юнака привернула увагу поліції, і Олексій Плющ опинився під наглядом «всевидячого ока». Складні життєві обставини, нечіткість світогляду позначилися на творчості митця. Герої його творів «Плач шаленого», «Записки недужої людини» – хворобливі, знервовані, знесилені люди. Та є у нього твори, що свідчать про невтомні шукання автора. Він прагнув правдиво відобразити навколишнє життя.

На психологічний стан молодого літератора гнітюче вплинуло й непорозуміння між ним та його нареченою. Усе це призвело до того, що на двадцять першому році життя, юнак несподівано відійшов у вічність.

Олексій Плющ застрелився, залишивши записку: «Пропадла надія... Прощайте... Бачу, що нема мені частя на сім гідкім світі... Поховайте в саду... Ще раз прощайте... Радійте... Мене ж забудьте...».

Лишилися незавершеними п'ятнадцять творів, серед них роман-фантазія «Метаморфози», повість «Два приятелі, або Чи Христос, чи революція?».

У 1911–1912 роках вийшов по смертний двотомник прози Олексія Плюща, яка вражала юнацькими пориваннями, творчим піднесенням, обстоювала право митця і людини на визволення «з-під влади світу», доводила, що краса повинна узгоджуватися з етичними засадами.

Творчість Олексія Плюща має чимало суперечностей, та вона переконує, що письменник виходив на дорогу письменника-реаліста. Але жорстока дійсність зламала талановитого юнака.

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Короленка

З поетичного зошита

Ірина КУЛАКОВСЬКА

* * *
 Намаривсь дощ бентежний і дзвінкий,
 Мов плач конвалії в сивих шатрах лісу,
 Де вже розпукли римами гілки,
 Павук латає взористу завісу...

Рясночий дощ... На репаних грядках
 Цнотливий дар жаданої вологи.
 Ключе спровола ситий синій птах
 Зернятка крапель. Довгі монолози

Басить у ринві хлюща передмість.
 Монети листя... Срібники? Оболи?
 ...Струмить медова

передрання млість,
 Фарбує в пурпур вогкі виднокіли.

Примаривсь дощ... Кому? В які часи?
 І ми, плащем одвічних злив укриті...
 Мигтять веселки в хтивих снах роси.
 Вклякає жайвір десь, в лапатах літї.

Чернігів, 28.05.23

Микола БУДЛЯНСЬКИЙ

Ранок

Небо ще тримає, як дитину,
 Недоспале сонце на руках.
 Іде весняним садом по стежині
 Ранок у зелених чобітках.

Гнуть травицю переспілі роси,
 Бо важкі, неначе камінці.
 Заплітають вишні в білі коси
 Цвірінчання ранніх горобців.

Дід вже вибрав гілочку вербову –
 Буде внуку пищик голосний.
 З кожним ранком більшає любові
 І доокіл більшає весни.

Знов у мандри вируша дорога.
 Вистіє ранок, сонячний, легкий.
 Як весна в душі, то це надовго,
 Хоч роки летять, як літаки.

Чернігів, 21.04.2023

Юлія НАЙДА

Терези балансу

У мене є два світи:
 Перший – це я.
 Другий – це ти.

У дзеркала є два боки:
 Спереду – Світ,
 А за скло – навпаки.

Міра двобок і кожен це зна:
 Висота й глибина,
 Ширина й довжина.

Очей два колодязі теплохолодні:
 В правому – правда,
 А лівє – безодня.

Доба має дві повноцінні стихії:
 День – це реальність.
 А ніч – то є мрія.

Згадують «дві сторони медалі»:
 Радощі – аверс,
 А реверс – печалі.

Місяць навпіл поділив календар:
 Зростаючий – старт,
 І старіючий – старт.

Фізика має на море свій вплив:
 Природа рахує
 Приплив і відлив.

Глобусу кулі поділений світ:
 Південь і Північ,
 Захід і Схід.

В колї Ін-Ян паруються вміло,
 Біле і чорне,
 Чорне і біле.

Кварта стихій – ворожби два
 півОни:

Земля і повітря,
 Вода і вогонь.

Коло, що котиться без вороття:
 Дитинство і старість,
 Смерть і життя.

Два слова вирішують долі земні:
 «Так» – то є так,
 А «ні» – то є ні.

В світі багато ще пар і подвоєнь.
 Взяти вартує усі на озброєння.
 Тільки завжди пам'ятати повинні:
 Хитатиме нас від плюсів і до мінусів.
 Варто лише врахувати нюанси...
 Але...
 Чи підкориш Терези балансу?
 ***

Такі й гороскопні мої Терези:
 Вагаюсь... Насмілююсь...
 Й так два рази...

Чернігів, лютий 2023

Олена КОМПАНЕЦЬ

* * *
 У поступі квітневої завії
 вимолюю у Бога на шляху
 повірити: усе зумію
 з букетом білопінного бузку.

Що проросту у повнім безгомінні
 на зболеній простреленій землі.
 Й неувзріті душі творіння
 курсивом рівним напишу.

І у веснянім тихім верболозі,
 у шелесті зеленої трави
 згадаю мить, що не минає досі, –
 із нею просто більшає весни!

Сновськ, 07. 05. 2023

Раїса СТРУНА

* * *
 Ми не пробачим, не забудем
 І добру пам'ять збережем.
 Тепер хоч бийте себе в груди –
 Не буде віри вам уже.

Ми не пробачим вам ніколи
 Дитячих й материнських сліз,
 Все, що робили ви довкола,
 В містах і селах – горе скрізь.

Ми не забудем, бо на серці
 Ця кривда кров'ю запеклась,
 Ми збережем солдатські берці,
 До нас ординцям повік – зась!

Ми не пробачим, не забудем,
 Жертвам війни згубивши лік,
 Тепер хоч бийте себе в груди –
 Ми не пробачимо повік!

Якщо далеко десь за морем
 Нам хтось у цьому доріжкє –
 Не треба гратись чужим горем.
 Воно нікого не мине.

Чернігів, 07.11.2022

Надія ЙОВЕНКО

Люблю Україну

Люблю Україну,
 Як рідну матір.
 Її полонини
 І гори Карпати.

Люблю Україну
 За землі родючі,
 За спів солов'їний
 В садибах квітучих.

Люблю Придніпров'я
 І місто Черкаси,
 І Київське море,
 І шахти Донбасу.

Чернігів люблю
 За гарну природу,
 За річку Десну
 І помірну погоду.

Люблю українські
 Всі села й міста,
 Ліси Буковини
 Та кручі Дніпра.

Люблю Україну
 Й пишася нею.
 Тут люди привітні,
 Відкриті душею.

Тут хлопці завзяті,
 Жінки працюючі,
 Вродливі дівчата,
 Чарівні і світлі.

Люблю Україну
 І буду любити,
 Бо тут народилась,
 Тут виросли діти.

Чернігів, 2023

Марк Кранц та перша в губернії бібліотека-книгарня

26-літній торговець книгами Марк Наумович Кранц прибув до Чернігова з Люблінського воєводства. За спогадами М. Могиланського, це була людина-мрійник, довірлива, непрактична, але безмежно закохана в книгу.

У 1861 році на розі вулиць Борисоглібська та Воздвиженська у дерев'яному будиночку Михайлова Кранц відкрив магазин книг і на 28 років цей заклад став маяком для книголюбів губерньського міста. З часом книгарня зайняла увесь перший поверх найбільшого у Чернігові будинку на вул. Шосейній. Тут, серед 500 томів окремих видань можна було знайти журнал «Бібліотека для читання», «Кобзар» Шевченка, альманах «Хата», журнал «Основа», «Повісті Квітки», твори Куліша, Пушкіна, Глібова, Дарвіна, польські, французькі, німецькі книги.

Кранц не просто продавав книги, він полюбляв говорити про них, радив покупцям відповідну літературу, складав до книг каталоги! Не дивно, що з часом його книгарня перетворилася на місце зустрічі прогресивної інтелігенції, гімназистів, стала літературним та видавничим центром. Серед постійних відвідувачів бібліотеки були І. Шраг, О. Тишинський, Л. Глібов, І. Ясинський та інші. З Л. Глібовим Кранц пов'язувало 30 років дружби. У своєму магазині він відвів для байкара кімнату, де той міг готувати свою газету «Чернігівський листок», продавати її, тут оформлювалася на неї передплата.

З часом, коли у місті з'явилися інші продавці книг, книжник-мрійник Кранц не зміг з ними кон-

Тодішня вулиця Борисоглібська

курувати. У 1889 році книгарню довелось закрити. Проте Марк Наумович не полишив улюбленої справи – він став представником видавничої фірми «Брокгауз-Ефрон».

В останні роки життя Кранц хворів, у місті про нього майже забули. А він до останнього був залюблений у книгу, багато читав, особливо свій улюблений історичний журнал.

Помер Марк Наумович Кранц у 1919 р., тихо і непомітно.

Наталія РОСЛІК

Сайт «Чернігівщина в житті славетних»

Золотий фонд української естради

Наша газета веде цей просвітницький проект, матеріали для якого беруться з однойменного сайту, його адреса: <http://www.uaestrada.org/>

Павло Ананійович Дворський – співак і композитор, народний артист України.

Народився 1 лютого 1953 року в селі Ленківці Чернівецької області. Закінчив музичне училище в Чернівцях, Львівську консерваторію.

У 1976 – 2005 роках – соліст Чернівецької філармонії, починав у складі вокально-інструментального ансамблю «Смерічка» разом з Назарієм Яремчуком та Левком Дутковським. 1979 року в репертуарі «Смерічки» з'явилися перші пісні Дворського – «Стожари» та присвячена пам'яті Володимира Івасюка «Маки для сина».

Пісня «Смерекова хата» стала візитною карткою Дворського.

У репертуарі співака – українські народні пісні, перлини світової класики, які виконує англійською та італійською мовами, власні пісні на вірші сучасних поетів, зокрема:

«Батькова криниця» (М. Чепурна), «Писанка» (М. Ткач), «Стожари» (В. Кудрявцев), «Яремчанський водоспад» (А. Драгомирецький), «Меланхолия жовтого саду» (В. Крищенко), «Україна і ти» (О. Орач), «Молитва» (Г. Булах), «Повернення додому» (А. Кичинський), «Коліска для доні» (Л. Костенко).

Особливо плідною стала творча співпраця з М. Бакаєм («Смерекова хата», «Горнись до тебе, Україно», «Будуймо храм», «Музика весни») та Г. Калюжною («Забута ікона», «Не відлітай», «На далекі вогні»).

Незабутніми стали концертні програми в Національному палаці

мистецтв «Україна». Павло Дворський презентував українську пісню у США, Лаосі, Індії, Австралії, Канаді, Італії, Німеччині, Чехословаччині, Румунії, Росії, Франції, Польщі.

Побачили світ численні аудіоальбоми й компакт-диски Дворського, де пісні виконує він сам і метри української естради В. Білоножко, Л. Сандулеса, І. Бобул, Н. Яремчук, тріо «Либідь».

Павло Дворський – майстер спорту України з настільного тенісу, має перший розряд з футболу. Професійно грає на акордеоні, трубі. Пісенні родинні традиції продовжують його сини.

Смерекова хата

Музика: Павло Дворський

Наснились мальви, рута-м'ята
І скрип криничний журавля,
І смерекова отча хата,
Яку давно покинув я.
Наснився сад в веснянім цвіті,
Струнка смерічка край воріт,
І найрідніша в цілім світі
Матуся сива на дворі.

Приспів:

Смерекова хата, батьківський поріг,
Смерекова хата — на крутій горі.

Як приїду до неї, коліном припаду,
Грудочку землі своєї до вуст прикладу.

Вона як пісня серцю мила,
Старенька хата край села.
Війна її вознем палила,
Але спалити не змогла.
Кришились грізні блискавиці
І грози падали не раз...
Вона стоїть, немов із крици,
І кожен день чекає нас.

Вірші: Микола Бакай

Приспів.

Спішу до неї, мов лелека,
Простори кинувши до ніг,
Несу любов свою здалека,
Яку назавжди я зберіг.
Дитячих літ моїх колиска,
Моя порадиця свята.
Вона, як доля, рідна й близька,
Миліш її ніде нема.

Приспів.

Українська книжкова Толока в Мюнхені

Ця непересічна подія пройшла у травні в столиці Баварії (Німеччина). Три дні тут вирувала Українська книжкова Толока (ярмарок пам'яті відомої подвижниці української справи Любові Хомчак, котра бувала на подібних заходах у нас в Чернівцях).

Захід організували самі українці, і ті, що зараз в Німеччині, і гості з України. Все робилося винятково на волонтерських засадах, на ентузіазмі українців. Толока викликала великий інтерес в Німеччині.

Однією з головних організаторок була Людмила Зіневич, творець і беззмінна, вже 8-й рік, керівниця Безкоштовних курсів української мови в Чернівцях. Кандидат

філологічних наук, вона понад 20 років працювала викладачкою у вузах міста, а у 2019 – 2022 роках – директоркою Центральної бібліотечної системи міста, в тому числі і Центральної міської бібліотеки ім. М. Коцюбинського. З минулого року Людмила Василівна в Мюнхені, де теж веде велику просвітницьку роботу серед українців. Вона працює викладачкою Харківського національного університету ім. В. Каразіна, який відкрив у Мюнхені навчальний центр з очною формою навчання.

У програмі Толоки було багато цікавих заходів: ярмарок книг, виступи письменників, творчі дискусії, представлення української кухні. Студенти пані Людмили провели демонстрацію українського одягу (на фото).

Активні учасники й організатори Толоки. Зліва направо – Людмила Зіневич, Ярина Каторож (українська письменниця), Тетяна Пилипець (співорганізаторка, директорка Львівської обласної бібліотеки ім. Іванчука), Євгенія Коцур (колекціонерка з Галичини, представила колекцію старовинного українського строю).

Університет ім. Адама Міцкевича в Познані – дітям з України

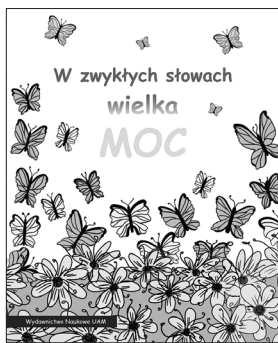
Польський університетський проект, адресований дітям біженців з України, – ініціатива, гідна уваги. Результат літературного Конкурсу для студентів – двомовна книжечка «W zwykłych słowach wielka moc»/«У звичайних словах велика сила» (Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2022). Ілюстрації – це праці дітей. Поміщено не лише переклад на українську, а й польські тексти, отже у дітей нагода познайомитися з польською мовою. Цю книжечку з казками та оповіданнями діти отримали на організованій для них зустрічі.

Професор Агнешка Громковська-Мелосік є ініціаторкою, організаторкою та координаторкою проекту. Цього року літературний конкурс та заплановані зустрічі відбуваються вдруге.

Проект ініціював Університет Познані. Професорка є і співавторкою книж-

ки про українських біженців «Українське uchodźczytnie wojenne. Tożsamość, trauma, nadzieja», Kraków 2022.

Проект 2022 року мав три основні етапи. Перший з них, адресований до студентів та докторантів Університету ім. Адама Міцкевича в Познані, – конкурс на літературні твори для дітей біженців з України. Це була експресивна акція – конкурс оголошено вже 11 березня 2022 року, а 4 травня були результати. На конкурс надійшло кількадесят літературних творів – оповідань, казок, віршів з різних факультетів Університету.

Найкращі твори були опубліковані в книжці «У звичайних словах велика сила». В цій книжечці поміщено твори польських студентів. В них відчується сердечність авторів до українських дітей, кого доля кинула в чужий край.

Друга ініціатива проекту – кількадесят цікавих художніх праць виконаних дітьми з України. Кожна праця є глибоким доказом переживань малих українців під час війни та перебування на чужині. Це були праці дітей, які проживають зараз в містах: Познань, Пушковице та Каліш. Журі вибрало деякі з них до публікації.

І третя ініціатива проекту 2022 – це багатогодинна зустріч наукових працівників Університету ім. Адама Міцкевича в Познані з дітьми, їхніми мамами, опікунами, вчителями та директорами польських шкіл. 60 дітей з України отримали книжку та інші подарунки.

Проїшла друга частина проекту. Університетський конкурс на літературні твори для дітей оголошено 25 жовтня 2022 року, результати визначили 15 лютого. 30 травня пройшла зустріч з дітьми та їхніми мамами і опікунами. На виході ще одна книжка літературних творів студентів та докторантів, адресованих дітям біженців з України, які зараз перебувають у Польщі.

Ярослава КОБИЛКО
Польща

Чернівецький культурно-мистецький центр «Інтермеццо»

14000, м. Чернівці, вул. Шевченка, 9,
тел. (063) 236-18-03 <http://intermezzo.org.ua>. e-mail:
kmc.intermezzo@gmail.com
ICQ: 605-110-856

Послуги: в продажу книги, музика, мистецтво, сувеніри, канцтовари, а також туризм, екскурсії, проведення презентацій, прес-конференцій, творчі зустрічі, кава, зручності.

Чернівецька міська організація Суспільної служби Світового конгресу українців

Види послуг: соціальний патронаж, видавнича діяльність, сприяння вихованню дітей, відродженню духовних і національних традицій. Вул. Шевченка, 9.
Тел. (063) 236-18-03.

НАША ГАЗЕТА – НА САЙТІ В ІНТЕРНЕТІ

Еже кілька років існує в Інтернеті сайт обласної газети «Світ-інфо». На цьому ж сайті розміщуються і всі номери нашої газети «Струна». Там ви прочитаєте і цей, і попередні номери. Всі публікації й ілюстрації можете легко скопіювати.

Адреса сайту:
<http://svit11.wordpress.com>.

Газета виходить за сприяння Товариства Української Мови (США) і Міжнародної Фундації імені Івана Багряного (голова ТУМ і Фундації – професор Віра Боднарчук, скарбник Фундації – Олексій Коновал).